

KULTTUURIMAISEMA JA RAKENNUSKANTA

Tekijät:

Alkukartoitus arkkitehtuurin ylioppilas
Panu Savolainen vuosina 2004-2005.

Inventoinnin täydentäminen, vieminen paikkatietoon,
uudelleenkuvaus, tarkistus ja viimeistely Anne Vähätalo,
arkkitehti SAFA vuosina 2010-2014.

Kiitokset kommentoinnista ja täydentävistä tiedoista Tuusulan
museoamateurssi Jaana Koskenranta sekä lukuisat kohteiden
omistajat ja kyläaktiivit.

Taitto ja paikkatieto-otteet:
2014 Tuusulan kunta / Grapica Oy

SISÄLTÖ

Luokitus.....	5
Luokituksen kriteerit	5
Pääkohteet	5
Aluekohteet ja historialliset tielinjat.....	5
I. TUUSULANJOKI.....	7
RUOTSINKYLÄ	10
217. Ruotsinkylän kylämaisema.....	12
1-3. Fram-Vesterby, Bak-Vesterby ja Karlsro	19
4. Johannisbergin kartano eli Henningsbacka, Krogars(backa).....	26
5. Steninge	32
6. Mangs ja Maisila/Maisala	33
7. Ruotsinkylän suomenkielinen koulu ja torppariasutus.....	39
8. Inkilän talo, Maisala (nykyinen Björkbacka) ja Nymansin torppa.....	43
9. Kaura (Lindberg)	45
10. Väfvars/Wäfvars	47
11. Jeppas/Jäppas ja Åvallin Kaura	51
12. Nedre-Gummi.....	55
13. Övre-Gummi.....	57
14. Nuorisoseurantalo Solbacken	60
15. Kaivola eli "Bisan mökki"	62
16. Ruotsinkylän ruotsinkieliset koulut eli Klemetskogin koulut.....	63
17. Metsäntutkimuslaitos.....	65

MYLLYKYLÄ JA VIJELYSMILJÖÖ.....	69
18. Myllykylän Anneberg	73
19. Myllyn paikka.....	78
RUOTSINKYLÄN MAANTIEKYLÄ.....	82
20. Maantiekylän Jussila.....	85
21. Högbergsbacka.....	90
22. Ljungmo - Maantiekylän torppa	92
LAHELAN KYLÄ ELI FINNBY	94
23. ja 24. Knaapila - kaksi taloa mäellä	99
23. Ali-Knaapila	100
24. Yli-Knaapila eli Valve.....	101
25. Tuhkala ja Ali-Seppälänmäki	103
26. Mäkelä sekä Peltonen	107
245a - Lahelan muuntajatorni.....	110
41. Lahelanrinteen asuntomessualue vuodelta 1970	111
LÄHTEET	115

Ruotsinkylän ja Lahelan isojakokartat täydennyskarttoineen ja uusjaon kartta on digitoitu Kansallisarkistossa tammikuussa 2017 ja siksi niitä ei ole voitu käyttää tutkimuksessa (digitointia odottavat kartat olivat käyttökiellossa). Koska kartoilla on huomattava merkitys kylien historian ja maisemarakenteen muodostumisen esilletuojana, ne on lisätty viime metreillä tuomaan lisävalaisua kulttuuriympäristöselvitykseen. Isojakokartat ovat olleet kuninkaankartaston lähtömaterialina.

LUOKITUS

Kohteiden ja alueiden luokittelussa on 1960- ja 1970-luvuilla käytetty kolmiportaista numeroluokitusta, jolla pyritään määrittelemään lähinnä kohteen säilytettävyyden aste. Luokitus on nyttemmin tullut takaisin käyttöön, mm. Pirkanmaan maakuntamuseon tekemässä Pispalan kaupunginosan inventoinnissa sekä Järvenpään kaupungin rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa.

Luokitus helpottaa inventoinnin tulosten hyödyntämistä maankäytössä. Paljon tietoa käsittävän raportin sisältö voidaan luokituksen avulla hahmottaa helpommin maankäytön suuntaviivoja laadittaessa. Luokituksen haittapuoli on välimuotojen puuttuminen hienovaraisuudesta huolimatta. Rajatapauksia on paljon, ja inventoijan tiedostamaton subjektiivisuus vaikuttaa luokitukseen väkisin.

Luokituksen käyttö on perusteltua, mikäli alueella on paineita uudisrakentamiseen ja ympäristön muutokset ovat nopeita. Tuusulan rakennuskanta ja ympäristöt ovat pääkaupunkiseudun lievealuetta, minkä vuoksi kunnan väestönkasvu ja sitä kautta uudisrakentaminen ovat nopeaa. Tuusulan maaseutu käsittää arvokkaan kokonaisuuden maanviljelyskulttuuriin liittyvää rakennuskantaa ja maisemaa, jotka ovat viimeisten vuosikymmenten aikana ehtineet kärsiä maisemaan sopimattomasta uudisrakentamisesta sekä suoranaisestä tuhoamisesta. Luokituksen ideana on Tuusulan tapauksessa auttaa tiedon nopeampaa siirtymistä maankäytön ratkaisuihin sekä rakennusvalvonnan työskentelyyn inventoinnin paikkatietojärjestelmään viennin avulla. Luokituksen avulla maankäyttöä voidaan ohjata tunnistamaan arvokkaat ympäristön osat ja inventoinnin yhteydessä luodun kuvapankin avulla huomioimaan ne asiat, joita numeerisesti ei voida ilmaista.

Numerot eivät välttämättä anna kuvaa kohteiden välisten arvojen suhteesta, sillä ehdoton säilymisen vaatimus voi olla hyvin erilaisilla kohteilla.

Osalle kohteista ei ole annettu lainkaan luokitusta. Joissain tapauksissa kohde ei täytä riittäviä säilyneisyyden kriteereitä, mikä ei merkitse, ettei sillä olisi lainkaan arvoa. Erityisesti useiden rakennusten kokonaisuuksilla saattaa olla historiallista merkitystä, vaikka rakennukset yksin olisivat vähäarvoisia. Myös erittäin huonokuntoiset kohteet on jätetty luokituksen ulkopuolelle, jos voidaan arvioida, että niiden kunnostaminen väistämättä tuhoaisi rakennuksen antikvaarisen arvon.

LUOKITUKSEN KRITTEERIT

Pääkohteet

Luokka I

Luokkaan kuuluvat automaattisesti RKY2009-kohteet ja maakunnallisesti arvokkaat kohteet sekä paikallisesti erityisen merkittävät kohteet, joilla voi olla myös mahdollisesti valtakunnallista merkitystä.

Ensimmäisen luokan paikallisia kohteita ovat antikvaarisesti hyvin säilyneet kohteet, joilla on suuri merkitys Tuusulan rakennusperinteen osana. Näihin kohteisiin sisältyy useita arvönäkökulmia tai erittäin vahva yksi peruste. I luokan kohteiden kuvauksiin on liitetty lyhyt perustelu luokituksesta.

Suojelusuositus: Rakennuksia ei saa purkaa. Rakennuksiin sallitaan säilyttäviä tai alkuperäistä asua kunnioittavia muutoksia, jotka tulee tehdä harkiten ja rakennuksen kulttuurihistorialliset ominaispiirteet huomioiden. Luokan kohteita muutettaessa ja korjattaessa tulee Keski-Uudenmaan maakuntamuseolta pyytää lausuntoa rakennuslupaa, poikkeamislupaa tai suunnittelutarveratkaisua haettaessa.

Luokka II

Kohteita, jotka ovat vähintään kohtalaisen hyvin säilyttäneet rakennushistoriallisen arvonsa tai kerroksellisuutensa ja edustavat Tuusulan rakennuskulttuurin arvokasta osaa. Niihin saattaa sisältyä useita arvönäkökulmia kuten esimerkiksi autenttisuus, henkilöhistoria, paikallishistoria, rakennustaiteelliset arvot, rakennustyyppin harvinaisuus paikkakunnalla.

Suojelusuositus: Rakennuksia saa purkaa vain erityisen pakottavasta syystä, joka täytyy perustella alan asiantuntijoita apuna käyttäen. Mahdollisia muutoksia saa tehdä rakennuksen ominaispiirteitä kunnioittaen ja muutoksissa tulee ottaa huomioon rakennusten historiallinen ilme ja aiempi muutoshistoria. Harkitut laajennukset tai muutokset ovat mahdollisia. Kohteita muutettaessa ja korjattaessa tulee Keski-Uudenmaan maakuntamuseolta pyytää lausuntoa rakennuslupaa, poikkeamislupaa tai suunnittelutarveratkaisua haettaessa.

Luokka III

Kohteita, joilla on paikallishistoriallista arvoa ja joissa on mahdollisesti tehty suuriakin muutoksia, ja jotka ovat mahdollisesti osana arvokkaampaa kokonaisuutta.

Suojelusuositus: Rakennukset tulisi pyrkiä säilyttämään. Muutokset tulisi tehdä rakennusta kunnioittaen, vaikka suuremmatkin laajennukset ovat mahdollisia. Muutokset tulisi toteuttaa rakennuksen muodon ja koon sekä ympäristön ehdoilla.

Osakohteet

Osakohteet on luokiteltu samojen periaatteiden mukaan kuin pääkohteet, mutta niiden ensijainen valinta perustuu niiden merkitykselle kokonaisuuden luojina ja täydentäjinä. Nämä kohteet voivat olla pääkohteita täydentäviä, esimerkiksi pihapiirien rakennuksia tai rakennelmia tai aluekokonaisuuksien osakohteita mukaanlukien siltoja, muuntamotorneja, kilometritolppia, taideteoksia.

Suojelusta yleisesti

Rakennuksen omistaja on velvollinen ylläpitämään ja huoltamaan rakennettua omaisuuttaan. Rakentamisen yhteydessä tulee tiedostaa rakennuksesta syntyvä vastuu ja velvollisuus varautua ylläpitokustannuksiin: rakennus ei ole koskaan kertaluontoinen sijoitus vaan jatkuvaa huoltoa ja rahallista panostusta vaativa omaisuus.

Suojella paikoillaan vai siirtää?

Tuusulassa on muutamia kylien ja taajamien keskusta-alueille ”jääneitä” vanhemman rakennuskannan edustajia, joiden käytöstä ja korjauksesta on

käyty jopa vuosikymmeniä kestäviä kädenvääntöjä omistajien, paikkakuntalaisten ja ”suojeluviranomaisten” välillä. Tilanteissa, joissa aikaisempien sukupolvien toiminta on tuhonnut ympäröivän rakennuskannan, paikoilleen unohtunut rakennus on ymmärrettävä joko siirtää sellaiseen mahdollisimman lähellä alkuperäistä sijoitusta sijaitsevaan paikkaan, jossa sillä on ikäistään ja arvoistaan seuraa tai vaihtoehtoisesti siirtää/rakentaa tämän yksinäisen ympärille luonteva ja vanhaa rakennusta kunnioittava ympäristö. Ensijaisesti vanha rakennus tulee säilyttää alkuperäisellä tai nykyisellä paikallaan, sillä sijainti kertoo omaa historiallista tarinaa juuri kyseisestä rakennuksesta ja sen merkityksestä. Käytännössä suuri osa hirsirunkoisista rakennuksista on siirretty kerran olemassaolonsa aikana: joko veistopalkalta rakennuspaikalle tai muusta syystä paikasta toiseen mm. kauppa- tai perinnönjakotilanteessa; toisinaan vanha hirsirunko on ostettu uuden rakennuksen alta pois ja muotoiltu uudelleen pystytysvaiheessa. Vanhan, yksittäisen rakennuksen uudessa käytössä on huomioitava mahdollisimman tarkasti vanhan säilyminen sellaisenaan, sillä maankäyttö- ja rakennuslaki antaa mahdollisuuden poiketa uudisrakentamisen normeista silloin kun kyseessä on suojelukohde tai muutoin arvokas rakennus. Uudiskäyttötarkoitus tulee valita ensisijaisesti rakennuksen ehdoilla.

Erityisesti tulee huomioida rakennusten rakennusosien säilyttäminen sekä korjauksessa että siirtotapauksissa: rakennuksen rakennushistoriallinen arvo muodostuu alkuperäisistä rakennusosasista: ovista, ikkunoista, heloista, ulko- ja sisävuorauksesta, kivijalasta, koristelusta niin sisällä kuin ulkona (mukaanlukien vuorilaudat ja listat) ja kiinteistä kalusteista mm. kaiteet, kaapistot, komerot, portaat, uunit ja muut mahdolliset rakennelmat. Vanhassa rakennuksessa saa näkyä ajan kuluminen: kunnostuksessa tulee ymmärtää patinan ja lian ero. Useimmiten vanhat, ennen 1960-lukua valmistetut rakennusosat ovat kunnostettavissa. Paikallinen maakuntamuseo osaa antaa tarvittaessa neuvoja kunnostukseen.

Aluekohteet ja historialliset tielinjat

Rakennetun ja rakentamattoman suhde, pihapiirit, maisema-alueet, muutama selventävä rivi. maisemallinen ja historiallinen merkitys.

Luokka 1

Luokkaan kuuluvat automaattisesti RKY2009-kohteet ja maakunnallisesti arvokkaat kohteet sekä paikallisesti erityisen merkittävät aluekokonaisuudet, joilla on suuri paikallinen arvo ja myös valtakunnallista merkitystä.

Rakennuskannaltaan erityisen hyvin säilyneitä kokonaisuuksia, joiden rakennukset ovat pääasiassa 1 tai 2 luokkaa. Alueet sisältävät useita arvönäkökulmia, mm. rakennushistoriallisia, historiallisia tai maisemallisia arvoja. Alueilla voi olla uudisrakennuksia, mikäli niiden arvo on muuten kulttuurihistoriallisesti tai esim. taajamakokonaisuuden osana erityisen merkittävä.

Suojelusuositus: Kokonaisuuden keskeiset ominaispiirteet tulee säilyttää.

Tiet, pihojen rakenteet yms. tulisi huomioida. Uudisrakentamista tulee tehdä harkitusti ja tarkkaan huomioida mm. olemassa olevan ympäristön mittakaava ja rakennustapa. Luokan kohteita muutettaessa ja korjattaes-

sa tulee Keski-Uudenmaan maakuntamuseolta pyytää lausuntoa rakennuslupaa, poikkeamislupaa tai suunnittelutarveratkaisua haettaessa.

Luokka 2

Merkittävät aluekokonaisuudet.

Alueella on vanhaa, pääasiassa 2-luokan rakennuskantaa, jonka joukossa voi olla muutama uusi rakennus. Uudisrakennukset sopivat mittakaavaltaan ja rakennustavaltaan vähintään kohtalaisen hyvin ympäristöönsä.

Suojelusuositus: Kokonaisuuden keskeisiä ominaispiirteitä tulee vaalia osakohteiden luokitusta noudattaen. Myös tiet ja pihojen rakenteet tulisi huomioida. Sopeutuva uudisrakentaminen on mahdollista.

Luokka 3

Muutoin mielenkiintoiset, arvokkaat tai seurattavat rakennetut alueet.

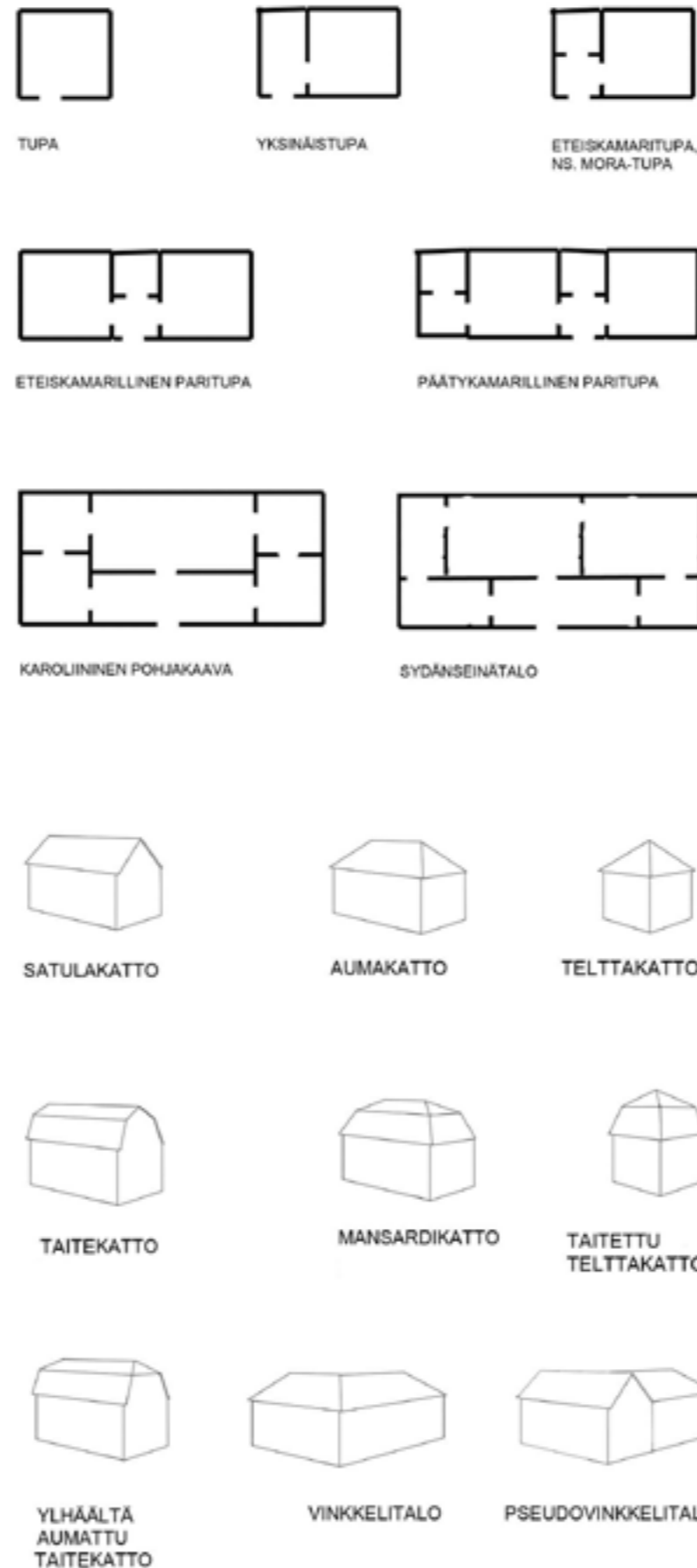
Alue on muuttunut esimerkiksi rakennuskannaltaan, rakenteiltaan, tiestöltään, pihastutuksiltaan. Rakennukset ovat pääasiassa II ja III-luokan kohteita ja alueella on useita uudisrakennuksia, joista suurin osa sopii kuitenkin vanhan rakennuskannan mittakaavaan ja rakennustapaan.

Suojelusuositus: Rakennuksia saa purkaa vain pakottavasta syystä (huomioida mitä edellä on sanottu kohteista), myös tielinjaukset tulisi säilyttää. Uudisrakentaminen on mahdollista vanhaa rakennustapaa kunnioittaen.

Erilaisten kohdetyyppien keskinäisestä arvotuksesta

Inventointi sisältää ”suur”maisema-aluejaon (I-VIII), jossa on ensisijaisesti kiinnitetty huomiota yhtenäisiin maisema-alueisiin ja niiden erilaisiin tyyppisiin. Paikkatiedossa maisema-aluejako on esitetty nimellä ”Maaseudun kulttuurimaisema-alue”, vaikka Tuusulassa on myös kolme taajama-alueita. Maisema-aluejako on myös ollut johtotähtenä selvityksen vihkokoja luotaessa, vaikka maisema-alueet eivät aina noudata hallinnollista kyläjakoa. Pääsääntöisesti maisema-alueita ei ole arvoluokiteltu ellei kyseessä ole valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeän alueen sisältävä maisema-alue. Maisema-alue voi sisältää myös paikallishistoriallisen kehitysjuonteen, joka lisää sen omaleimaisuutta. Maisema-aluejako on luotu kaavoittajille ja suunnittelijoille Tuusulan maisemaa ja historiaa selvittäväksi kaavioksi yleiskaavoitusta ja täydennysrakentamista ohjaamaan.

”Rakennuskulttuurikohde” on tässä inventoinnissa aina muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta yksittäinen rakennus, jota erittäin usein ympäröi ”Rakennettu kulttuurialue” ja jolla on ”Rakennettua kulttuurialuetta täydentäviä rakennuksia tai rakennelmia”. Eli yksinkertaisimmillaan kyse on pihapiiristä (=rakennettu kulttuurialue), pihassa olevasta päärakennuksesta (=rakennuskulttuurikohde) ja talousrakennuksista (=rakennettua kulttuurialuetta täydentävät rakennukset tai rakennelmat). Rakennelma voi olla vaikka vanha kiviäita, kivipengerrys/porrastus, maakellari ja toisinaan myös pellon keskelle tai reunaan kasattu ei-muinaismuistoksi luokiteltava kiviröykkiö, joka on syntynyt pellonraivauksen yhteydessä ja jossa on havaittavissa selkeä rakennustaiteellinen pyrkimys (=symmetria, selkeä, järjestelmällinen latominen, keon päälle kasattu ”majakka”). Rakennettu kulttuurialue voi pitää sisällään myös puutarhaa, peltoaluetta, metsäläidunta tai muuta vastaavaa, jolla on kohteelle selkeä toiminnallinen ja maisemallisesti näkyvä yhteys.

Maaseudun rakennuskulttuurin pohjakaavat

Maalaistalojen pohjakaavat noudattavat yhtenäistä kehityslinjaa. Maaseudun rakentamisessa vakiintui 1700-luvun kuluessa yleiseksi rakennustyyppiksi paritupa. Rakennustyyppi syntyi usein yksinäistuvasta, kun rakennusta jatkettiin symmetrisesti toisella tuvalla tai salilla - toisinaan vanhasta tuvasta tehtiin sauna kuten on tapahtunut Seurasaaressa siirretyssä Niemelän torpassa.

1700-luvulla säätyläisrakennuksissa yleistyi ns. karoliininen pohjakaava, jossa huonetilat jaettiin päätykamareihin ja keskeisesti sijoitettuun tupaan, jonka edessä oli koko tuvan levyinen eteistila. Mallin takana oli ruotujakolaitoksen virkatalot, joiden perusmuoto oli tämä neljän kamarin, salin ja eteishallin ratkaisu. Karoliininen pohjakaava jäi elämään erilaisina pienempinä variaatioina kansanrakentamiseen aina 1940-luvulle asti. Sydänseinätalot tulivat talonpoikaisrakentamiseen 1800-luvun loppupuolella. Ne olivat viimeinen askel ennen vapaiden pohjakaavojen syntyä. Sydänseinän molemmin puolin saatettiin huonetilat järjestää käyttäjän toivomusten mukaan.

Rakennuksen ikä on suunnilleen määritettävissä jo sen pohjakaavan perusteella, tosin määrittäessä on otettava aina huomioon myös paikallinen traditio sekä perustamistapa, työkalujen työstöjälki, nurkkaliitokset ja mahdolliset merkit aikaisemmista rakennusvaiheista - ja muistettava se seikka, että rakennusmateriaaleja, erityisesti hirsii, ovia, ikkunoita laseineen, sokkelikiviä ja heloja on kierrätetty niin kauan kuin ne ovat olleet käyttökelpoisia.

Talojen kattomuodot

Kattomuodot kertovat pohjakaavoja selkeämmin erilaisten tyyli- ja suunta-vaikutukseen maalaistaloissa. Harjakatto on talonpoikaisrakentamisen ikivanha kattotyyppi, jonka ohelle muita kattotyyppisiä alkoi ilmestyä 1700-luvun lopulta alkaen. Taitekatto pohjautuu 1700-luvun lopulla rakennetuista säätyläistaloista, mutta suurin osa nykyaikaan säilyneistä taitekatoista on jugendin mukanaan tuoman 1910- ja 20-lukujen tuotosta.

Aumakatto liittyy erityisesti empireen mutta myös 1700-luvun ylempien upseerien sotilasvirkataloihin mallipiirustuksineen. 1900-luvulla aumakattoa on käytetty klassistisissa rakennuksissa. Telttakatto on tavallaan aumakaton tyyppi, joka esiintyy pääosin klassistisissa, pohjamuodoltaan neliömäisissä asuinrakennuksissa ja erityisesti talousrakennuksissa kuten viljamakasiineissa ja eteläisessä Suomessa harvinaisissa kesänavetoissa. Myös funktionalistisissa pientaloissa on telttakattoja. Aumattu telttakatto ja mansardikatto esiintyvät lähinnä 1900-luvun alkupuolen rakennuksissa, joita Tuusulasta löytyy molemmista vain muutama esimerkki. Mansardikaton lapheet peittävät rakennusta kaikilta sivuilta, taitekatto vain kahdella vastakkaisella sivulla.

Vinkkelij- ja pseudovinkkelitalot eroavat siinä, että pseudovinkkelitalo on useimmiten syntynyt poikkipäädellä jatkettuna rakennuksesta.

Frontoni on päätykolmio. Keskirisaliitti on rakennuksen pitkän julkisivun keskilinjalla oleva, mahdollisesti hieman ulkoneva, poikkipääty, jota on korostettu erilaisin arkkitehtonisin tehokeinoin kuten pilasterein. Pilasteri on esim. laudoista tehty valepilari, joka ulkonee hieman julkisivusta ja saattaa piilottaa taakseen mm. pitkänurkkaisen hirsiliitoksen päät, följarin - tai ei välttämättä yhtään mitään.

I. TUUSULANJOKI

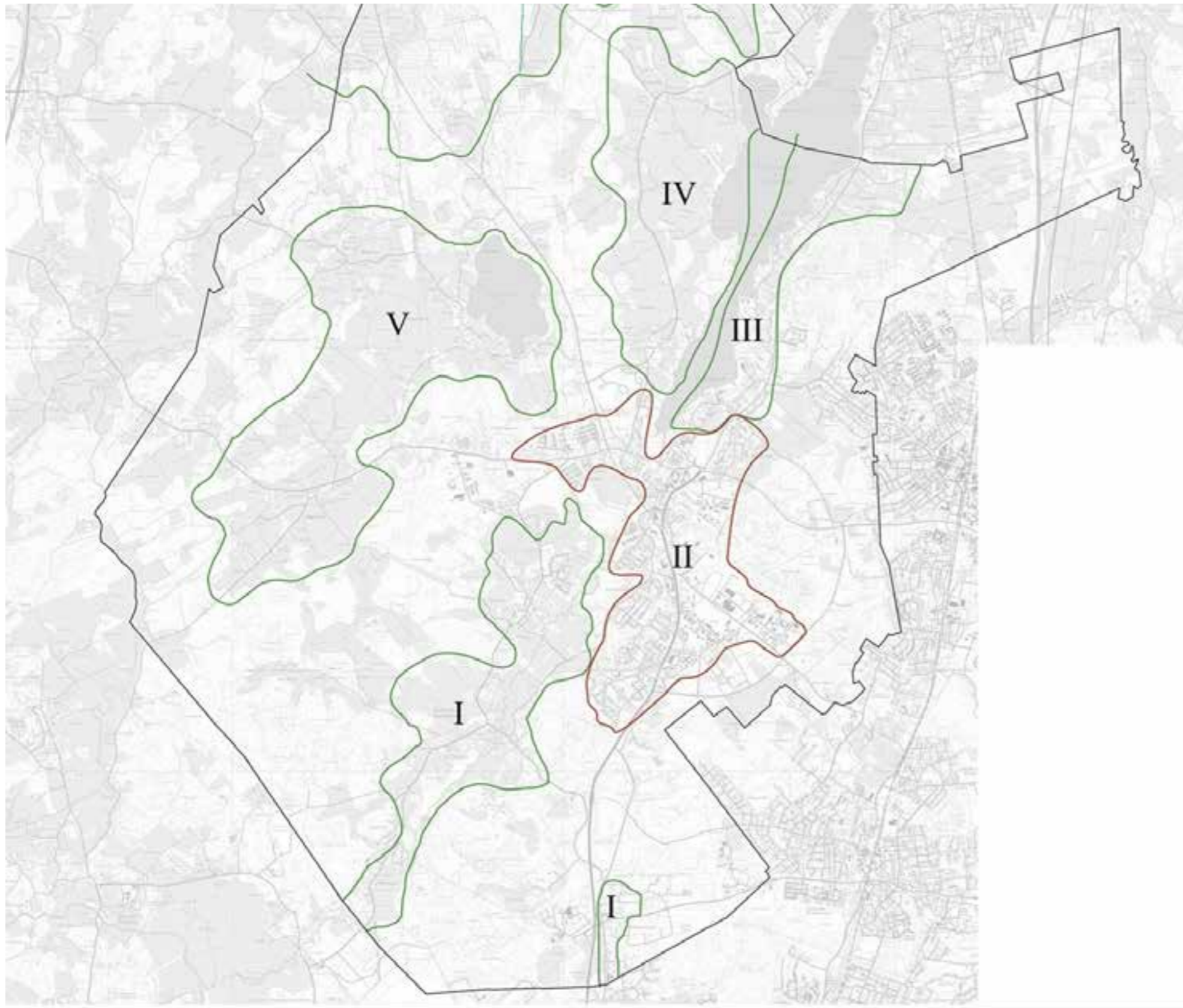
Tuusulanjoen maisemakokonaisuus käsittää Ruotsinkylän ja Lahelan kylät viljelysmaisemineen. Alue on sijoittunut etelä-pohjois-suuntaiseen murroslaaksoon, jota Tuusulanjoki noudattelee. Arvokkain maisemakokonaisuus alueella on Ruotsinkylä ympäristöineen. Asutus noudattaa edelleen keskiajalla syntynyttä joen kummallekin puolen jakautunutta kylärakennetta. Maiseman avaruus on hieman 1700-luvun lopun tilannetta laajempi; 1800-luvun lopulla uudet pellot raivattiin pääosin entisille luonnonniityille.

Lahelan kylä sijaitsee jokilaakson pohjoisosassa. Kylärakenne on jo alkuaan ollut hajanainen, ja 1900-luvun kehitys on vaikuttanut oleellisesti alueen maisemaan. Sodan jälkeen rakennettiin muutamia kymmeniä rintamamiespalstoja, ja 1990-luvulta alkaen Lahelan vanhan kylärakenteen sekaan on noussut tiheä pientaloasutus. Vanhat tilakeskukset ovat paikoitellen jäljellä kokonaisuuksina, mutta niiden asema maisemassa on hukkunut uuden ja anonyymin rakennuskannan sekaan.

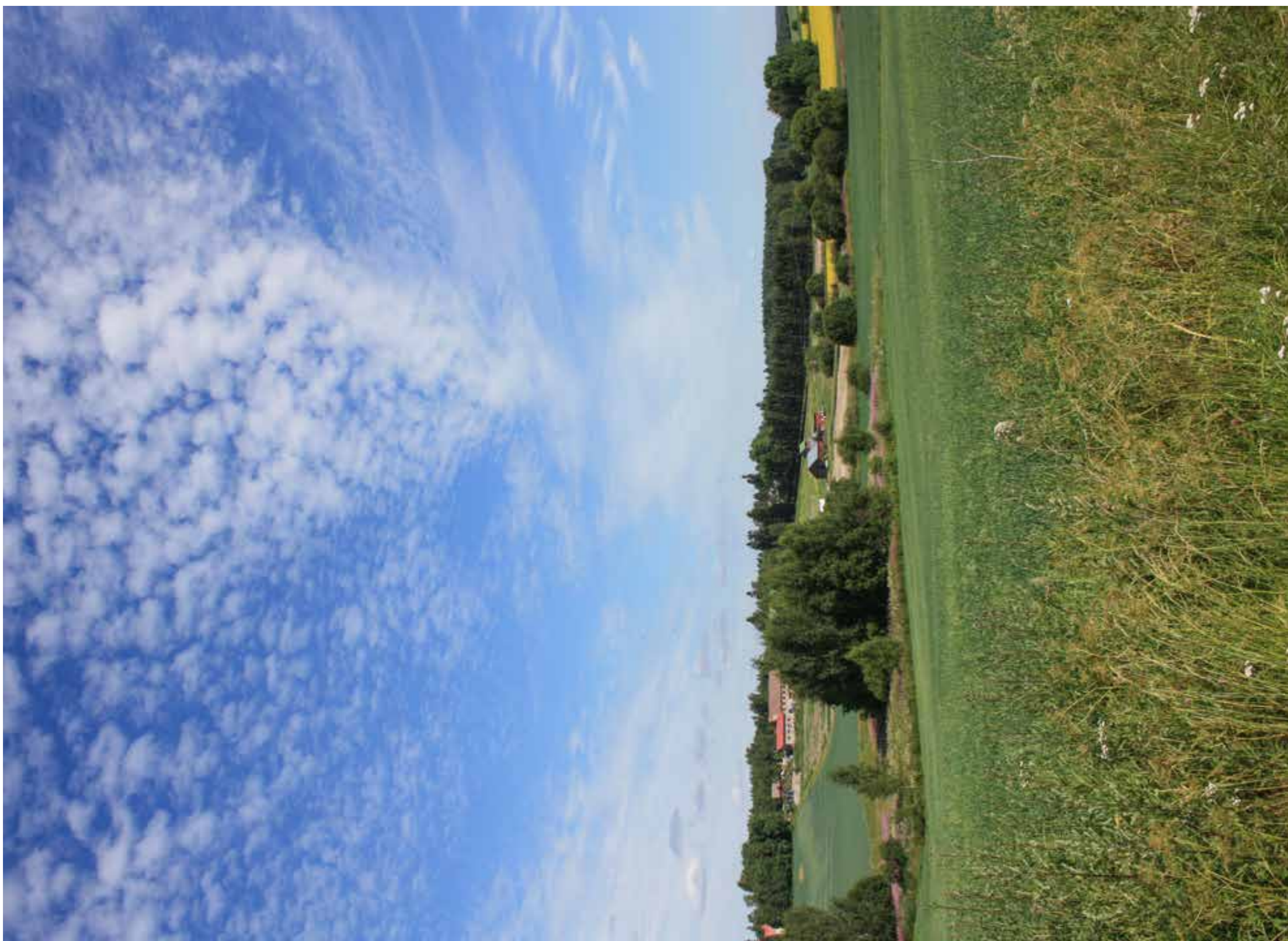
Tuusulanjokilaakso muodostaa nykyisellään vain eteläosiltaan eli Ruotsinkylän alueella maakunnallisesti merkittävän kokonaisuuden. Maisemalliset arvot liittyvät ensisijaisesti viljelysmaisemaan, joka käsittää piirteitä aina uuden ajan alusta 1800-luvun lopun vaiheisiin. Vanhojen tilakeskusten ja Johannisbergin kartanon hallitseva asema maisemassa on toinen arvokas seikka. Rakennuskannaltaan alue on poikkeuksellisen monimuotoinen. Se käsittää rakennettua ympäristöä 1700-luvulta nykypäiviin. Mahdollisen uudisrakentamisen sijoittaminen ja mittakaava on mietittävä huolellisesti erityisesti alueen eteläpäässä eli Ruotsinkylän puolella.

Ote Senaatin karttalehdestä VIII 30 vuodelta 1870. KA

Tuusulanjokilaakson maisema-alue ulottuu Lahelasta Vantaan rajalle Tuusulanjokea seurailleen. Maantiekylässä on oma, pieni erillinen alueensa.

Tuusulanjokilaaksoa Övre-Gummin eteläpuolelta kuvattuna kohti Maisilaa ja Mangsia.

RUOTSINKYLÄ

217 Johannisbergin avara ja tasainen peltoaukea kohti Nahkelaa.

217 Näkymä Johannisbergin mäeltä kohti Storebyenin Gummia ylitse Tuusulanjoen kumpuilevan ja polveilevan laaksomaiseman.

217. Ruotsinkylän kylämaisema

Ruotsinkylä, Klemetskog, on muodostunut useammasta pienestä kylästä, joista yksi oli joen länsipuolella, kylänrykelmän pohjoisreunalla sijainnut Storebyen¹ ja toinen Tuusulanjoen itäpuolinen Övjosby, jota verotettiin 1550-luvulle asti omana kylänään. Kolmas kylämäki on erillään muista alkujaankin ollut eteläinen Westerbyn talorypäs. Ruotsinkylän taloluku oli yhdistymisen jälkeen kuusitoista.² Ennen 1700-luvun lopun isojakoa talot olivat sijoittuneet kyläteiden varsille muutaman talon muodostelmiin. Rakenne hajosi lopullisesti isojaossa, kun osa taloista siirrettiin pois kylän keskustasta. Suojeluluokka 1.

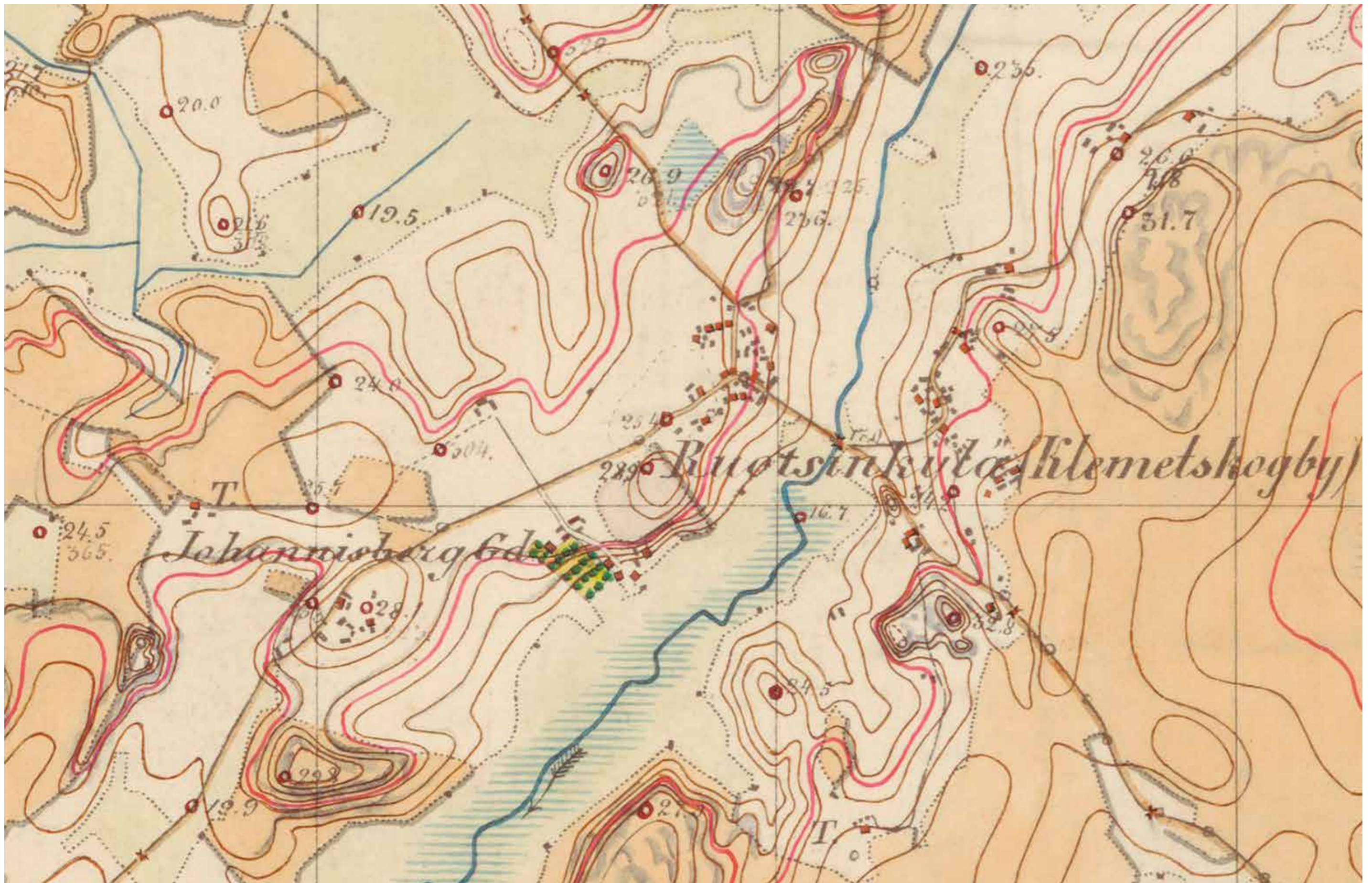
Ruotsinkylä eli Klemetskog 1760-80 laaditussa kuninkaankartastossa. Kylä on jakautunut kolmeen osaan, jotka ovat edelleen havaittavissa kylän rakenteessa - näin on ollut jo keskiajalla. <http://koti.kapsi.fi/~timomeriluoto/KARTAT/%C2%B4%C2%B4Kuninkaan%20Kartasto%C2%B4%C2%B4%201776-1805/>

¹ Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 73

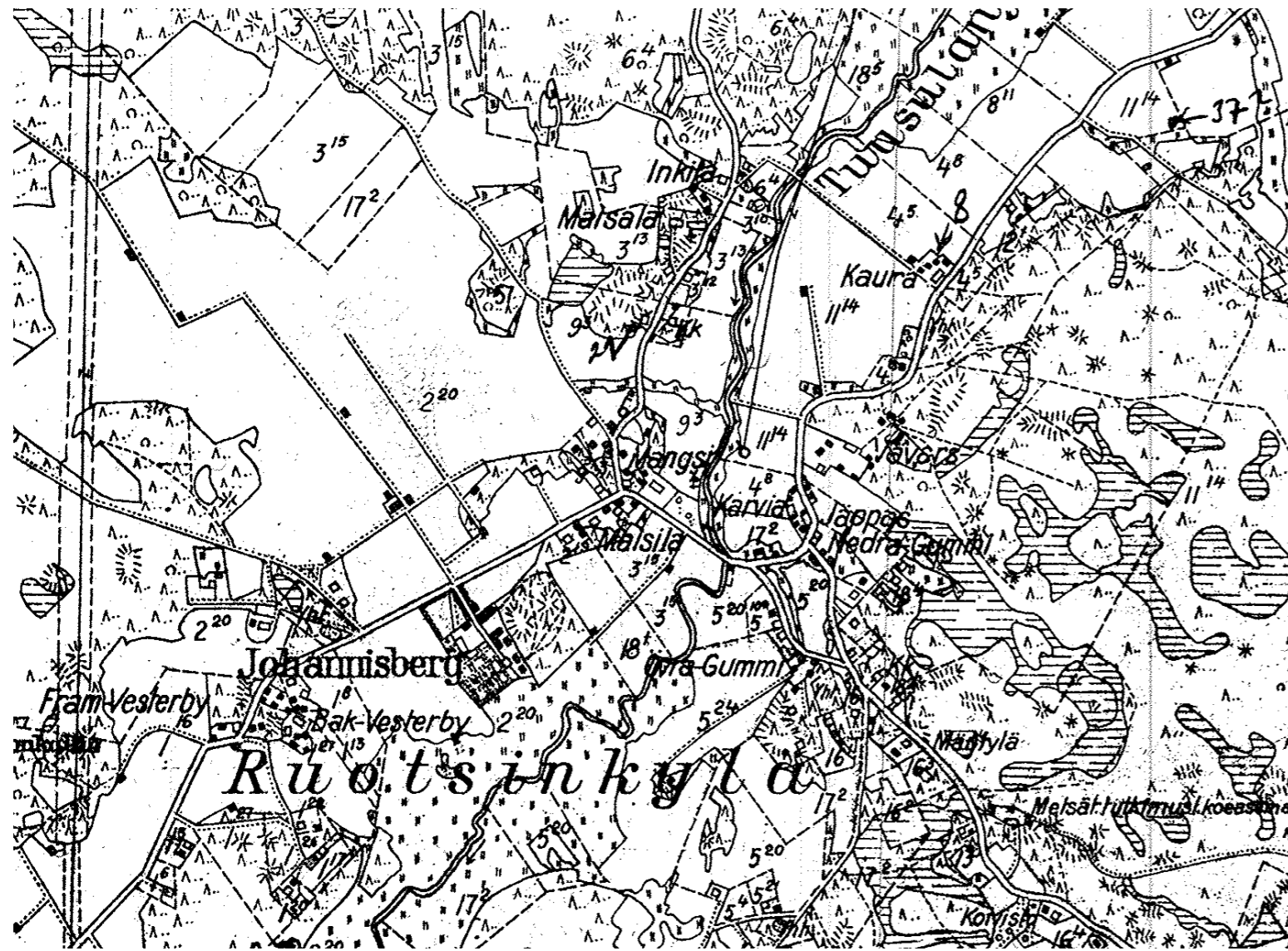
² Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 307.

Ruotsinkylän pelto, niitty ja omistuskartta talonpaikkoineen vuodelta 1761, mitannut R. Hasselblatt ja laatinut C. Gädd.
KA MH B49:4/15-18.

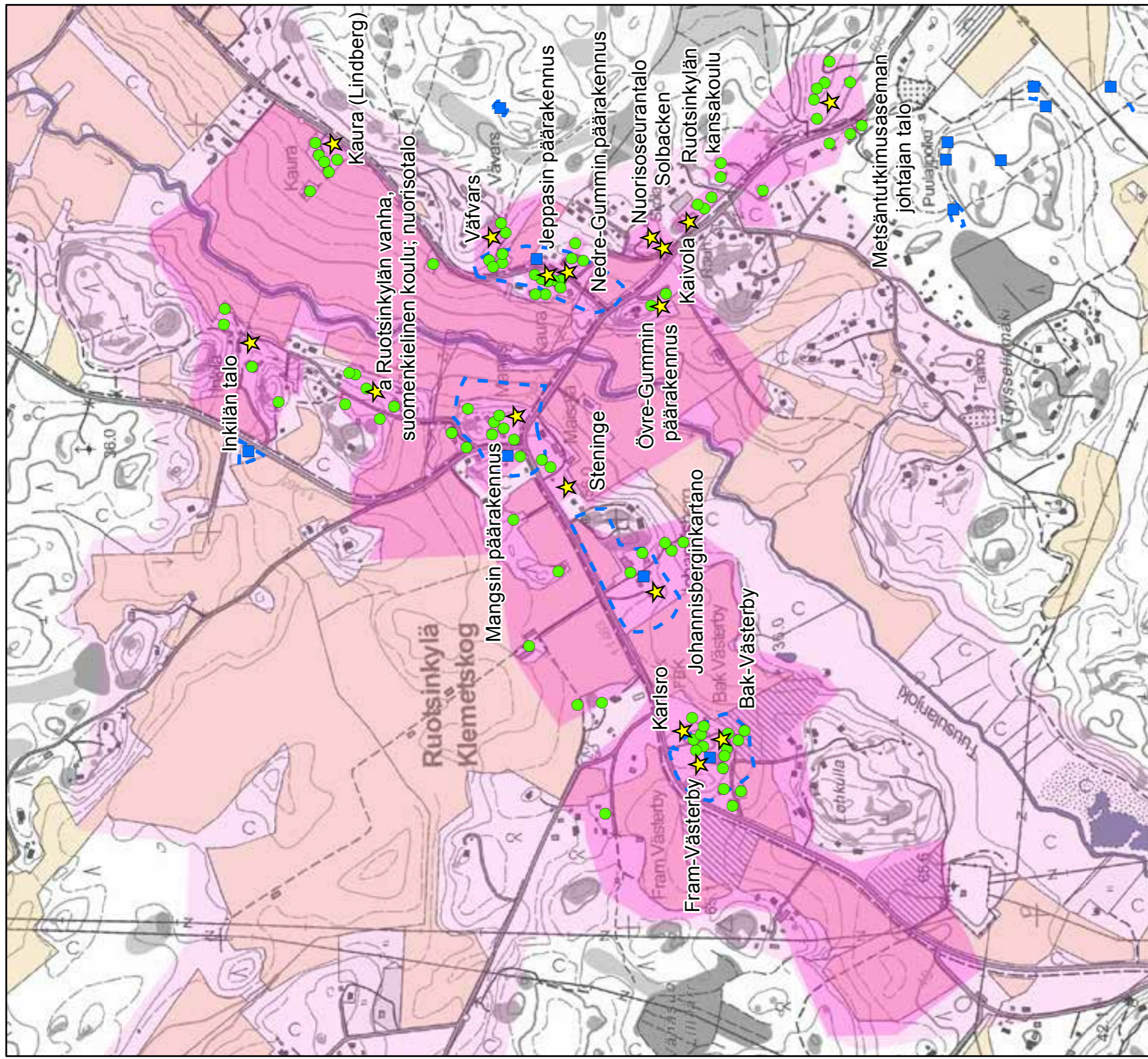
Ruotsinkylä ja sen kolme kyläkeskusta. Kylänraitteja ja pihapiirejä luonnehtivat useat talousrakennukset, joista suurin osa on nykyisin jo purettu. Venäläinen topografikunta. Karttalehti VIII 30. KA.

Ruotsinkylä Tuusulan pitäjänkartassa 1920-30-luvun vaihteessa.

Ruotsinkylä vuonna 1936 laaditussa topografikartassa 204305_1936. Maanmittauslaitos "vanhat painetut kartat" [www-palvelu](http://www-palvelu.mml.fi).

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännös (Museovirasto 2012)
- ▭ Muinaisjäännösalue (Museovirasto 2012)
- ▭ Valkokunnallisesti merkittävä RKY-kohte (Museovirasto 2009)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue
- ▭ Maaseudun kulttuurimaisema-alue

© Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 2016
CC BY 4.0

Kaura ja Väfvars eli Övjosbytä Mangsin vanhalta ladolta katsottuna.

Storebyenistä kohti Övjosbytä.

Storebyenistä kohti Övjosbytä.

Övjosbystä kohti Storebyeniä. Inkilä ja Nymans.

Övjosbystä kohti Storebyeniä. Inkilän peltolato.

Keskiaikaisen Övjosbyn tienoota. Lindbergin kaura.

Övjosbystä kohti Storebyeniä. Väfvarsinmutka kohti etelää.

Keskiaikaisen Övjosbyn tienoota. Väfvarsin lato.

Övjosbystä kohti Storebyeniä.

Nykyisin Ruotsinkylän kylämaisema muodostuu neljästä asutusryppästä. Kylän keskipiste on Tuusulanjoen ylittävä silta, jonka länsipuolelta haarautuvat tiet Lahelaan ja Myllykylään. Itäpuolelta lähtevät tiet Hyrylään ja Maantiekylään. Kylätiet muodostavat nykyisessä levennytyssä muodossaankin eräänlaisen selkärangan, joka kokooa hajallaan olevat tilakeskukset yhdeksi kylärakenteeksi.

Joen länsipuolella on vanha kyläkeskus, jossa sijaitsevat nykyisin Maisilan ja Mangsin talot. Ennen isojakoa niiden naapureina olivat Inkilä, Jeppas ja Väfvars, joista jälkimmäiset muuttivat joen toiselle puolelle ja Inkilä Lahelantien varteen. Jeppas, Väfvars, Nedre-Gummi ja Åvallin Kaura muodostavat joen itäpuolelle oman tiiviimmän ryhmänsä. Kyläkeskuksen ympäristössä, mutta hieman muista tiloista erillään, sijaitsevat pohjoisessa Ruotsinkyläntien varrella kylän koillisnurkassa Lindbergin Kaura ja Övre-Gummi Maisilantien eteläpuolella, molemmat joen itäpuolella, kylän etelälaidalla ovat Johannesbergin kartano sekä Fram- ja Bak-Vesterby Myllykylään päin. Mangsia vastapäätä, kylän kaalimaiden takana sijainnut Raati sulautui Johannesbergiin 1680-luvulla ja katosi kokonaan 1780-luvun jälkeen. Jussila muutettiin 1760-luvulla Maantiekylään ja Myllykylässä sijaitseva Anneberg on 1920-luvulla lohkottu Johannesbergin kartanosta.³

Ruotsinkylän rakennukset ovat erinomainen pitkittäisleikkaus maatilarakentamisesta 1700-luvun puolivälistä nykypäiviin. Kylän vanhimmat säilyneet asuinrakennukset perustuvat parituparatkaisuun. Niitä ovat Jeppas, Nedre-Gummi ja Bak-Vesterby. Fram-Vesterbyn asuinrakennus on Tuusulan ilmeisesti ainoa säilynyt 1800-luvun vaihteen kaksikerroksinen maalaistalo (sivurakennuksina vastaavia on jokunen). Väfvars ja Mangs ovat komeita 1800-luvun lopun rakennuksia. Kyläkuvan kannalta kiinnostavan kerroksen muodostavat monet 1910-luvun vaihteen taitekattoiset, jugend-henkiset päärakennukset sekä suurtilojen muille perillisille lohkottujen tonttien pienehköt asuinrakennukset. Ne liittyvät osin rakennusmestari Karl-Johan Winqvistin toimintaan niin täällä Ruotsinkylässä kuin muualla Tuusulassa. Ruotsinkylässä joukkoon kuuluvat Övre-Gummi, Karlsro ja Steninge - muualla Tuusulassa mm. Ruskelan Lammaskallion uudempi asuinrakennus ja navetta. Taitekattoiset Lindbergin Kaura ja nuorisoseurantalo ovat muiden käsialaa. Pienempiä vastaavia asumuksia Ruotsinkylässä edustaa 1910-luvulta periytyvä Salotorppa (217a; luokka 2) Fram-Vesterbyn läntisen peltoaukean laidalla⁴ ja Åbackan vanha talo (18i; luokka 3) Myllykylässä.

Parituvat, sekä säilyneet että puretut, sijoitettiin järjestään kyläteiden varteen, pääsääntöisesti teiden suuntaisesti - joskus harvoin pääty tielle päin. Myöhemmät asuinrakennukset on kuitenkin pyritty irrottamaan kauemmaksi tiestä. Ruotsinkylässä on säilynyt myös huomattava joukko talous- ja ulkorakennuksia sekä joitakin torppia ja syytinkimökkejä. Ne on kuitenkin mautilojen varsinaisia asuinrakennuksia herkemmin puretu tai muutettu maatalouden kehitystä vastaaviksi: jokainen jäljelle jäänyt on arvokas tyyppinsä edustaja.

Ruotsinkylän kulttuurimaisemaa monipuolistavat komea Johannesbergin kartano, entiset sotilasvirkatalot (Jeppas ja Väfvars), kaunis nuorisoseurantalo Solbacken sekä kahdelle tontille rakennetut neljä koulutaltoa. Ne antavat kuvan kansakoulurakentamisesta 1890-luvulta 1940-luvulle.

³ Risto Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 21-25.

⁴ Tuusulan kunnan kiinteistörekisteri.

Kylän kaakkoispuolella on lisäksi 1920-luvun alussa rakennettu metsätutkimuslaitoksen koeasema. Tuusulanjokilaakson viljelysmaisemaan liittyvästä Ruotsinkylästä löytää poikkeuksellisen rikkaan ja monimuotoisen joukon maaseudun rakennuskulttuuria.

Niin maisemaltaan kuin rakennuskannaltaan hyvin säilynyt alue, joka käsittää historiallisia kerrostumia useilta aikakausilta. Ruotsinkylä kuuluu Tuusulan arvokkaimpiin maisemakokonaisuuksiin, ja sillä on maakunnallista merkitystä. Osayleiskaavassa maakunnallisesti merkittävä alue on esitetty sr-m-merkinnällä ja rajauksella. Alueen rakennuskanta tulisi säilyttää mahdollisimman tarkkaan. Mahdollisen uudisrakentamisen sijoittelu tulee pohtia tarkkaan. Erityisen tärkeää on säilyttää vanhojen tilakeskusten hallitsema maisemakuva sekä niitä ympäröivät peltoalueet viljelyksessä ja metsänrannat rakentamattomina - uudisrakennusten tulee olla täysin alisteisia vanhalle, alkuperäiselle rakennuskannalle ja sovitaa erittäin harkitusti kokonsa ja muotonsa puolesta maisemaan sopivaksi: jos hirsilato/riihi korvataan asuinrakennuksella, tulee sen noudattaa minimalistista modernia puuarkkitehtuuria, joka lainaa muotonsa ja värimaailmansa edeltäjänsä arkkitehtuurista. 1 LUOKAN ALUE.

217a. Salotorpan talo kuvan keskellä.

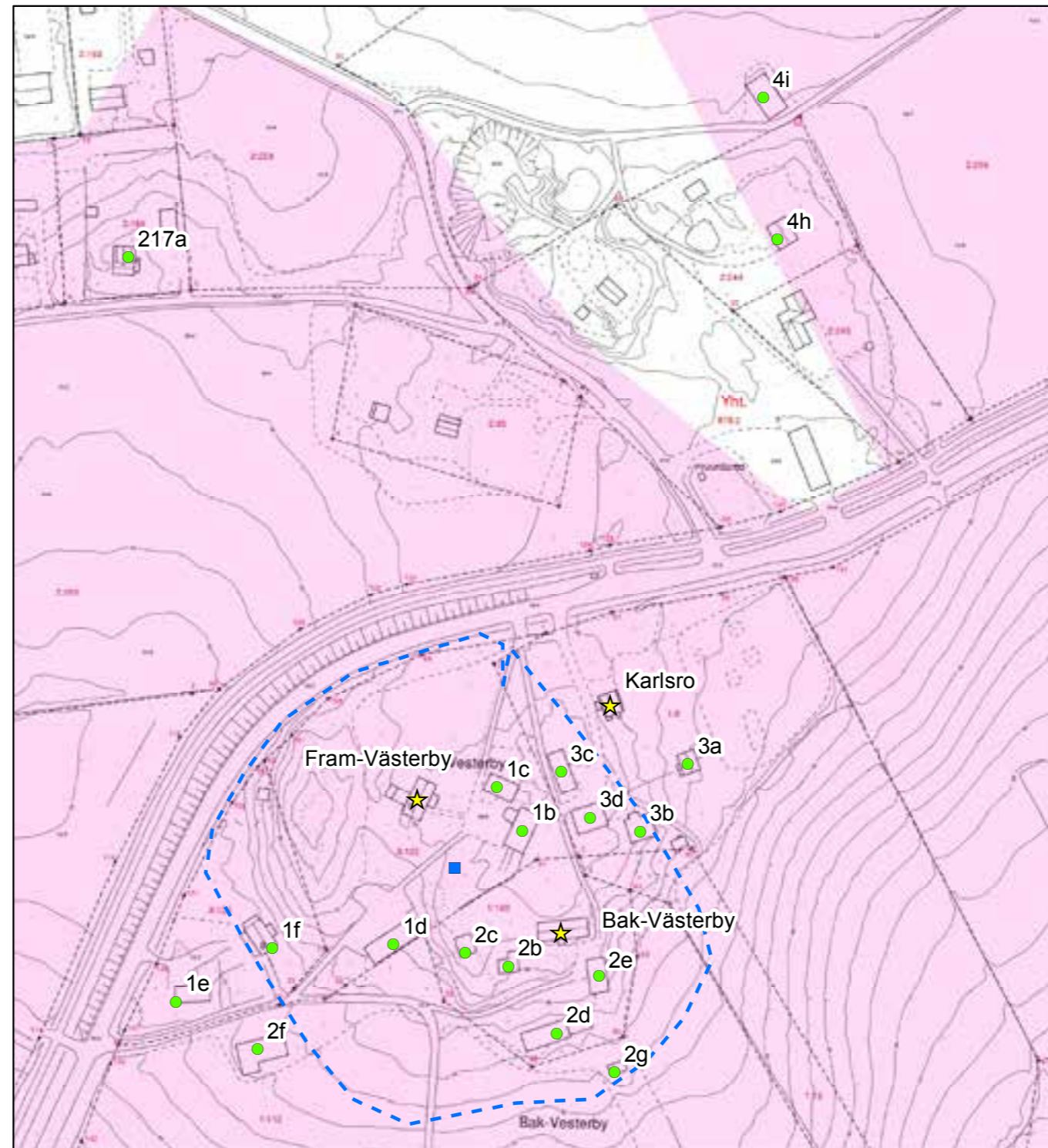
217. Kyläalue. Westerbyn tienoot.

217. Kyläalue. Westerbyn tienoot.

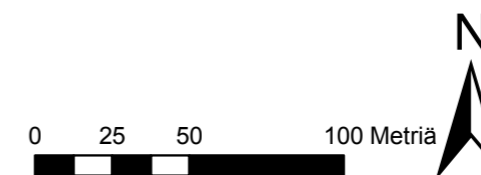
1-3. Fram-Vesterby, Bak-Vesterby ja Karlsro

Kolmen talon muodostama, Ruotsinkylän etelästä lähestyttäessä aloittava pieni kallionyppylän ympärille rakentuva kylänmäki rajautuu ympäröivien peltojen metsänrantoihin, joita siellä täällä koristaa 1900-luvun alussa rakennetut pientalot sekä vanhoja tilusteitä ja pellonlaitoja reunustavat suuret männyt, jotka ovat vanhalle asu- tukselle ja maataloudelle tyypillisiä maisemamerkkejä. Esimerkiksi Salotorpan 1920-luvulla rakennettu mansardikattoinen pientalo (217a) ja paloaseman kupeessa olevat suuret männyt on tällainen. Alueella on myös historiallisen ajan muinaisjäännöksiä eli keskiai- kaisen ja myöhemmän asutuksen jäänteitä⁵ ja mahdollisesti myös myöhäisiä rautakautisia asuinjäännöksiä.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännosalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

⁵ Museovirasto, inventointi 2010.

Ruotsinkylän Tuusulanjoen länsipuolen Westerbyn mäen talo ja Johannisbergin torpat nykyisen Ruotsinkylän VPK:n talon tienoilla. Pihapiirit ovat vaaleanpunaisella ja kaalimaat on merkitty. Muita rakennuksia kuin riihet ei ole juurikaan merkitty. Viljelyksiä reunustaa aidat, jotka on piirretty aidasaitoina. Talojen numerot vastaavat nykyisten kantatilojen tilanumeroita. Isojakokartan on laatinut vuonna 1759 Nils Westermarck. KA MH B49:4/12-14.

Fram-Vesterby on toinen puolisko vuonna 1761 jaetusta Westerbyn (Rn:o 1) tilasta.⁶ Westerby mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa vuonna 1559, jolloin se esiintyy nokkaveroluettelossa talon isännän nimessä, mutta talo on isännän nimen perusteella jäljitettävissä jo vuoden 1543 maakirjaan eli Tuusulan ensiesiintymiseen veroluetteloissa. Tila autioitui väenoton ja verojen takia 1571 mutta palautui myöhemmin veronmaksukykyiseksi kunnes vuosisadan lopulla joutui Klaus Flemingin haltuun⁷ ja 1650-luvulla oli jälleen autiona veroluetteloissa. Tuon jälkeen se oli verovapauden turvin ratsutilana ja kersantin virkatalona kunnes silloinen omistaja myi tilan kauppias Fustille, joka hankki tilaan Sipi Yrjönpojan autioituneen tilan nautinto-oikeuden. 1690-luvulla tila oli jälleen talonpoikaisomistuksessa kunnes siirtyi taas virkataloksi, aluksi kersantin ja lopulta luutnantin ruotutaloksi.⁸

Tilan rakennukset sijaitsevat Westerbyn vanhalla tontilla, kylän vanhas- ta keskustasta ja Johannisbergin kartanosta etelään. Aivan Fram-Vester- byn vieressä ovat myös Bak-Vesterbyn ja Karlsron rakennukset, ja nämä kolme pihapiiriä talusrakennuksineen muodostavat arvokkaan koko- naisuuden. Mäellä on Fram-Vesterbyn asuinrakennuksen ja maantien välissä myös historiallisen ajan muinaisjäännösinventoinnissa merkitty asuinpaikan jäännökset.⁹

Kaksikerroksisen, satulakattoisen päärakennuksen vanhin osa on vuo- delta 1796. Hirsirakennuksen alakerta oli tuolloin tupakeittiönä, yläker- rassa oli kaksi kamaria. Rakennusta on vuonna 1946¹⁰ jatkettu kahdella kamarilla molemmissa kerroksissa. Vanhaa valokuvaa¹¹ ja nykytilannetta vertaamalla havaitsee, että vanhan päädyn ikkunat on siirretty uudisosan päätyyn ja lisäikkunat on rakennettu vanhojen mukaan. Talo mainitaan pohjalaisten kirvesmiesten pystyttämäksi.¹² Kaksikerroksinen rakennus- tyyppi levisi Länsi- ja Keski-Uudellemaalle juuri 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa¹³. Härön mukaan päärakennuksen kaakkoiskulmassa on jäänteitä mahdollisesta aikaisemmasta rakennuksesta, mutta mikään karttalähde ei puolla tällaista: Myllykyläntie on kyllä kulkenut pihapiirin länsipuolitse aivan asuinrakennuksen takaseinällä ja pihan kaakkoiskul- ma on avoin; kivillä on saatettu rajata tai pengertää pihapiiriä. Topogra- fikunnan vuoden 1870 kartalta voi havaita, että Fram-Västerbyn miespi- ha on ollut kaikilta muilta paitsi etelän sivuiltaan rajattu ja karjapihaksi luettava alue länteen avautuva, joskin rakennukset on sijoitettu kivisel- lä mäelle enemmän tasaisen paikan sijainnin kuin tiukan ja säännöllli- sen neliöpihan tapaan. Myllykyläntie on 1930-luvulle tultaessa siirtynyt päärakennuksen länsipuolelta kulkemaan pihapiirin lävitse ja vuoteen 1936 mennessä kokonaan nykyiselle sijalleen.¹⁴ Myöhempää perua ollut eteläsivun talli purettiin vuonna 1969. Päärakennusta vastapäätä oleva hirsinavetta (**1b; luokka 1**) on rakennettu vanhimmilta osiltaan vuosina 1890 ja 1914.¹⁵ Pihan pohjoissivua reunustava lyhytnurkkainen, solalla varustettu luhtiaitta (**1c; luokka 2**) on vuodelta 1921.¹⁶ Samalla sivulla sijainnut aitta on purettu ja pieni keittiön ja kamarin sisältänyt mökki

6 Tuusulan maarekisteri.

7 Jaakko Sarkamo Suur-Tuusulan historia I, s.307-314.

8 Risto Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 22.

9 Katja Vuoristo, Inventointiraportti 2009 s. 48-49.

10 Suuri maatilakirja III, s. 1309. Vähätalo vierailut talossa 2011, joten huonejako pitää paikkansa.

Eteisessä oli länsirannikolle tyypillinen kapea ja jyrkkä sisäporras kaiteineen yläkertaan.

11 Ulpu Lehti, Tuusulan aikakirja VIII, s. 30 kuvateksti.

12 Härön tietolähde pohjalaiskirvesmiehistä varmentamatta.

13 mm. Kylä-Hemmilä Mäntsälän Ohkolassa ja Vanhankylän kartanon Yläpytinki.

14 Pitäjänkartta 1930-luvun alusta ja topografikartta vuodelta 1936.

15 Tieto navetasta Suuri maatilakirja III, s. 1309, tallista Härön antama vuosiluku; tietolähde varmen- tamatta.

16 Vuosiluku on aitan seinässä.

(**1d; luokka 2**) on siirretty vuonna 1918¹⁷ päärakennuksesta jonkin mat- kaa etelään. Rakennusta on jatkettu talusrakennuksella (vaja?). Mylly- kyläntien varrella on monessa vaiheessa rakennettu riihen ja ladon (1e; luokka 3 - purettu) yhdistelmä sekä pieni rankarakenteinen alkuperäises- sä asussa ollut mökki (**1f; luokka 3 - purettu**), jotka muodostivat rehe- vöityneen ja ränsistyneen pihapiirin. Valitettavasti tämä kahden raken- nuksen viehättävä ja kylänmäen aloittava kokonaisuus oli huonossa kun- nossa ja mökki purettiin uudisrakennuksen tieltä vuonna 2013. Ryppään kolmas rakennus on hyväkuntoinen Bak-Västerbyn entinen lakallinen ja luuvallinen, kylkiäisellä varustettu paririihi (**2f; luokka 1**).

Osayleiskaavassa päärakennus on merkitty sr(4)-merkinnällä. Fram-Västerbyllä on historiallista, maisemallista ja huomattavaa rakennushistoriallista merkitystä. 1 LUOKAN KOHDE.

17 Härö: tieto siirretystä mökistä ja puretusta aitasta. Tietolähde varmentamatta.

1 Fram-Västerbyn päärakennus.

1C Fram-Westerbyn päätyluhdillinen aitta ja liiteri.

Vasemmalla Fram-Vesterbyn aitta 1C ja oikealla navetta 1B.

Westerbyn tienoot.

1 D Framvästerby tallitupa.

Fram-Vesterbyn mökki 1F on purettu ja korvattu uudisrakennuksella.

Fram-Vesterbyn mökki 1F ja riihi 1E on purettu ja korvattu uusilla rakennuksilla, oikealla näkyvä Bak-Vesterbyn riihi on vielä jäljellä.

Bak-Vesterbyn (2) rakennukset sijaitsevat Fram-Västerbyn kaakkoispuolella (tilakeskus saanut uuden nimen: As Oy Carolina).¹⁸ Pitkänurkainen, vuorattu päärakennus (**2; luokka 1**) on vanhimmilta osiltaan todennäköisesti 1760-luvulta,¹⁹ mahdollisesti jopa vanhempi. Rakennuksen vanhin osa oli eteiskamarilla varustettu ns. Mora-tupa, jota on myöhemmin itäpäästään jatkettu päätykamarilliseksi parituvaksi.²⁰ Rakennuksen tarkastelu ulkopuolelta perustamistavan (länsipäädyssä korkea, luonnonkivistä muurattu kivijalka kuten on Saksan puustellissa ja Järvenpäässä Vanhankylän kartanon Yläpytingissä) ja takaseinän eri päissä eri korkoihin sijoituvissa ikkunoissa sekä tasakerran vaskojen päiden tekotavassa eri osissa talon pituutta vahvistaa tätä Härön antamaa kuvausta eri-ikäisyydestä. Julkisivuja on erityisesti kuistin osalta muutettu useaankin otteeseen: 1920-luvulla avokuistilla ei ollut suojaavia 6-ruutuisia ikkunoita: ne on lisätty vuosien 2005-2011 välillä ja kuisti on ollut 1920-luvulla aavistuksen verran kapeampi eikä siinä ole ollut betonisokkelia²¹.

Piha-alueella sijaitsevat pieni 1900-luvun alusta oleva, tuvan ja kamarin käsittävä pystyvuorattu syytinkimökki (**2b, luokka 2**), 1800-luvun alusta oleva poskellinen, pystyvuorattu luhdillinen pariaitta, jossa on kauniit sisäänaukeavat vinopaneloidut ovet (**2c; luokka 1**), puurakenteinen talli (**2e; luokka 2**) pihan itälaidalla ja useassa vaiheessa rakennettu pääosin puurakenteinen navetta (**2d; luokka 2**) 1900-luvun alusta²² pihan eteläosassa. Näiden lisäksi on muutama pienempi ulkorakennus ja Bak-Vesterbyn kantatilaan jääneet sauna (**2g; luokka 2**) sekä koko alueen eteläisin rakennus: komea luuvallinen ja lakallinen paririihi (**2f; luokka 1**). Vanha tilakeskus on kokonaisuutena maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokas kokonaisuus. **Osayleiskaavassa päärakennus on merkitty sr(5)-merkinnällä. 1 LUOKAN KOHDE.**

2 Bak-Västerbyn päärakennus.

Bak-Vesterbyn syytinkimökki 2B, päärakennus, talli 2E, navetta 2D ja sauna 2G.

Bak-Vesterbyn syytinkimökki 2B ja päärakennus.

18 Tuusulan rakennusrekisteri
 19 Suuri maatilakirja III, s. 1309.
 20 Härön antama tieto - lähde?
 21 Suomen maatilat, palstat 1347-1348 kuva.
 22 Suuri maatilakirja III, s. 1309.

Bak-Vesterbyn paririihi 2F on harvinaisen komea riikirakennus ja lajinsa harvoja edustajia Tuusulassa. PS.

Bak-Vesterbyn aitta 2C ja Fram-Vesterbyn tallituvan 1D pohjoispääty.

Bak-Vesterbyn päärakennuksen takajulkisivu. PS.

Bak-Vesterbyn pariluhti 2C on suojattu pystylaudoituksella kauttaaltaan. PS.

Karlsro (3) erotettiin Fram-Vesterbystä vuonna 1914 kahden muun pientilan lisäksi.²³ Carl Ävallin rakentama, taitekattoinen ja jugend-tyylinen päärakennus (**3; luokka 1**) valmistui vuonna 1910. Asuinrakennuksen ikkunat ovat tyypilliseen jugendtyyliin osittain varustettu pienillä, koristeellisilla ruuduilla ja ylempien kerrosten nurkkavinttien ikkunat ovat soikeat ja ns. kolmannen kerroksen päätyikkuna pyöreä. Tuulilaudat ovat koristeellisen aaltoilevat. Sokkeli on porakiveä ja katto punaista huopaa. Taitekaton taitteen kanttaus on samanlainen kuin Vanhankylän Rajamäessä (127). Tilan valkoiseksi rapattu ja punamullatulla puurakenteisella vinttikerroksella katettu harjakattoinen navetta on vuodelta 1928 (**3b; luokka 2**) ja pihapiirin toinen, harjakattoinen, punavalkoinen asuinrakennus (**3a, luokka 2**) on vuodelta 1931, autotalliksi muutettu hirsiaitta ja liiterirakennus (**3c: luokka 2**) on vuoden nuorempi ja talli (**3d; luokka 2**) on vuodelta 1910.²⁴ Karlsro sijaitsee maisemallisesti kauniisti Johannisbergistä tulevan tien tuntumassa, Fram- ja Bak-Västerbyn koillispuolella. **Osayleiskaavassa päärakennus on varustettu sr(6)-merkinnällä. 1 LUOKAN KOHDE.**

Fram-Västerby, Bak-Västerby ja Karlsro muodostavat tiiviin parinkymmenen vanhan rakennuksen ryhmän, joka on yksi Tuusulan arvokkaimmista rakennetuista ympäristöistä.

1 LUOKAN ALUE Alueen täydennysrakentaminen tulee rajautua jo rakennetuille alueille: peltoaukeaa ei saa metsittää saati täyttää rakennuskannalla ja kaiken uudisrakentamisen tulee sopeutua olemassaolevaan vanhaan, ennen 1920-luvun loppua rakennettuun rakennuskantaan. Uudisrakentamisen sijoittaminen ja koko tulee harkita tarkkaan maisemaan sopivaksi. Ns. pakettitaloihin pohjautuva ylikoristeltu "perinne- ja huvila-"rakentaminen ei sovellu alueelle, vaan esikuvien tulee olla vuosisataiseen maatalousrakentamiseen pohjautuvaa ja pelkistettyä.

23 Tuusulan maarekisteri
24 Suuri maatilakirja III, s. 1313.

3 Karlsron päärakennus. PS.

3D Karlsron navetta ja 3A Karlsron sivutupa.

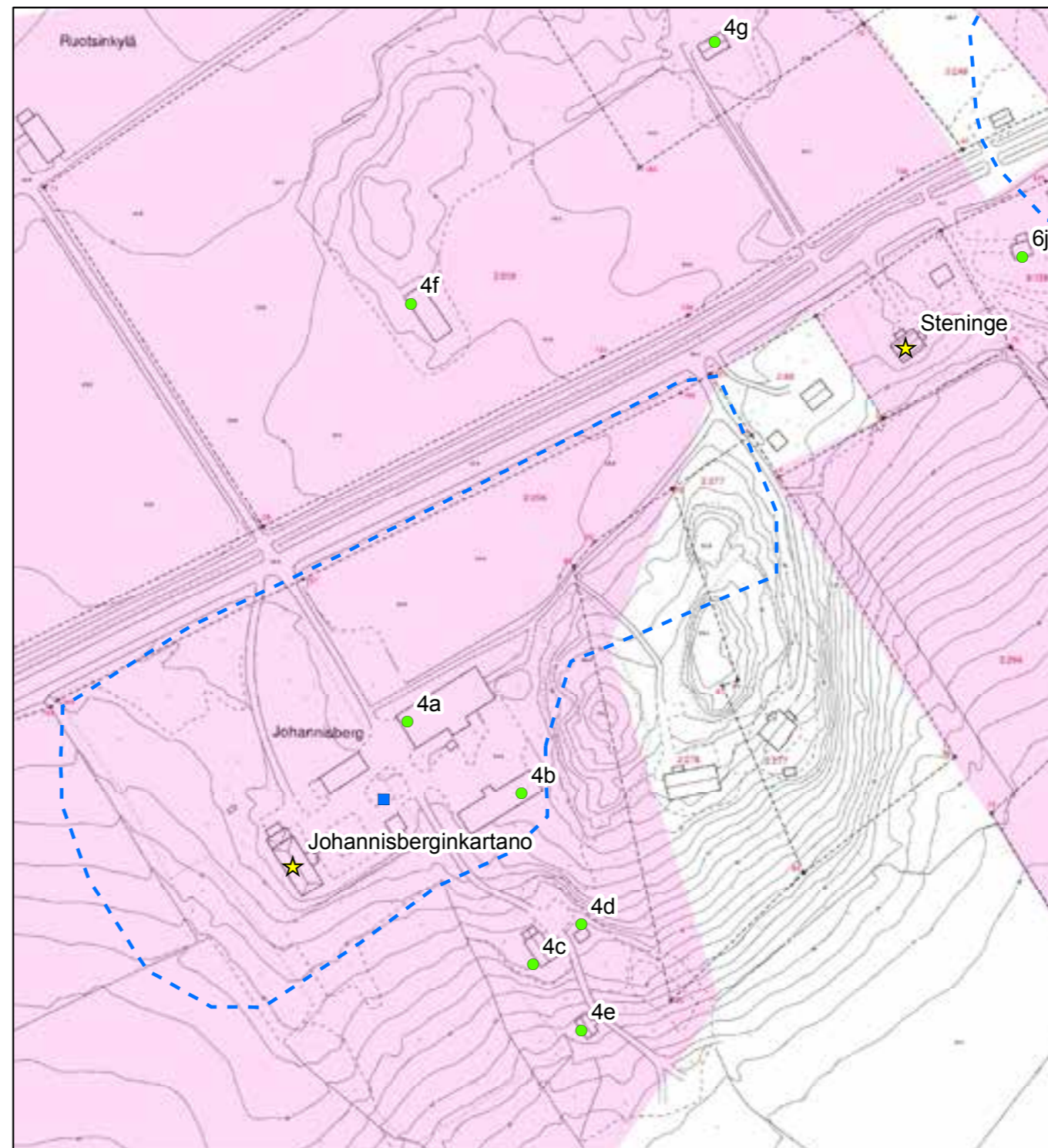
Karlsron aitta ja liiterirakennus 3C Fram-Västerbyn aitan nurkalta kuvattuna.

3 Karlsron päärakennus. PS.

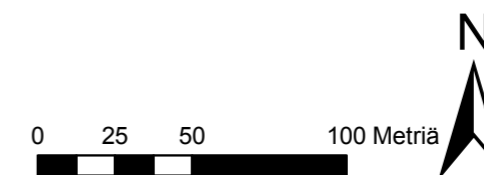
4. Johannisbergin kartano eli Henningsbacka, Krogars(backa)

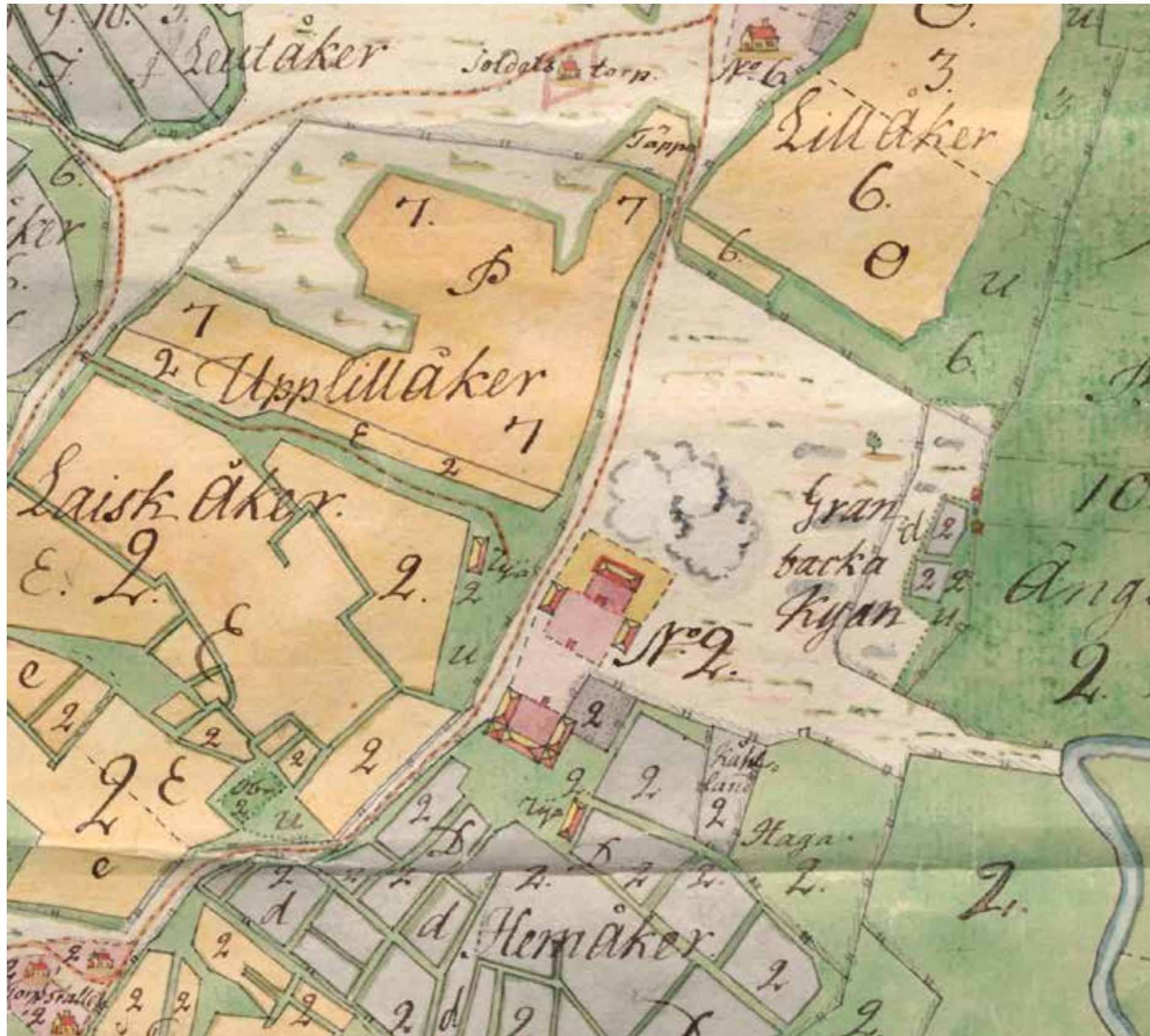
Johannisbergin kartano (RN:o 2) on ainoa nykyisen Tuusulan alueella eheänä säilynyt kartanokokonaisuus. Se sijaitsee Ruotsinkylän keskustan eteläpuolella, Myllykylän kautta Vantaalle vievän vanhan kylätien varrella. Pääosa sen rakennuksista on ryhmitetty Tuusulanjoelle viettävän peltorinteen reunaan, kauniin puiston keskelle.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

Ruotsinkylän Johannisbergin kartanon pihapiiri rakennuksineen. Päärakennus sivurakennuksineen on pohjoisempi rakennusryhmä, joita reunustaa ympäröivä aita. Päärakennuksen edustalla on erillinen eduspiha, jolla on oma aitansa ja porttinsa. Eteläinen U:n muotoinen kehä, jota pohjoisesta reunustaa aita ja porttirakennus, on talouspiha karjasuojineen. KA MH B49:4/12-14.

Henningsbacka oli Ruotsinkylän suurin verotalo: vuoden 1543 verotuksessa se vastasi 1 1/4 täysverosta kun kylän kaikki muut 11 taloa vastasivat yhdessä seitsemästä; kylien yhdistyttyä verotuksellisesti neljännes kohosi puolikkaaksi. ja kahta vuosikymmentä myöhemmin talo vastasi kahdesta täysverosta. Henningsbackan silloinen isäntä tunnettiin veroasiakirjoissa myös "perämiehenä" eli kylästä harjoitettiin kauppaa ja purjehdusta mm. Tallinnaan omalla purrellaan vuonna 1572, jolloin kuljetettiin Liivinmaalle matkalla olleita sotilaita. Tämän isännän perinnönjakoasiakirjoista selviää myös se, että suvusta oli ainakin kaksi poikaa opiskellut papiksi todennäköisesti Turun katedraalikoulussa. Venäjän sota vuosina 1570-95 ja 30-vuotinen sota vaurastuttivat ratsumiestä varustanutta tilaa,²⁵ joka pysyi vuoteen 1671 asti talonpoikaisena. Tuolloin ratsutila siirtyi aatellisomistukseen, kun skotlantilaista sukua ollut ratsumestari Evert von Jordan osti sen. Jordanin jälkeläiset pitivät krouvia ilmeisesti sekä Henningsbackassa että Maantiekylän torpan tienoilla aateliskartanon oikeudella 1690-luvulla käydyin käräjöinnin perusteella; tuolloin tila tunnettiin jo nimellä Krogars(backa)²⁶. Ratsutila pääsi 1700-luvun alussa huonoon kuntoon ja se vaihtoi tiheässä tahdissa omistajia vuosina 1724-1727 eikä tilanne ilmeisesti kohentunut kuin väliaikaisesti tilan vuonna 1727 ostaneen luutnantti Johan W. Vogelien aikana. Saksalaissyntyinen²⁷ palkkasotilas Vogel antoi kartanolle sen nykyisen nimen. Vogelien ostama tila käsitti krouvin lisäksi myös Tuusulanjoen varressa olleen sahamyllyn, joka lienee aiemman, lyhytaikaisen omistajan, Thomas Uhrväderin vuonna 1726 rakennuttama. Saha ilmeisesti tuotti hyvin, mutta samalla siitä aiheutui harmia ruotsinkyläläisille, sillä Vogel yritti kieltää täysin laillisen kaskenpolton sekä pellava- ja naurismaat kyläläisiltä. Pikkuviha kuitenkin tuhosi sahamyllyn ja Vogelien tulot ehtyivät sen myötä; hän myi sahan vuonna 1744 Clajhillsin veljeksille ja Johannisbergin vuonna 1746 Sparremanille.

Muutos parempaan tapahtui, kun tuolloinen luutnantti, myöhempi everstituutnantti ja maaherra Anders de Bruce osti kartanon ja Raatin augmenttitilan vuonna 1755 sekä sahan vuonna 1757. Tässä välissä hän myös rakennutti uuden, kunnollisen jauhomyllyn Myllykylän koskeen. de Bruceen jälkeen tila jäi hänen leskensä eli Nordenskiöldien suvulle²⁸ vuoteen 1920²⁹ asti; loppuaikoina ns. fideikomissiona³⁰. Tuolloin rakennusmestari Karl-Johan Winqvist osti tilan itselleen.³¹ Aikaisemmin Lammaskallion tilaa Vanhassakylässä viljellyt Winqvist on suunnitellut rakennuksia niin Ruotsinkylään kuin muuallekin pitäjään.

Anders de Bruceen aikainen pihassommitelma tunnetaan, joskin se on pääosin jo tuhoutunut. De Bruceen puutarha käsitti perinteisen kaali- ja ryytimaan lisäksi mansikkapenkkejä, hedelmäpuutarhan ja tiettävästi Tuusulan ensimmäiset perunat. Asuinpihaa rajasivat kolmelta sivulta päärakennus ja kaksi symmetrisesti sijoitettua siipirakennusta.³² Uusi päärakennus valmistui vuonna 1765, mutta tuhoutui palossa vuonna 1784. Se korvattiin vielä samana vuonna uudella rakennuksella, joka muodostaa nykyisenkin päärakennuksen rungon.³³ Talo on aumakattoinen, pienellä frontonilla ja kattoparvekkeellisella umpikuistilla varustettu hirsiraken-

²⁵ Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 307-315.

²⁶ Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 202-203.

²⁷ Heikki Simola, Tuusula-seuran aikakirja XIX, s. 24.

²⁸ Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 40-44.

²⁹ Sirkka Holma, Tuusula-seuran aikakirja VIII s.49-51.

³⁰ Härö.

³¹ Sirkka Holma, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 51.

³² Sirkka Holma, Tuusula-seuran aikakirjat VIII s. 49-51; kopioinut tiedon Häröltä, jonka lähteitä ei ole varmennettu.

³³ Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 43.

nus. Julkisivuja on jäsennellyt ikkuna-akseleita erottavilla liseeneillä ja vaakalistalla. Pohjakerroksen vaakaponttivuoraus ja yläkerran sileä pystyvuoraus antavat vaikutelman rustikoinnista ja sileästä rappauspinnasta. Väritys on sinertävän harmaa, yksityiskohdat valkoisia. Rakennusta on useaan otteeseen uusittu, perusteellisemmin ainakin vuonna 1923 uuden omistajan myötä: verrattaessa ennen ja jälkeen kuvia nykytilanteeseen voidaan todeta, että tyylikkäästä huopakatosta on betonitiilikaton kautta päädytty kömpelöön lasittuja savitiiliä imitoivaan mustaan, muovitettuun profiilipeltikattoon. Päätalossa T-malliset ikkunat koristeellisine vuorilautoineen ovat tulleet kuvaan jo Nordenskiöldien aikaan, mutta tuoreimmasa kunnostuksessa kuisteissa on toistettu vuoden 1923 puutejakoa vanhempien T-ikkunoiden sijaan. Kuistien, sekä pääoven että päätykuistin katot olivat Nordenskiöldien aikaan molemmat parvekkeina, joiden kaiteet olivat nykyistä koristeellisemmat.³⁴ Luoteispäädyn yksikerroksinen lisärakennus on vuodelta 1900³⁵ ja vuoden 1923 uudistuksissa se menetti kattoparvekkeensa, joka on sittemmin 1990-luvun jälkeen palautettu.³⁶ Rakennus sijaitsee rinteeseen matalalla kivimuurilla pengerretyllä tasanteella ja vanha, hieman villiintynyt kunnostuskelpoinen omenatarha/puutarha sijaitsee talosta kohti jokilaaksoa.

Asuinpihan kaakkoisivulla sijainnut ns. kavaljeerisiipi, taitekattoinen tiilirakennus purettiin vuonna 1929. Samaten taitekattoinen, mutta hirsirakenteinen ja pohjakaavaltaan paritupatyypin, kolmiosainen makasiini purettiin 1950-luvun alussa.³⁷ Sen paikalla pihan luoteisivulla on uusi ulkorakennus.

Päärakennuksesta koilliseen, aidan ja tonttitien takana ovat vierekkäin navetta (**4a; luokka 2**) ja talli (**4b; luokka 2**). Komea, luonnonkivestä rakennettu navetta valmistui vuonna 1852. Sitä jatkettiin pienellä tiilisiivellä vuonna 1922 ja uudistettiin 1930-luvulla. Hirsirakenteinen talli valmistui vuonna 1904. Navetan tuntumassa sijainnut vaunuvaja purettiin 1970-luvulla³⁸. Tallista kaakkoon, joelle viettävässä rinteessä on vanha kolmen perheen asuintalo "renkitupa" (**4c; luokka 2**) ja 1900-luvun alun nikkaritupa/paja, josta uuni on purettu pois (**4d; luokka 1**) sekä pieni hirsipinnalle jätetty koko kartanon väellä tarkoitettu yhteinen sauna (**4e; luokka 2**).³⁹

4 Johannisbergin päärakennus. PS.

4 Johannisbergin päärakennus. PS.

4A Johannisbergin makasiini ja päärakennus. PS.

34 valokuvat Suur-Tuusulan historia III, s. 88 Nordenskiöldien aika, Suur-Tuusulan historia II, s. 39 Winqvistien 1923 muutokset, nykytilanne AV ja PS.

35 Härö, lähde varmentamatta.

36 Jaana Koskenranta.

37 Härö, lähde varmentamatta.

38 Härö: tietolähde vuosiluvuista ja puretuista varmentamatta. Jäljelläolevien rakennusten käyttötarkoitus ilmeinen.

39 Paikalle osuneen ja nimettömäksi jääneen vuokralaisen haastattelu 11.7.2010.

Tien toisella puolella on jäljellä joitakin kartanon maatalousrakennuksia, joista yksi on hirsinen ja muita vanhempi; komea riihilato (1900-luvun alusta; vieressä sijainnut riihi purettu) (4f, luokka 2) suurten mäntyjen ympäröimänä peltoaukealle pistävässä metsäniemekkeessä. (Riihilato kuuluu nykyisin Mörbacka-nimiseen tilaan.⁴⁰) Riihiladossa on talletettuna Ruotsinkylän kotiseutukokoelman maatalouskoneita eli riihessä on pieni kotiseutumuseo. Omana ryhmänään ovat kaksi suurta punaista latorakennusta eli kuivuri ja lato (4j; luokka 2) keskellä Nahkelan puoleista peltoaukeaa. Lähellä Mangsin työväenasumusta sijaitsee Johannisbergin vanha punamullatulla hirsipinnalla oleva Lilla-Mörbackan torppariasumus (4g; luokka 2) 1900-luvun alusta.⁴¹ Kolmas maisemallisesti merkittävä kiintopiste on Nummismäen/Nummisbackenin lato (4i; luokka 3) peltoaukena eteläreunalla.

4A Johannisbergin kiviavetta.

4B Johannisbergin talli.

4D Johannisbergin nikkaritupa/paja.

4C Johannisbergin renkitupa.

4E Johannisbergin sauna oli yhteinen isäntävälle ja työntekijöille.

4 Johannisbergin pihapiirissä oleva makasiini on vanhaan rakennuskantaan sopeutuva uudisrakennus.

40 Tuusulan kiinteistörekisteri.

41 Tuusulan kiinteistörekisteri ja rakennusrekisteri.

217. Kyläalue.

217. Kyläalue.

217 Johannisbergin riihi metsäsaarekkeessa.

4J Peltoladot ja viljankuivuri.

4F Johannisbergin riihi latoineen.

4G Johannisbergin torppa Lilla-Mörbacka piharakennuksineen.

4G Johannisbergin torppa Lilla-Mörbacka.

Kartanon rakennukset ja pellot ovat tärkeä osa Ruotsinkylän viljelysmaisemaa. Kartanoalueen puistosuunnitelman on laatinut puutarha-arkkitehti Paul Olsson vuonna 1904.⁴² Maisemallisesti erityisen kaunis on kartanon ohittavaa tietä reunustava koivurivi, joka uudistettiin pääosin 2010-luvun alkupuoliskolla. Lähitienoilla on säilynyt joitakin kartanon entisiä torppia, joita enimmillään oli viitisentoista kappaletta. Säilyneitä torppia on Tuusulanjoen molemmin puolin. Kartanoa lähin torppa sijaitsee Steningeä vastapäätä maisemallisesti näkyvällä paikalla (**4g: luokka 2**).

Lähellä nykyistä VPK:n taloa sijaitsee omalla tontillaan (Koivula)⁴³ puhtaaksimuurattu venäläisin eli suurin ikkunaholvein varustettu, punatiilinen täystiilitalo (**4h; luokka 2**), joka on Härön raportissa ilman sijaintia mainittu asuinrakennus vuodelta 1921. Härö arvelee rakennuksen suunnittelijaksi Karl Winqvistiä.

Johannisbergin Kartano on rakennushistoriallisesti arvokas ympäröivää maisemaa hallitseva kohde, jolla on suurta kulttuurihistoriallista ja historiallista arvoa. Osana Ruotsinkylää se on erityisen tärkeä historiallinen ja maisemallinen elementti. Osayleiskaavassa pääarakennus on varustettu sr(7)-merkinnällä. 1 LUOKAN KOHDE.

217. Kyläalue.

217. Kyläalue. Johannisbergin mäeltä kohti Storebyenin Solbackenia ja Gummia.

4 I Nummibackan lato.

Johannisbergin 1920-luvulla rakennettu sivuasumus Koivula.

42 Härö, lähde Olssonista varmentamatta.

43 Tuusulan rakennus- ja maarekisterit.

5. Steninge

Steningen pieni rakennusryhmä sijaitsee Maisalan tontista lounaaseen Myllykyläntien varrella. Tila on erotettu Johannisbergin kartanosta vuonna 1928.⁴⁴ Asuinrakennuksen on suunnitellut kartanon omistanut Karl-Johan Winqvist.⁴⁵ Steninge on vuonna 1922⁴⁶ valmistunut kaksikerroksinen, taitekattoinen hirsirakennus, jonka umpikuistin pitsimäiset ikkunat tekevät talosta erityisen viehättävän. Tontilla oleva piharakennus on päärakennusta kaksi vuotta nuorempi. Osayleiskaavassa merkitty sr(8)-merkinnällä. **2 LUOKAN KOHDE.**

5 Steningen päärakennus ja suuret pihakoivut.

5 Steningen ulkorakennus.

5 Steningen päärakennus. PS.

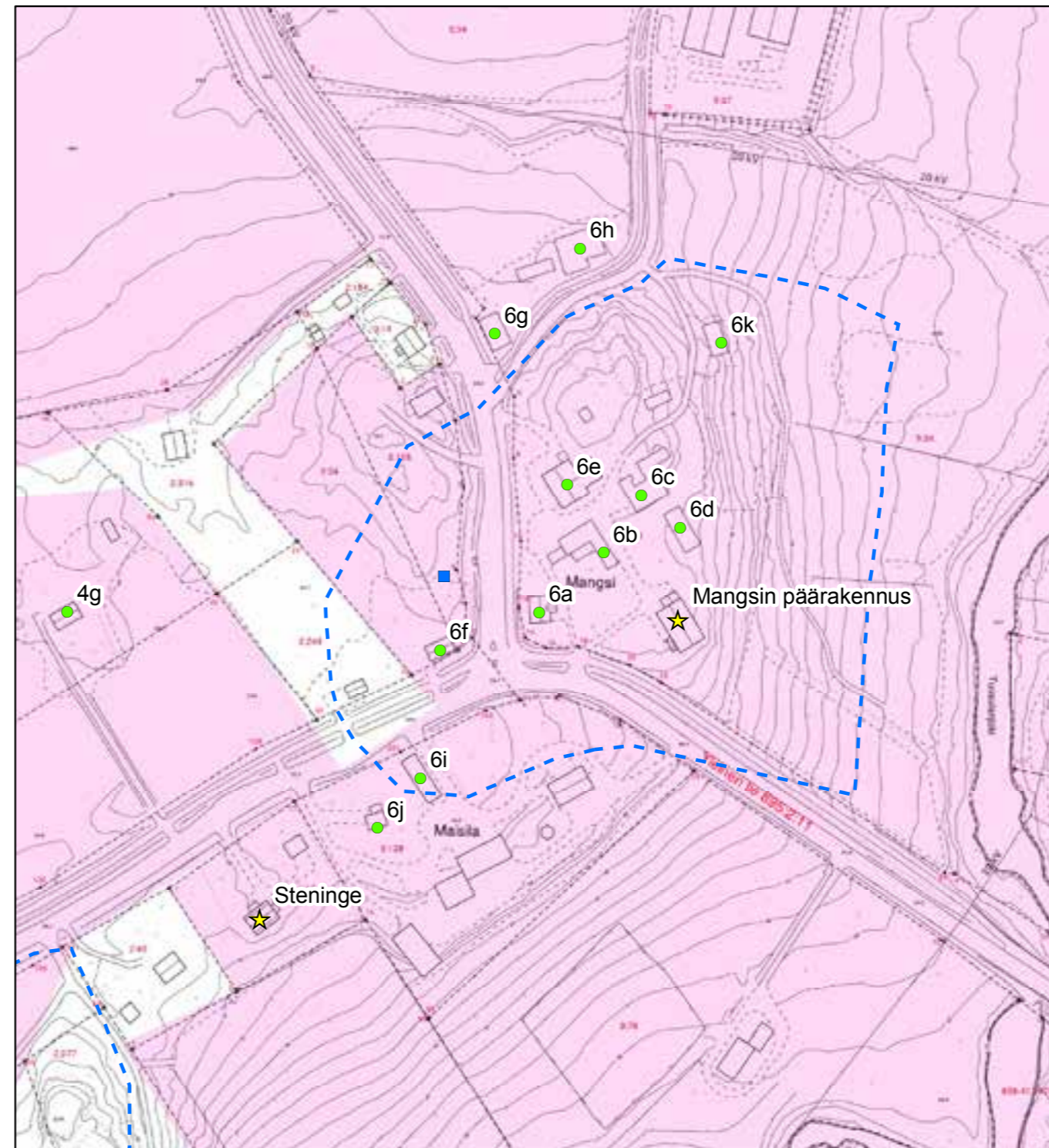
44 Tuusulan maarekisteri.

45 Härö, lähde varmentamatta.

46 Tuusulan rakennusrekisteri.

6. Mangs ja Maisila/Maisala

Mangsin (RN:o 9) tila tavataan ensi kerran vuoden 1556 maatarkastuksessa,⁴⁷ mutta kylän muiden kantatilojen tapaan se on tätä vanhempi. 1600-luvun alkupuoliskolla Mangs oli jonkin aikaa autiona, ts. veronmaksukyvytön ja oli se myös monen muun tapaan osallisena ratsupalveluksessa.⁴⁸ Kantatila halottiin kahtia vuonna 1818, mutta yhdistettiin uudelleen vuonna 1929.⁴⁹

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

47 Helsingin voutikunnan tilikirja 1556 (VA 3046:3) Kirjassa mainitaan tilan isäntä Sipi Matinpoika (Mangs) tiettenkin ilman tilannimeä.

48 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 306-313, 222.

49 Tuusulan maarekisteri.

Ruotsinkylän Tuusulanjoen länsipuolen talot ja sotilastorppa kylän kaalimaiden eteläpuolella sekä talojen riihet. Pihapiirit ovat vaaleanpunaisella. Muita rakennuksia kuin riihet ei ole merkitty. Talojen numerot vastaavat nykyisten kantatilojen tilanumeroita. Jussila (N:o 10) on vielä Mangsin naapurina. Jeppaksen tontti (N:o 8) on jo tyhjä ja talo toisella puolen jokea, naapuri Väfvars (N:o 11) on lampuodin talo, kaksi muuta ovat joen toisella puolella (Torbacka ja Sandbacka). Inkilä (N:o 6) on vielä kylätontilla ja Raati (N:o 7). Nils Westermarkin vuonna 1759 laatima isojakokartta. KA MH B49:4/12-14

Harjakattoinen, hirsirakenteinen päärakennus (**6; luokka 1**) on vuodelta 1896.⁵⁰ Gunnar Winqwistin pystyttämän talon mallina on ilmeisesti ollut saman kylän Väfvarsin 1887 valmistunut rakennus. Päärakennus edustaa tyypillistä 1800-luvun lopun hillittyä nikkarityyliä julkisivujen koristelultaan (vuorilaudat nurkissa ja ikkunoissa) ja seinäpintojen jaolla kolmeen laudoituskerrokseen. Kaksi umpikuistia on myös hyvin tyypillinen ratkaisu erityisesti suunnittelijalle: yksi pitkällä julkisivulla ja toinen päädyssä. Vanha päärakennus on sijainnut uudesta talosta hieman länteen.

Lähimpänä Lahelan ja Maisalantien risteystä on 1890-luvulla rakennettu syytinkitalo Björkboda (**6a; luokka 1**), joka on peruskorjauksessa säilynyt varsin alkuperäisen näköisenä. Punamullatut talous- ja ulkorakennukset, joita on lähes kymmenkunta, ovat tiiviinä ryhmänä tontilla ja osittain pohjoisessa tien toisella puolella. Pihapiirissä lähellä asuinrakennuksia on lyhytnurkkainen, pariluhti (**6b; luokka 2**), jota on jatkettu lautarakenteisella vajarakennuksella sekä vinkkeliin jatkettulla kanalalla. Kanalan päädyssä on erillinen hirsikehikko. Tämä useassa vaiheessa rakennettu vinkkelirakennus rajaa päärakennuksen ja syytinkitalon kanssa ns. miespihan. Hirsirakenteiset osat ovat todennäköisesti 1800-luvun loppuvaiheesta tai 1900-luvun alusta ja niiden väliin rakennetut lautarakenteiset ja betonisokkelilla varustetut todennäköisesti 1930-luvulta. Lyhytnurkkainen, syvärunkoinen ja kolmiosainen tallirakennus (**6c; luokka 2**) rajaa kaksiosaista miespihaa pohjoissivustalla. Tallin vanhimmat osat ovat ilmeisesti samaa ikäluokkaa kuin luhtiaitta ja laajennusosat ilmeisestikin 1930-luvulta ja sen jälkeen rakennetut. Tallin ja asuinrakennuksen välissä on pitkä vajarakennus (**6d; luokka 3**), jonka asuinrakennuksen puoleisessa päädyssä on ilmeisesti sauna tai leivintupa. Tämä rakennuskokonaisuus muodostaa jo harvinaistuneen kokonaisuuden tyypillisestä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun ison maatilan pihapiiristä, jossa on useampi, eri vaiheissa rakentunut piharakennus. Kokonaisuutta täydentää suuri punatiilirakenteinen navetta (**6e; luokka 2**), joka on rakennettu vuonna 1923.⁵¹

50 Tuusulan kunnan rakennusrekisteri.

51 Suuri maatilakirja III, s. 1322.

6 Mangsin päärakennus kuisteineen pihan puolelta.

6. Mangsin päärakennus Tuusulanjoen takaa kuvattuna.

6A Mangsin syytinkitupa Björkboda pihan reunalla. 6A Mangsin syytinkitupa Björkboda.

6B Mangsin luhtiaitta ja pikkuaitta sekä vaja.

Lahelantien toisella puolella on yksi tilan vanhoista työväen asuinrakennuksista, ns. renkitupa (**6f; luokka 2**), joka todennäköisesti 1870-luvulta.⁵² Renkitupa on porakiville perustettu, lyhytnurkkainen hirsitalo, jonka julkisivut on rimalaudoitettu ja kaksipuutteiset ikkunat kolmiruutuisia. Rakennus on kunnostettu ulkopuolelta vuosien 2013 ja 2014 aikana; mm. rikkoutunut savitiilikatto vaihdettiin kevyempään aaltopeltiin, rapautuneet piiput purettiin ja julkisivuja paikattiin mm. puuttuneita vuorauslautoja palauttamalla. Lahelasta tullessa Mangsin suuri (**6g; luokka 3**) lato aloittaa kylänraitin ja sen jatkeena kohti koulumäkeä on tiilirakenteinen matalahko ja huonokuntoinen talousrakennus sekä suurempi hirsi- ja lautarakenteinen kokonaisuus (**6h; luokka 3**), jossa on ilmeisesti alkuaan ollut riihi ja sittemmin viljankuivaamo. Varhaisempi, kaksihuoneinen ja kooltaan suuri punamullattu pitkänurkkainen hirsilato (**6k; luokka 1**) on mäen itäreunalla maisemallisesti hienolla paikalla kohti Tuusulanjokea.

52 Venäläinen topografikartta 1870-luvulta.

217 Mangs ja Maisila Lahelantien varrella ja päätteenä.

6K Mangsin riihilato avatussa maisemassa.

6B Mangsin luhtiaitta, pikkuaitta sekä takana kanalarakennus.

6E Mangsin punatiilinavettaa peittää villiviini.

6C Mangsin talli ja 6D liiterin ja saunan sisältävä rakennusrivi.

6H Mangsin riihi, viljankuivaamo ja sahalaitos.

6K Mangsin riihilato avatussa maisemassa, taustalla kuivuri.

217 Mangsin pihakoivut reunustavat Lahelantietä.

Maisila (RN:o 3) on Mangsin kanssa pysynyt alkuperäisellä paikallaan Klemetskogin Storebyessä. Maisilan keskiajalta periytyvä talonpaikka ja siihen liittyvä pihapiiri on kokenut suuria muutoksia, mutta vanhaa rakennuskantaa edustaa vielä pääty Myllykyläntielle päin oleva ainakin 1860-luvulta⁵³ oleva luhdillinen, lyhytnurkkainen aitta (6i; luokka 2), jota on pihapädystä jatkettu 1930-luvulla kalustovajalla ja tämän vieressä pieni muonamies/syytinkitupa (6j; luokka 2) kohti Steningeä. Pihan puolella joen suuntaisesti on betonitiilinavetta, joka on vuodelta 1939 ja uusi asuinrakennus vuodelta 1959. Pihapiiriä Myllykyläntietä ja Maisalantietä vasten rajanneet kaksi ulkorakennusta (aittoja/talli) on purettu pois, mikä on muuttanut suuresti kylänraittia. Vanha asuinrakennus on sijainnut tien suuntaisesti jäljellejääneen ja purettu ulkorakennuksen välissä.

Maisilan toinen puolisko on Maisala, joka sijaitsee Lahelaan vievän tien varrella kylän pohjoisrajalla samalla mäellä kuin Inkilä nykyisin. Maisila halottiin 1750-luvulla, jolloin toisesta puoliskosta tuli Maisala. Talon nimi on mahdollisesti perua Palojoen Maisalasta, josta talon perustanut suku on olettamuksen mukaan lähtöisin.⁵⁴

Tilakeskukset sijaitsevat mäellä kolmen tien risteyksessä, mikä tekee niistä tärkeän maisemallisen kiintopisteen. Mangsin pihapiiri on säilyttänyt vanhan ilmeensä ja rakenteensa erinomaisesti ja Maisilan vanhat rakennukset täydentävät tätä kokonaisuutta. Osayleiskaavassa Mangsin päärakennus on varustettu sr(9)-merkinnällä. 1 LUOKAN KOHDE.

53 Venäläinen topografikartta 1870-luvulta.

54 Ulpu Lehti, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s.28-29.

6J Maisilan syytinkitupa ja pitkä sivukuisti.

Maisalantie Storebyn puolelta kohti Övjosbyn puolta, keskiaikainen kylänraitti on avartunut mutta edelleen vanhoilla sijoillaan.

Mangsin rakennuksia vanhan kylänraitin varrella.

6I Maisilan pitkä luhdiaitta ja latorivi on tärkeä osa kylämaisemaa.

Övjosbystä kohti Storebyeniä. Mangsin riidet ja riihiladot.

217 Maisilan navetta 1950-luvulta hallitsee pihapiiriä koollaan.

6G Mangsin lato Lahelantien varrella koulun risteyksessä.

6I Maisilan pitkä luhtiaitta ja latorivi on tärkeä osa kylämaisemaa. 6I Maisilan pariluhti on harvinaisen syvärunkoinen ja sitä on jatkettu mm. vajalla.

6F Mangsin työväentupa vuonna 2010 ennen kunnostusta.

6F Mangsin työväentupa kunnostuksen jälkeen.

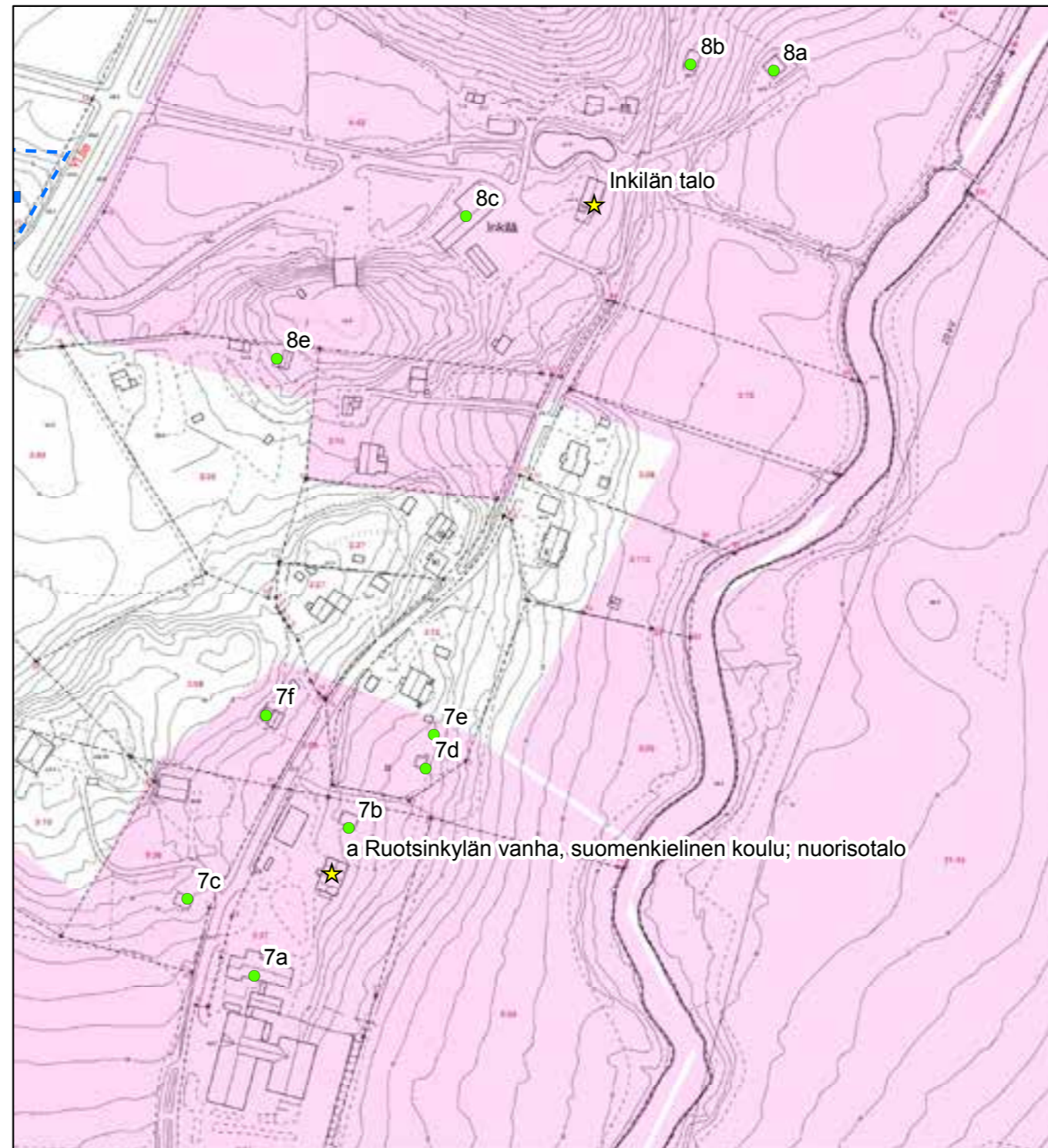
Maisila, Mangsin naapuri ja toinen vanhan kylänraitin tärkeistä kiintopisteistä.

7. Ruotsinkylän suomenkielinen koulu ja torppariasutus

Ruotsinkylän vanhin koulurakennus ja Mangsin torppariasutus muodostavat mielenkiintoisen kokonaisuuden Rävbackinkujan alkupäässä. Kokonaisuus käsittää vanhan koulun piharakennuksen sekä koulun kolme lähinaapuria: Niskavillan, Fridhemin ja Rävkillan rakennuskantaa: kaksi asuinrakennusta, yhden maakellarin ja saunan, joka on ilmeisesti alkujaan ollut asuinrakennus sekä osittain säilyneet pihapiirit.

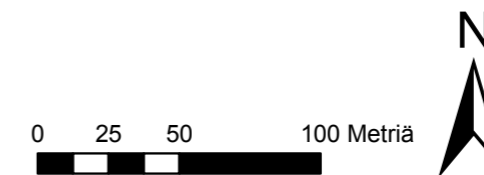

7 Koulun sisätiloissa on vielä havaittavissa alkuperäisiä sisustuselementtejä kuten sisäporras toiseen kerrokseen kaiteineen.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohte
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohte 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

Ruotsinkylän koulurakennukset sijaitsevat kahdella, kylän pohjois- ja kaakkoiskulmilla olevilla tonteilla. Pohjoisempi tontti, jonne ensimmäinen koulu rakennettiin vuonna 1894⁵⁵, on kylästä Lahelaan vievän vanhan tien varressa, Tuusulanjoelle viettävän rinteeseen yläpäässä. Kylän ensimmäinen koulurakennus (**7; luokka 1**) on mielenkiintoinen jo siksi, että se poikkeaa kunnan muista kouluista. Se on harjakattoinen, pystyvuorattu hirsirakennus, jonka keskiosa on korotettu poikkipäädyksi. Koulurakennuksen suunnittelijaksi on mainittu rakennusmestari K.J. Winqvist (sittemmin Johannisbergin omistaja) ja koulu suunniteltiin ns. naisopettajan kouluksi. Vanhan koulun yhteyteen rakennettiin vuonna 1909 saunarakennus ja 1920 uusi sauna- ja ulkorakennus (**7b; luokka 3**).⁵⁶

Vanha koulurakennus on säilyttänyt erinomaisesti vanhan ulkoasunsa ja sen yksityiskohdat. Ikkunat on viimeisen vuosikymmenen aikana vaihdettu, mutta malli on alkuperäisen kaltainen. Kauniissa koulutalossa huomion kiinnittävät päätyikkunat ja viisikulmainen umpikuisti ikkunoineen. Luokkahuoneita on ollut kaksi, joista toinen sijaitsee poikittain talon pohjoispäässä ja toinen korotetun keskiosan toisessa kerroksessa. Alakerran eteläpuolisko oli opettajan asuntona. Rakennusta on kunnostettu perusteellisemmin vuosina 1957 ja 1976;⁵⁷ vuonna 1991 vanha koulu siirtyi nuoristaloksi, mutta ehti palvella tässä tarkoituksessa vain muutaman vuoden, sillä se palautui pian opetustilaksi.⁵⁸ Rakennusta on kunnostettu uudelleen 2009-2011, jolloin on pyritty korjaamaan 1970-luvun virheitä. Nykyään rakennus toimii jälleen kouluna. Se on nykyisen Tuusulan säilyneistä koulurakennuksista toiseksi vanhin. Koulun piha-alue on jäänyt väliaikaisen parakkikoulun jäljiltä palauttamatta alkuperäiseen korkoon, mikä on nostanut maanpinnan puukoulun alimman hirsikerran tasalle tukkien samalla tuuletusluukut ylärinteen puolella.

55 Matias Korkiavuori, Tuusula-seuran aikakirja VIII s. 57.

56 Matias Korkiavuori, Tuusula-seuran aikakirja VIII s. 60.

57 vuosiluvut Härö - lähde?

58 Matias Korkiavuori, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 60.

7 Ruotsinkylän vanha puukoulu ja päätykuisti sekä piharakennus.

7 Ruotsinkylän vanha koulu pihan puolelta. PS.

Vanha suomenkielinen Ruotsinkylän koulu Tuusulanjoelta nähtynä - lehti-puut kätkevät koulun kesäaikaan maisemasta.

Sotien jälkeen rakennettiin vanhan koulun eteläpuolelle uusi alakoulu (7a; luokka 1). *Arkkitehtitoimisto Arvo Aalto & Niilo Kokolta*⁵⁹ tilatut suunnitelmat hyväksyttiin vuonna 1948. *Arvo O. Aalto suunnitteli 1930-40-luvulla kunnalle myös muita rakennuksia, kuten Hyrylään vuonna 1949 valmistuneen kunnan lääkärin, ns Möllerin talon, eläinlääkärin virkatalon, ja Järvenpään ns Juholan koulun.*⁶⁰ Puurakenteisena toteutettu koulu oli lähes valmis, kun se loppuvuodesta 1949 paloi. Rakennus valmistui vuonna 1950.⁶¹

Uusi alakoulu sijoitettiin rinteeseen, poikittain vanhaan kouluun nähden. Se on pohjakaavaltaan taitteinen, kolmeen osaan jaettu suorakaide. Rinne mahdollisti korkean kellarikerroksen käyttämisen veistosalina ja varastotiloina. Varsinaiseen pääkerrokseen sijoitettiin peräkkäin kaksi luokkaa ja ruokailutilat sekä opettajan asunto. Satulakattoisen, rapatun tiilitalon julkisivuissa kiinnittävät huomiota pieniruutuiset ikkunat, ikkunaluukut, kivijalan liuskekiviverhoilu ja pohjoissivun pystyhirsikuisi, jotka antavat rakennukselle huvilamaisen, 1950-luvun romanttisen rakentamisen ilmeen. Julkisivupiirustukset on signeerannut Rainer Hakman.⁶²

Koulua laajennettiin erillisellä viipalekoululla vuonna 1975⁶³ kuten monta muutakin Tuusulan koulua ja tämä viipale yhdistettiin 1950-luvun koulurakennukseen vuoden 2004 täydennysrakentamisessa, jonka on suunnitellut toimisto Ark-Pelin KY. Koulua laajennetaan jälleen 2012-13 uudella liikuntasalilla ja aputiloilla Kaari-arkkitehtien toimiston suunnitelmien mukaisesti.

7A Ruotsinkylän uusi koulu pohjoisesta nähtynä.

7 Vanha, perinteinen ja puurakenteinen sadekatos.

7A Ruotsinkylän uusi koulu edustaa 1950-luvun ruotsalaisvaikutteista ja hieman romanttista jälleenrakennuskauden arkkitehtuuria.

59 Härö - tietolähde?

60 lähde? Järvenpää koulujen kauppa?

61 Antti Rosenberg, Suur-Tuusulan historia IV, s. 351.

62 Härö - nimilähteenä ilmeisesti kunnan piirustusarkisto

63 Tuusulan rakennusrekisteri.

Vanhan puukoulun kanssa hyvin samanikäinen on Mangsin vanha torppa koulua vastapäätä, Rävbackinkujan toisella puolen. Nykyisin omalla tontillaan sijaitseva, vuodelta 1896 oleva **Niskavillan** vanha pikkutorppa (**7c; luokka 1**), joka on ulkoasultaan hyvin säilynyt, ajalleen tyypillinen yhden huoneen käsittävä asumus eli yksinäistupa, jonka ulko-ovi on poikkeuksellisesti päädyssä. Mökin arvoa nostaa sen alkuperäisyys ja lajityypin harvinaisuus. Koulun pohjoispuolella on **Fridhemin torppa**, jonka ulkorakennukset: sauna (**7d; luokka 2**) ja maakellari (7e; luokka 3) ovat säilyneet. Nykyinen saunarakennus on saattanut olla alkujaan torppariasumus, mutta muutettu myöhemmin saunaksi. Kolmas torppa on **Rävkulla** (**7f; luokka 2**), joka muistuttaa paljolti Niskavillan mökkiä jo siitä syystä, että siinäkin kulku on päädyssä. Rävkullassa on myös uusi pihavaja, joka on onnistuttu rakentamaan vanhaan sopeutuvaan tyyliin olematta silti liian historisoiva.⁶⁴

Ruotsinkylän suomenkielinen koulu on rakennushistoriallisesti merkittävä koulurakennus, jolla on myös historiallista ja maisemallista merkitystä. Osayleiskaavassa vanha koulurakennus on merkitty sr(10)-merkinnällä. 1 LUOKAN KOHDE.

7C Niskavillan pieni torppa ja rehevä pihakasvillisuus.

7F Rävkulla eli Kettumäen pieni yksinäistupa.

7C Niskavillan torppa etelästä Mangsin mäeltä.

7F Rävkullan osittain uusittu vajakennus. 7F Rävkullan uusi ulkovaja.

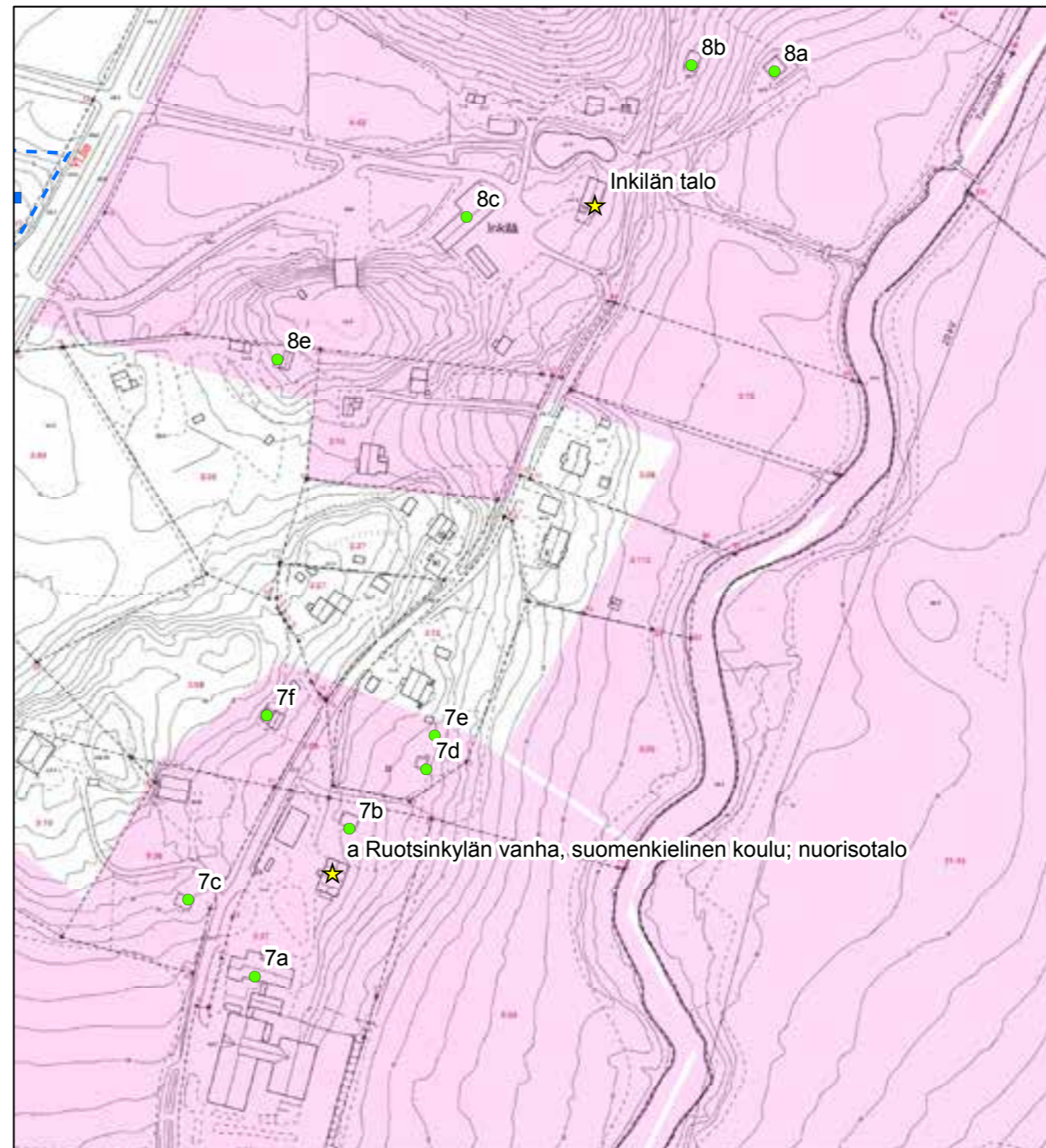

7D Pieni Fridhemin sauna koulun naapurissa.

64 Tuusulan rakennusrekisteristä tiedot rakennusten iästä.

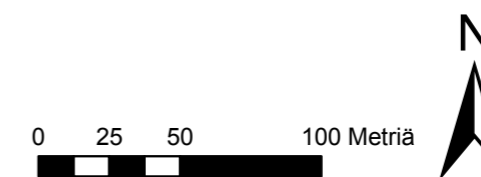
8. Inkilän talo, Maisala (nykyinen Björkbacka) ja Nymansin torppa

Inkilän talo (Rn:o 6) on yksi Ruotsinkylän kantataloista. Talo mainitaan asiakirjayhteyksissä jo vuonna 1545 (Morten Ingeson, jonka isän mukaan talo ilmeisesti ajan tavan mukaan nimetty)⁶⁵. Alkujaan talon paikka oli Johannisbergin ja Väfvarsin välissä ns. Storebyenissä Tuusulanjoen länsipenkalla kutakuinkin nykyisen Steningen talon tienoilla.⁶⁶ Inkilä on nykyisin vanhan, osittain jo kadonneen ja metsittyneen alkuperäisen Lahelantien varrella Ruotsinkylän pohjoispäässä pihapiireineen. Erikoisin Inkilän talon rakennuksista on harvinaistunutta rakennustyyppiä edustava hirsilato (8a: luokka 1), jossa on jäljellä vielä olkikattoa varten rakennettu ruoteisto. Pihapiiriin kuuluu 1800-luvulla rakennettu asuinrakennus (8; luokka 2), jota on laajennettu ja muodistettu 1920-luvun lopulla uuden omistajansuvun käsissä.⁶⁷ Uudistetussa talossa on porakivisokkeli ja T-ikkunat sekä erityispiirteensä ulkoseinälinjasta sisäänvedetty avokuisi, jossa on kaareva yläreuna. Tämä 1920-luvun vaihe on säilynyt suhteellisen alkuperäisessä asussa 1990-2000-luvun kunnostuksista huolimatta. Ylhäällä mäellä on betonitiilistä muurattu navetta, jossa on puurakenteinen vinttikerros (8c; luokka 2) ja latorakennus. Pihapiiriin tekee erikoiseksi se, että asuinrakennus on rinteessä navetan alapuolella.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

65 Ulpu Lehti, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 28.

66 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 22.

67 Kotiseutumme kirja, s. 464.

Inkilän naapurina on Maisalan vanha taitekattoinen talo (8e; luokka 3) vuodelta 1890.

Lahelasta tulevan vanhan kylätien varressa, Ruotsinkylän peltoaukeiden pohjoisosassa, on säilynyt vanha torppa. Nymans-niminen torppa (8b; luokka 3) on kuulunut ja kuuluu edelleen Inkilän talolle. Se on pitkänurkkainen peräkamarillinen yksinäistupa, joka on vuorattu pystylaudoituksella jo 1900-luvun alussa. Rakennus on merkitty vuoden 1881 karttaan. Se oli Savolaisen mukaan huonossa kunnossa inventointihetkellä 2005, välikatto on ollut romahtamaisillaan. Metsittynyt pihapiiri sijaitsee kauniisti peltoaukean laidalla korkealla paikalla. Torppa oli edelleen paikoillaan metsän keskellä toukokuussa 2014 ja se näkyi jälleen jokilaakson maisemassa puuston raivauksen ansiosta: Tuusulanjoen laakson maisemaa on siistitty ja avarrettu paljon vuosina 2012-2014 EU:n maataloutta koskevien viljelys- ja perinnealueiden monimuotoisuustukien avulla. Olisi suotavaa, että peltikaton saanut vanha rakennus kunnostetaan ulkoa vaikka vain kesäasuttavaksi huvihuoneeksi, sillä se edustaa varsin harvinaista rakennustyyppiä vaatimattomuutensa takia.

2 LUOKAN KOHDE.

8 Inkilän kunnostettu päärakennus edustaa 1800-lukua ja 1920-lukua.

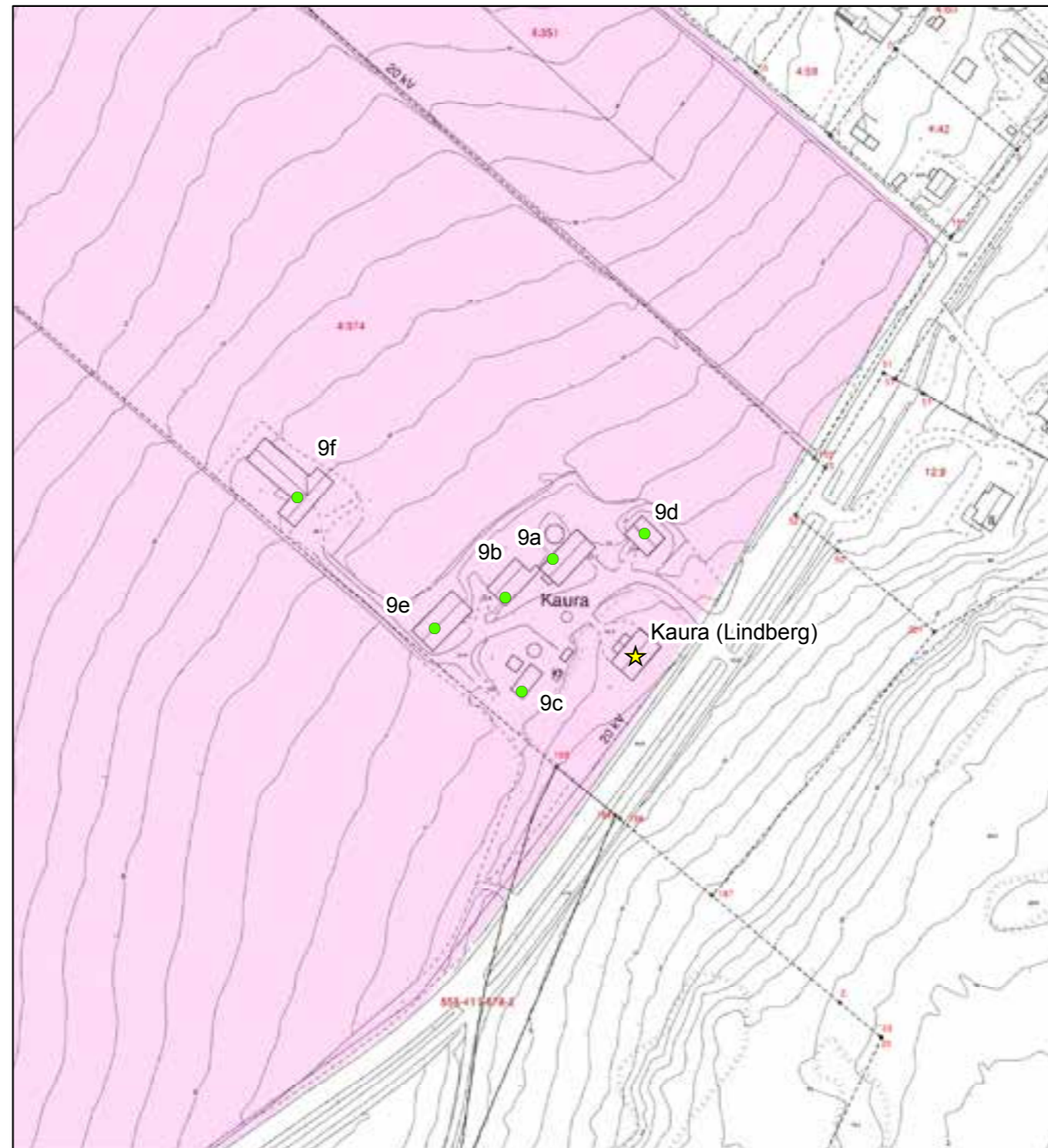
8A Inkilän pitkänurkkainen ja ylösasti salvottu hirsilato.

8B Nymansin torppa on osittain korjattu ja ympäröivää pensaikkoa raivattu.

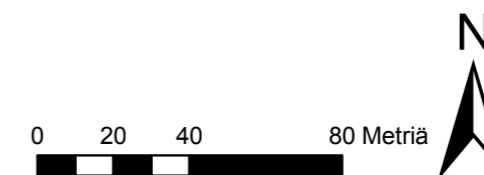
9. Kaura (Lindberg)

Kaura (RN:o 4) on yksi Ruotsinkylän kantatiloista, joka tunnetaan jo vuoden 1556 maantarkastuksessa. Monen naapurinsa tavoin Kaura varusti miehen ratsupalvelukseen 1610-luvulla lähtien.⁶⁸ Ennenpitkää Kaura päätyi espoolaisen rusthollin aputilaksi ja isonvihan aikana talo menetti irtaimistonsa. Vuonna 1726 tilaa ryhtyi viljelemään Gummin poika Juho⁶⁹ ja 1760-luvulla tila jaettiin kahtia veljesten kesken.⁷⁰ Nykyiset kaksi Kaura-nimellä olevat tilat ovat pitkälti perua 1820-luvun jakotoimituksesta; Åvallin Kaura, joka on talon vanhalla paikalla Jeppaksen naapurissa ja ns Lindbergin Kaura, joka sijaitsee kylästä pohjoiseen, Tuusulanjoen itäpuolella Hyrylään vievän vanhan kylätien varrella. Lindbergin Kaura näkyy jo vuoden 1870 topografikartalla.⁷¹ Härön raportissa Kaurat ovat sekoittuneet keskenään.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

68 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 307-313.

69 Risto O. Peltovuori Suur-Tuusulan historia II, s. 22.

70 Kotiseutumme Tuusula, s. 406. Mitä ilmeisimmin omistaja-suvun haastattelu lähteenä.

71 Tuusulan kiinteistörekisteri ja vanhat kartat.

Kaksikerroksinen, taitekattoinen ja jugend-vaikutteinen päärakennus on vuodelta 1911.⁷² Päärakennuksen rakennutti mm. kansanedustajana toiminut kunnallismies Gustav Lindberg.⁷³ Taloa arvellaan arkkitehti Walter Thomén piirtämäksi. Rakennus on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä hyvin. Se on samalla paikalla kuin aiempi päärakennus. Pihapiiriin kuuluu talousrakennuksia 1860-luvulta eteenpäin. Navetan (9a; luokka 3) vanhimmat osat ovat tuolta vuosikymmeneltä, mutta sitä on uudistettu vuonna 1950⁷⁴, hirsinen sauna (9c; luokka 2) on ollut olemassa viimeistään vuonna 1870, talli (9b; luokka 3) on vuosisadan vaihteesta ja liiteri (9d; luokka 3) vuodelta 1909⁷⁵. Pihapiiriin kuuluu myös suuri ja hyväkuntoinen latorakennus (9e; luokka 2), joka esiintyy jo vuoden 1936 topografikartalla. Pihapiiriä rajaa kuusiaita, joka jatkuu jonkin verran myös kylätietä eteenpäin. Tilakeskus on kaunis maisemallinen kiintopiste sekä Hyrylän että Ruotsinkylän suunnasta tultaessa. Kauempaa katsottuna talon riihi ja latokompleksi (9f; luokka 2) hieman lähempänä Tuusulanjokea on tärkeä maisemallinen kiintopiste. Myös tämä rakennuskompleksi esiintyy vuoden 1935 topografikartalla ja hieman varhaisemmalla pitäjänkartalla. **Osayleiskaavassa päärakennus on varustettu sr(11)-merkinnällä. 2 LUOKAN KOHDE.**

9 Lindbergin Kauran päärakennus. PS.

9 Lindbergin Kauran pihalato 9E ja 9C tuvallinen sauna.

9 Lindbergin Kauran päärakennus etelästä: yläkerta on maalattu valkoiseksi.

9D Lindbergin Kauran kärryliiteri pihan pohjoispäässä.

72 Kotiseutumme Tuusula- kirjassa annetaan tiedoksi vuosi 1911, samoin Suuri maatilakirja III, s. 1314.

73 Ralf Ekström, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 46.

74 Suuri maatilakirja III, s. 1314.

75 Härö, lähde varmentamatta.

9F Lindbergin Kauran lato ja riihi peltojen alapäässä joen rannassa.

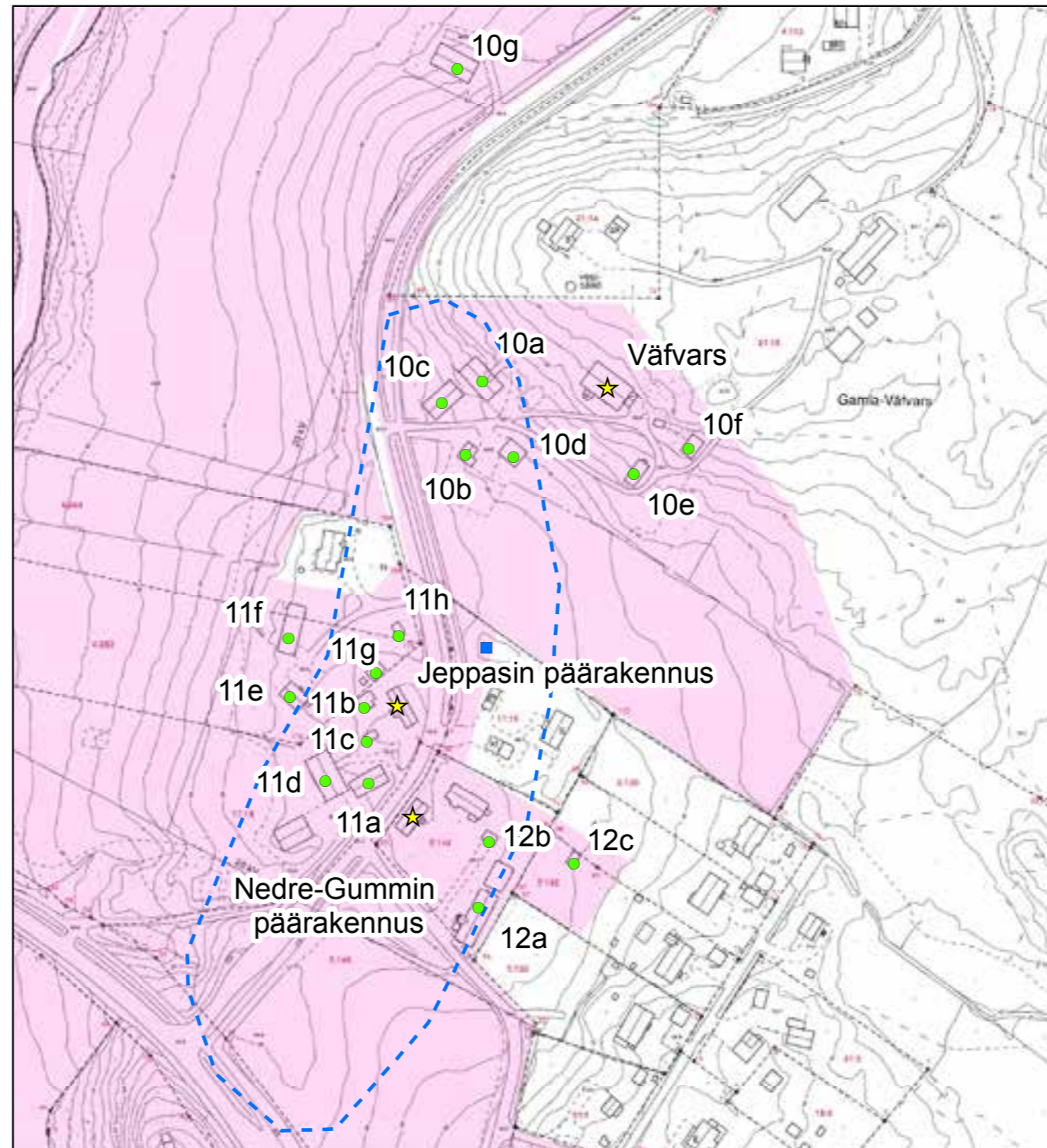
9 Lindbergin Kauran rakennusrykelmä vasemmalta: 9E pihalato, 9B talli, 9A navetta ja 9C sauna.

Keskiaikaisen Övjosbyn tienoota.

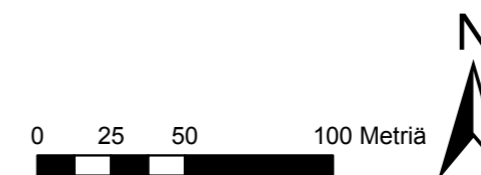
10. Väfvars/Wäfvars

Väfvarsin (RN:o 11) tila luotiin 1600-luvun jälkipuoliskon lähteissä esiintyvistä Klemetskogin säteritilasta⁷⁶, mutta tätä ennen Väfvars on jo olemassa vuoden 1543 veroluettelon perusteella sekä vuodesta 1571 lähtien useamman kerran mainittuna autioksi varattomuuden eli veronmaksukyvyttömyyden takia.⁷⁷ Viidestä autiotilasta koottu säteri muutettiin ruotujakoista armeijaa järjestettäessä sotilaskataloksi, majoitusmestarin (kapteenin) puustelliksi, jota hoiti samaan aikaan jopa kolmekin lampuotia: 1700-luvun puolivälissä yksi heistä asui virkatalon tontilla, toinen Thor(Torr)/Storbackassa ja kolmas Sandbackassa.⁷⁸ Tuolloin itse virkatalo sijaitsi Maisilasta Johannesbergiin päin tien varressa vanhalla paikallaan.⁷⁹ Suuren Pohjan sodan myötä Tuusulaan perustettiin viisi kruunun virkataloa, joista Väfvars oli yksi ja korkea-arvoisin. Väfvars kuului Uudenmaan ja Hämeen ratsuväkirykmentin majoitusmestariille, joka sai päätilan ohella verot seitsemästä muusta palkkatalosta. Ensimmäinen asukki oli Kasper Toll.⁸⁰ Vuonna 1791 organisaatiota uudistettiin ja tilalle tuli Uudenmaan kevyt rakuunarykmentti⁸¹ mutta komeasta sotilassukuja käsittäneestä vuokraajien nimelistasta huolimatta tilaa hallitsi yleensä lampuoti. Ruotsin vallan päättyttyä tila oli aluksi eversti Ahrnkillin leskellä vuokralla, mutta kun tämä luopui siitä vuoden 1826 lopulla, tuli uudeksi vuokraajaksi siltavouti Anders Winqvist ja niin puustellia kutsuttiin siltavoudin puustelliksi, kunnes hänen jälkeläisensä lunastivat tilan itsenäiseksi vuonna 1945.⁸² Jo vuonna 1923 suurin osa Väfvarsin ja naapurinsa Jeppaksen Metsähallinnon alaisista maista oli liitetty Metsäntutkimuslaitoksen koasemaan.⁸³

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännosalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

76 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 34.

77 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 307-315.

78 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 25.

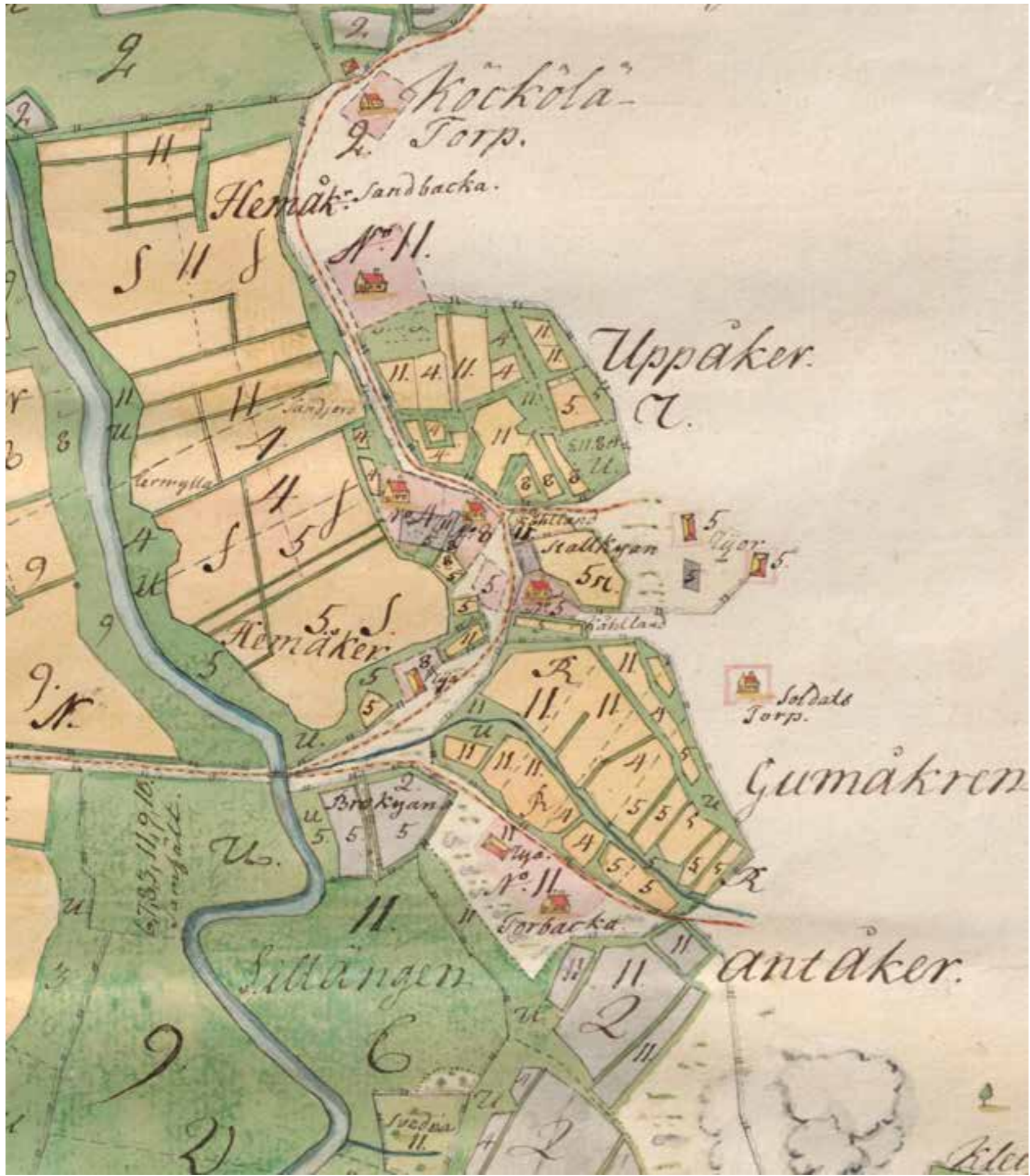
79 Kerttu Porkka, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 52.

80 Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II s. 233.

81 Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II s. 243. Joukko-osastojen uudistus.

82 Kerttu Porkka, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 52-53.

83 Max Hagman, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 31.

Ruotsinkylän Tuusulanjoen itäpuolen talot ja torpat Köckölä sotilastorppa sekä talojen riihet. Pihapiirit ovat vaaleanpunaisella ja kaalimaat on merkitty. Muita rakennuksia ei ole merkitty. Talojen numerot vastaavat nykyisten kantatilojen tilanumeroita. Väfvarsin (N:o 11) kaksi lampuotitaloa Sandbacka ja Torbacka. Nils Westermärkin vuonna 1759 laatima isojakokartta. KA MH B49:4/12-14.

Väfvarsin talonpaikka siirrettiin 1750-luvulla sen lamputotalon Sandbackan paikalle eli nykyiselle talontontilleen. Tilaan kuului toinenkin lamputotila, Thorbacka. Vanha, vuonna 1774 pystytetty asuinrakennus oli alkuperäisen Kauran pohjoispuolella, aivan Hyrylään johtavan tien varressa. Se korvattiin uudella ja hieman ylemmäs mäelle vuonna 1841 rakennetulla parituvalla, jossa oli leivin- ja vierastupa sekä vinttikamari. Tähän taloon rakennettiin myöhemmin kaakeliuunit ja välieteiseen kamari. Tämä rakennus purettiin todennäköisesti 1920-luvulla⁸⁴ tai hieman aiemmin: tallimiehen talo saattaa sisältää vanhan asuinrakennuksen hirsii. Vuonna 1887 rakennettu, nykyinen päärakennus on sijoitettu edelleen kauemmaksi tiestä, sireenien verhoamalle mäennypylälle. Rakennus on suorakaiteen muotoinen, satulakattoinen, vaakavuorattu hirsitalo.⁸⁵ Sen suunnittelijaksi on mainittu myöhempi Johannisbergin kartanon omistaja, kylän muitakin rakennuksia suunnitellut ja mahdollisesti myös pystyttänyt Karl-Johan Winqvist.⁸⁶

10 Väfvarsin mäki rakennuksineen on tiiviin kylän päätepiste.

10 Väfvarsin päärakennus piiloutuu pihakoivujen taakse.

10E Väfvarsin piha-aitta ja kellari.

84 Kerttu Porkka, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 53.

85 Suomen maatilat I, s. 1351

86 Kerttu Porkka, Tuusulan aikakirjat VIII, s.53.

Suurin osa tilan rakennuksista on 1880-luvulta. Vaikka joitakin rakennuksia on purettu tai muutettu, antaa säilynyt rakennuskanta hyvän käsityksen 1800-luvun lopun maatilasta. Rakennukset ryhmittyvät kahdeksi epäsäännölliseksi pihaksi. Väfvarsin portilla on noin vuonna 1917⁸⁷ rakennettu, keittiön ja kamarin sisältävä tallimiehen asuintalo (10b, luokka 1). Sen tuntumassa ovat entinen talli (10a; luokka 1) vuodelta 1882, liiteri (10c; luokka 2) vuodelta 1901 ja kaksikerroksinen pari-aitta, joka on toiminut vilja-aittana (10d, luokka 1), joka on valmistunut vuonna 1892. Päärakennuksen kaakkoispuolella sijainneista kuudesta talous- ja ulkorakennuksesta ovat säilyneet kaksihuoneinen ulkorakennus, jonka ylärinteen puoleisessa päädyssä on asuinhuoneelle tyypillinen ikkuna ja toisessa päässä porakivistä rakennettu kellari/kärryhuone (10e; luokka 1) vuodelta 1883 ja pari-aitta vuodelta 1887 (10f; luokka 1). Pihapiirin ulkopuolella on maisemallisesti tärkeä kiintopiste Ruotsinkyläntien varrella Väfvarsin mutkassa oleva suuri lato (10g; luokka 3) ympäröivine koivuineen.

Väfvars on rakennushistoriallisesti merkittävä tilakokonaisuus, jolla on suurta maisemallista arvoa Ruotsinkylän kyläkuvassa. Osayleiskaavassa päärakennus on varustettu sr(12)-merkinnällä. 1 LUOKAN KOHDE.

10C Väfvarsin liiteri, 10A talli ja 10B tallimiehen talo muodostavat pihan portin.

10B Väfvarsin tallimiehen talo on edelleen hirsipintainen.

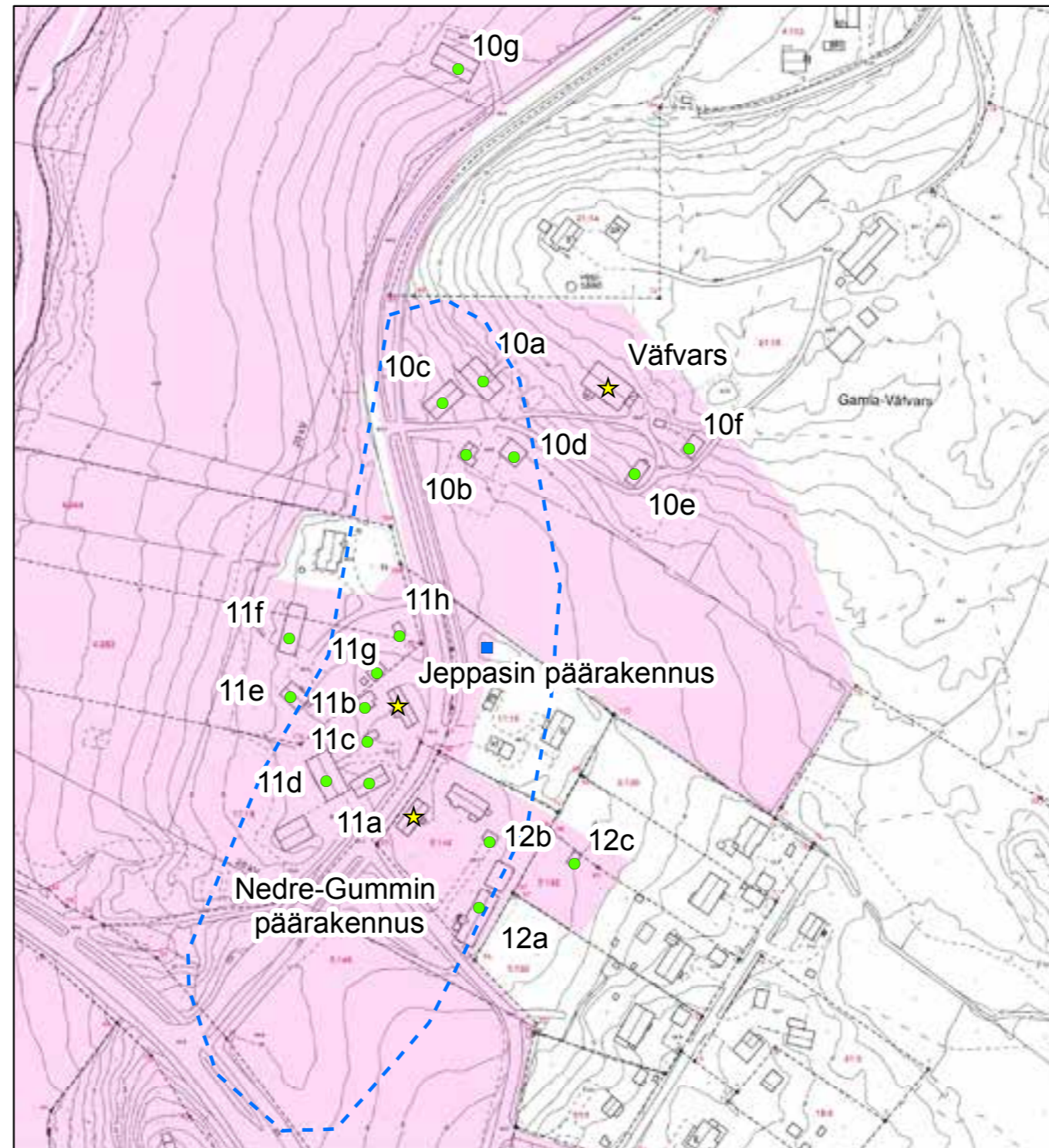

10D Väfvarsin pitkänurkkainen ja kaksikerroksinen vilja-aitta.

⁸⁷ Virpassa rakennusvuodeksi on mainittu 1920.

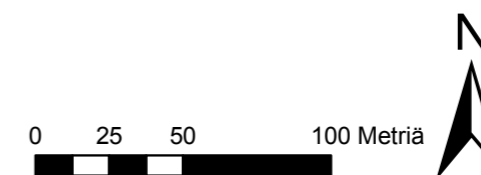
11. Jeppas/Jäppas ja Ävallin Kaura

Jeppas (1700-luvulla myös Terla, Tärta ja Therla nimillä tunnettu) on toinen Ruotsinkylän 1690-luvulla⁸⁸ perustetuista sotilasvirkataloista: Uudenmaan ratsuväkirykmentin ja myöhemmän kevyen rakuunarykmentin kengittäjän (hovslagare) puustelli.⁸⁹ Suomen ruotusotaväen hajottamisen jälkeen tila oli valtiolta vuokralla vuodet 1812-1919 Åhman-suvulla, minkä jälkeen osa sen maista liitettiin metsäntutkimuslaitoksen koeasemaan ja jäljelle jääneen osan luvasti kymmenen vuotta myöhemmin itsenäiseksi maatilaksi Aarne Lindqvist (Liukola).⁹⁰

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännealueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

⁸⁸ Kerttu Porkka, Tuusula-seuran aikakirjat VIII, s.53.

⁸⁹ Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II s. 233.

⁹⁰ Kerttu Porkka, Tuusulan aikakirjat XIX s. 45.

217 Jeppaksen talouspiha uudelta kylätieltä.

217 Jeppas ja Nedre-Gummi sekä vanha kylätie.

217 Jeppaksen talousrakennukset vanhalta kylätieltä nähtynä.

217 Jeppaksen mutka ja uudisrakentamista.

Nedre-Gummi ja Jeppaksen tallinpäät.

Jeppaksen vanha tontti Maisilasta etelään Tuusulanjoen länsipuolella oli jo 1760-luvun vaihteen kartalla autio ja uusi tontti nykyisellä paikallaan joen itäpuolella Gummin ja Kauran välissä. Jeppaksen nykyisen paritupa-tyyppisen päärakennuksen (luokka 2) vanhimmat osat ovat todennäköisesti jo tältä ajalta, sillä virkatalojen tarkastuskortiston mukaan vanhan pakarituvan kivijalan päälle rakennettiin vierastupa ja uusi kamari sekä eteinen vanhan vierastuvan ja uuden vierastuvan väliin vuonna 1821; lisäksi tuolloin vanhasta kamarista ja eteisestä tehtiin keittiö talon pohjoispäähän. Rakennusta on myöhemmin jatkettu. Punamultaus taloon tuli vuoden 1849 tienoilla. Vanha satulakatto muutettiin mansardikatoksi vuonna 1923 ja kuisti rakennettiin uudelleen⁹¹. Samalla suurennettiin ikkunoita jugend-tyylisiksi (2-3 isoa pystyruutua ja pienten ruutujen täyttämä yläikkuna), joista yhtä on myöhemmin laajennettu edelleen. Ikkunat on uudistettu täysin vuosien 1988-2006 välillä: ristikot ovat ns. irtoristikoida ja kattoa peittää kömpelö aaltoprofiilipellititys. Peiterimoitettu hirsitalo on myöhemmissä kunnostuksissa säilyttänyt kohtalaisesti perinteistä ilmettään.

Tie jakoi tilan pihan kahteen osaan ryhmäkylille tyypilliseen tapaan: tie kulki talosta taloon ja rakennukset sijoittuivat usein tien molemmiin puolin. Päärakennuksen puolella pihapiirissä ovat pitkänurkkainen pieni pari-aitta (11b; luokka 1) vuodelta 1826, kellari (11c; luokka 2) vuodelta 1852 sekä aivan nykyisen tien vieressä ns. vanha talli 1900-luvun alusta (11a; luokka 2) ja pihan lounaissivustalla vuonna 1940 uusittu punatiili- ja puurakenteinen navetta päätylatoineen (11d; luokka 2).⁹² Tien pohjoispuolella sijaitsivat aiemmin Jeppaksen sauna ja paja. Pyörätien rakentaminen 1990-luvulla tien itäpuolelle on hävittänyt pajan ja mutkan ulkokurvissa olleen saunan.⁹³ Saunan kohdalla on nykyisin pyörätie ja pihaliittymä Saunapelto-nimiselle tontille. Pihapiirin ulkopuolella Maisalantien varrella sijainneet pahnalato oli vuodelta 1929 ja riihi vuodelta 1893. Molemmat purettiin vuonna 2006. Kleivin lato on edelleen olemassa.⁹⁴

Jeppasin rakennusryhmällä on ratkaiseva merkitys Ruotsinkylän itäpuolen kyläkuvalle. Sen arvo on huomattavasti suurempi kuin tilan yksittäisten rakennusten. **Osayleiskaavassa päärakennus on varustettu sr(13)-merkinnällä. 2 LUOKAN KOHDE.**

91 Kerttu Porkka, Tuusulan aikakirjat VIII, s. 54.

92 Suuri maatilakirja III, s. 1312. Tieto kellarista Häröltä - lähde?

93 Saunan kuva ja sijainti Tuusulan museon kuva 5156 vuodelta 1990, kuvaaja Istvan Kecskemeti.

94 Kerttu Porkka, Tuusulan aikakirjat XIX s. 43-49.

217 Jeppas ja Nedre-Gummi Övre-Gummilta.

11. Jeppaksen pitkä päärakennus.

11B Jeppaksen aitta näkyy päärakennuksen kuistin takaa.

11D Jeppasin navetta ja 11A talli.

Kaura (Åvall)

Yhtenäisen pihapiirirykelmän Jeppaksen kanssa muodostava Åvallin Kaura on erotettu 1760/90-luvulla kylän pohjoispuolella olevasta Kauran talosta.⁹⁵ Kutakuinkin alkuperäisellä, keskiajalta periytyvällä tontillaan sijaitsevan Åvallin Kauran kaikki rakennukset paloivat 1920-luvulla: asuinrakennus, navetta, muut piharakennukset. Vain aivan Jeppaksen rajassa kiinni oleva pieni talousrakennus, pariaitta (**11g; luokka 2**) säilyi. Uusi asuinrakennus (**11e; luokka 2**) ja lyhytnurkkainen hirsirakenteinen navetta (**11f; luokka 2**) rakennettiin 1930-luvulla.⁹⁶ Navetan eteläpäädyssä on piirurakenteinen lato. Navetan vintille vievä ajosilta on purettu. Asuinrakennus on verhoiltu 1960-luvulla vaaleankeltaisella mineriittilevytyksellä. Vanhaan rakennuskantaan verrattuna uusi Kauran talo on korkeampi ja syvämpi, aavistuksen verran kömpelömpi, mutta sopeutuu hyvin maisemaan. Navetta noudattelee vielä vanhempaa mittasuhdemaailmaa. Pihapiirissä on myös pieni, lyhytnurkkaInen ja vuoraa-maton hirsisauna (**11h; luokka 2**).

95 Seija Paasonen, Tuusula-seuran aikakirja XXII, s. 45.

96 Kotiseutumme kirja, s. 666.

11E Åvallin Kauran asuinrakennus on yhdistelmä 1930- ja 1950-lukua.

11H Åvallin kauran pihasauna ja päärakennus 11E.

11H Åvallin Kauran pihasauna ja 11G aitta sekä komeat pihakoivut.

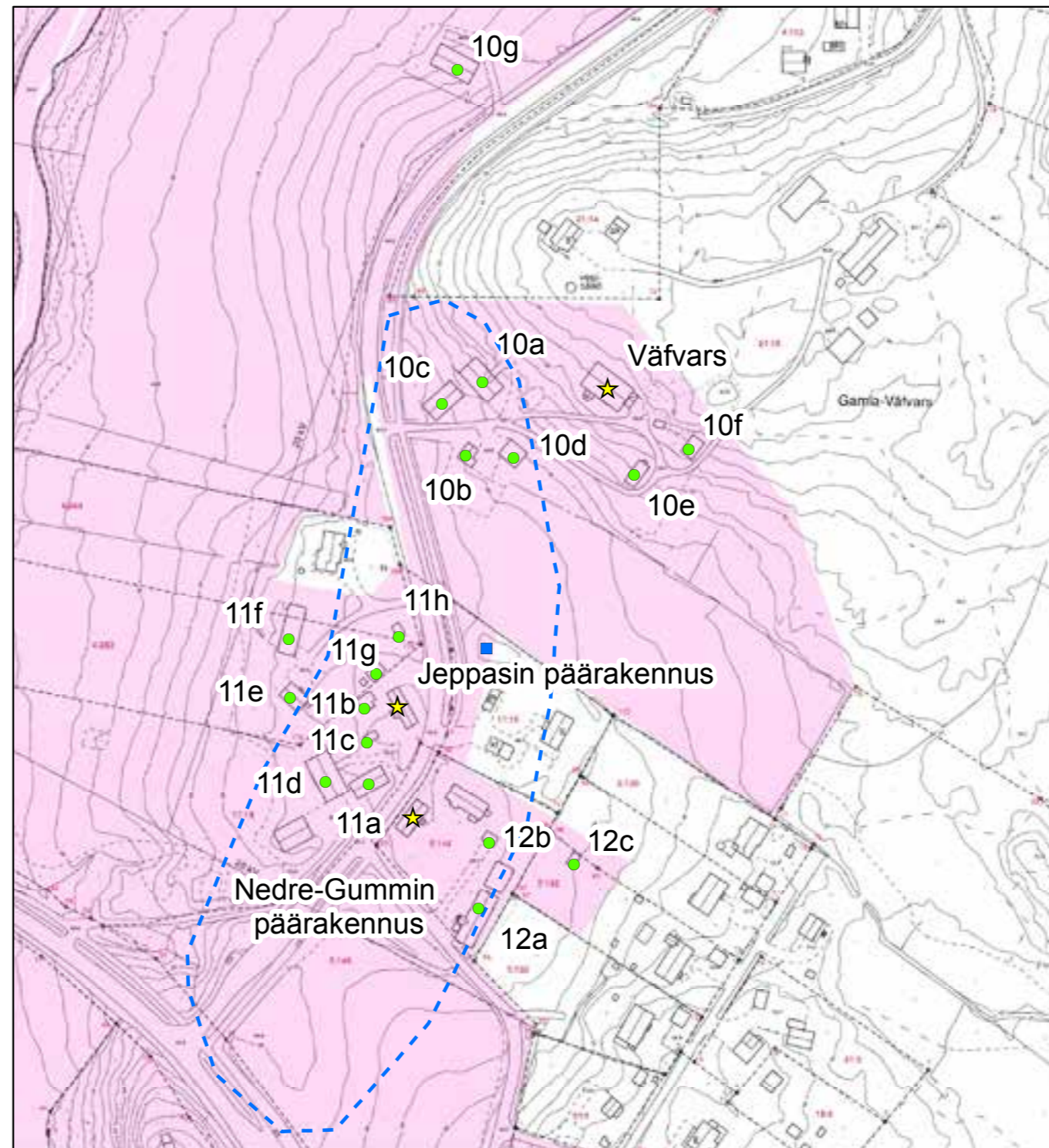
11G Åvallin kauran pieni pariaitta.

11F Åvallin Kauran pitkä pitkänurkkainen hirsinavetta.

12. Nedre-Gummi

Gummin talo Övjösbyn kylässä tunnettiin verokirjoissa jo vuonna 1543 ja oli välillä varakas talo, tosin 1600-luvun alussa se ehti olemaan autiona monen muun sotaverojen takia kärsineen tilan tavoin.⁹⁷ Gummi varusti naapureidensa tapaan ratsukkoa aina 1690-luvulle asti, jolloin siitä tehtiin Uudenmaan jalkaväen eversti-luutnantin palkkatila.⁹⁸

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäänökset 2012 (Museovirasto)
- Muinaisjäänösalueet 2012 (Museovirasto)
- Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

0 25 50 100 Metriä

97 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 307-314.

98 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 22.

Nedre-Gummin rakennukset ovat 1740-luvulla kahtia halotun Gummin (RN:o 5) vanhalla paikalla ja samalla teiden risteyksessä kyläteiden vanhassa. Tilakeskus sijaitsee Jeppasia vastapäätä Hyrylään vievän vanhan kylätien eli Ruotsinkyläntien varressa. Nedre-Gummista itään on ns. Torparbacken ja nuorisoseurantalo Solbacken.

Päärakennus on perinteiseen tapaan sijoitettu pitkittäin tien viereen, sisäänkäynti pihan puolelle. Se on paritupapohjainen, yksikerroksinen ja pitkänurkkainen hirsirakennus. Sen tarkka rakennusaika ei ole tiedossa, mutta se on todennäköisesti 1800-luvun alkupuolelta. Rakennus on alkujaan saattanut olla eteiskamaritupa. Etelän sali lienee myöhempi. Koko rakennuksessa on samanlaiset kuusiruutuiset ikkunat, jotka on saatettu laittaa vuorauksen yhteydessä. Päärakennusta vastapäätä on liiterillä/ladolla jatkettu lyhytnurkkainen, hirsirakenteinen ja pystyvuorattu navetta, jossa on porakivistä rakennettu sokkeli (12a; luokka 2). Navettarakennus on kunnostettu inventoinnin aikana vanhaa kunnioittaen. Solbackenin tien vieressä, ns. pellon puolella ollut ulkorakennusrivi purettiin 1950-luvun vaihteessa.⁹⁹ Tilakeskukseen kuuluvat myös sauna (12b; luokka 2) ja pieni palvelusväen asuinrakennus (12c; luokka 2), joka on jäänyt toisen tilan, Annanpellon haltuun. Lato, aitta ja riihi on purettu vuoden 1986 jälkeen.

Nedre-Gummin kaakkois- ja koillispuolille on viime vuosina noussut uusia omakotitaloja, jotka hämärtävät alkuperäistä kylärakennetta. Pihapiiri on alkuaan ollut tiiviimpi, kolmelta sivulta rajattu kokonaisuus. Tilan arvokkaimmat osat ovat tien varressa sijaitseva kaunis päärakennus sekä säilynyt navetta-lato/liiterikokonaisuus pihan itälaidassa. **Osayleiskavassa päärakennus on varustettu sr(14)-merkinnällä. 1 LUOKAN KOHDE.**

99 Härö - tietolähde varmentamatta.

12 Nedre-Gummin päärakennuksen edestä on poistettu vaahterat.

12C Nedre-Gummin piikatupana toiminut sauna.

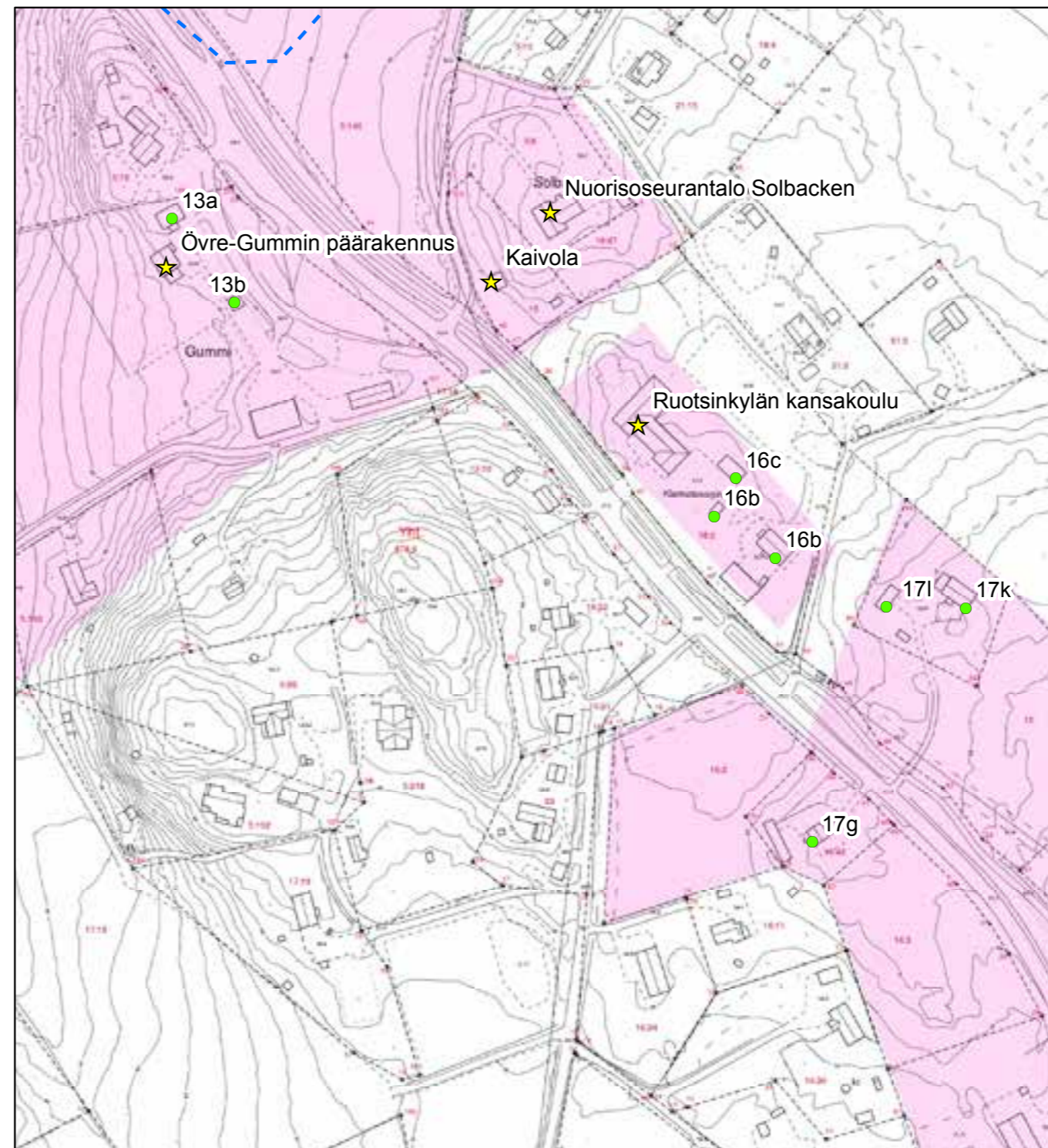
12A Nedre-Gummin navetta pihan puolelta on monimuotoinen ja -vaiheinen rakennus.

12A Nedre-Gummin navetta takapuoleltaan ja yhtenäisen lautaverhoiltu seinä.

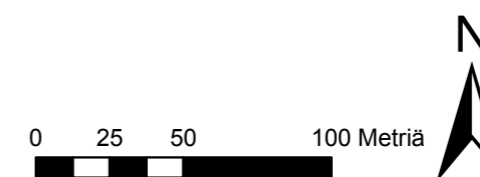
13. Övre-Gummi

Gummin talo Övjesbyn kylässä tunnettiin verokirjoissa jo vuonna 1543 ja oli välillä varakas talo, tosin 1600-luvun alussa se ehti olemaan autiona monen muun sotaverojen takia kärsineen tilan tavoin.¹⁰⁰ Gummi varusti naapureidensa tapaan ratsukkoa aina 1690-luvulle asti, jolloin siitä tehtiin Uudenmaan jalkaväen eversti-luutnantin palkkatila.¹⁰¹

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

100 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 307-314.

101 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 22.

Övre-Gummi on toinen puolisko 1740-luvulla jaetusta Gummin kanta-tilasta. Tilan rakennukset sijaitsivat Maantiekylästä tulevan tien varressa, Tuusulanjoen itäpuolella paikassa, jossa vuoden 1759 isojakokartalla sijaitsi Väfvarsin lampuotitila Torbacka; tuolloin tontille on merkitty asuinrakennus ja talousrakennus, jotka sijaitsivat pihapiirissä vailla mitään symmetriaa ja hieman nuoremmassa kuninkaankartastossa näkyy vain punainen suherrus merkitsemässä talonpaikkaa. Vuoden 1870 topografikartalla Övre-Gummissa näyttäisi olevan täydellinen neliöpiha, jossa nykyisten asuinrakennusten paikalla on asuinrakennukset ja täydentävänä tien vieressä ja tiensuuntaisesti sekä itään päin olleet talousrakennukset. Nämä rakennukset on korvattu vuonna 1902 rakennetulla syytinkirakennuksella (pääty tielle) ja asuinrakennuksella 1909; asuinrakennus rakennettiin aiemman asuinrakennuksen taakse eli siitä etelään. On mahdollista, että vuoden 1759 kartalla esiintynyt asuinrakennus on ollut käytössä vielä 1870-luvulla.¹⁰²

Torbackan lampuotitalo näkyy kaksi-ikkunaisena ja uloslämpivänä Nils Westermärkin vuonna 1759 laatimalla isojakokartalla samalla paikalla, missä nykyisin sijaitsee Övre-Gummin pihapiiri. KA MH B49:4/12-14.

Övre-Gummin pihapiiri ja lato kumpuilevassa jokilaaksossa.

Nykyinen, vuonna 1909 valmistunut kaksikerroksinen, taitekattoinen päärakennus (13; luokka 2) on vanhan talonpaikan takana: vanha paritupa purettiin 1900-luvun alussa uuden valmistuttua. Uuden asuinrakennuksen vieressä on vuonna 1901 rakennettu, sittemmin useasti muutettu ns. syytinkirakennus (13a; luokka 2). Molempien asuinrakennusten julkisivut ovat osin menettäneet perinteistä ilmettään. Syytinkirakennuksen suuri kuisti rikkoo julkisivun. Savitiilikattoisessa ja kahdella kuistilla varustetussa päärakennuksessa on vaihdettu ikkunoita ja muutettu joitakin yksityiskohtia. Pihan eteläsivulla on säilynyt kaksikerroksinen lyhtynurkkainen luhtiaitta (13b; luokka 1) vuodelta 1851,¹⁰³ renkien asuntonakin ollut sauna ja puutyöhuone on sen sijaan purettu. Asuinpihasta etelään olivat 1900-luvun alussa rakennetut talli ja navetta, joista talli on jäljellä, navetan on korvannut suuri kalustohalli.¹⁰⁴ Tontilta aukeaa hieno näkymä lounaaseen Tuusulanjoen peltomaisemille.

Övre-Gummin pihapiiri on jo 1900-luvun alussa ollut hieman hajallaan ja etäällä muusta kylästä, koska talon rakennuskanta on aina ollut nauhamaisesti Maantiekylään johtava tie on haarautunut Hyrylään menevästä tiestä heti Tuusulanjoen ylittävän sillan jälkeen. **Osayleiskaavassa päärakennus on varustettu sr(18)-merkinnällä. 2 LUOKAN KOHDE.**

103 Kotiseutumme kirja, s. 665.

104 Suuri maatilakirja III, s. 1335.

13 Övre-Gummin päärakennus ja syytinkitupa 13A. PS.

13 Övre-Gummin päärakennus Johannisbergin kalliolta kuvattuna.

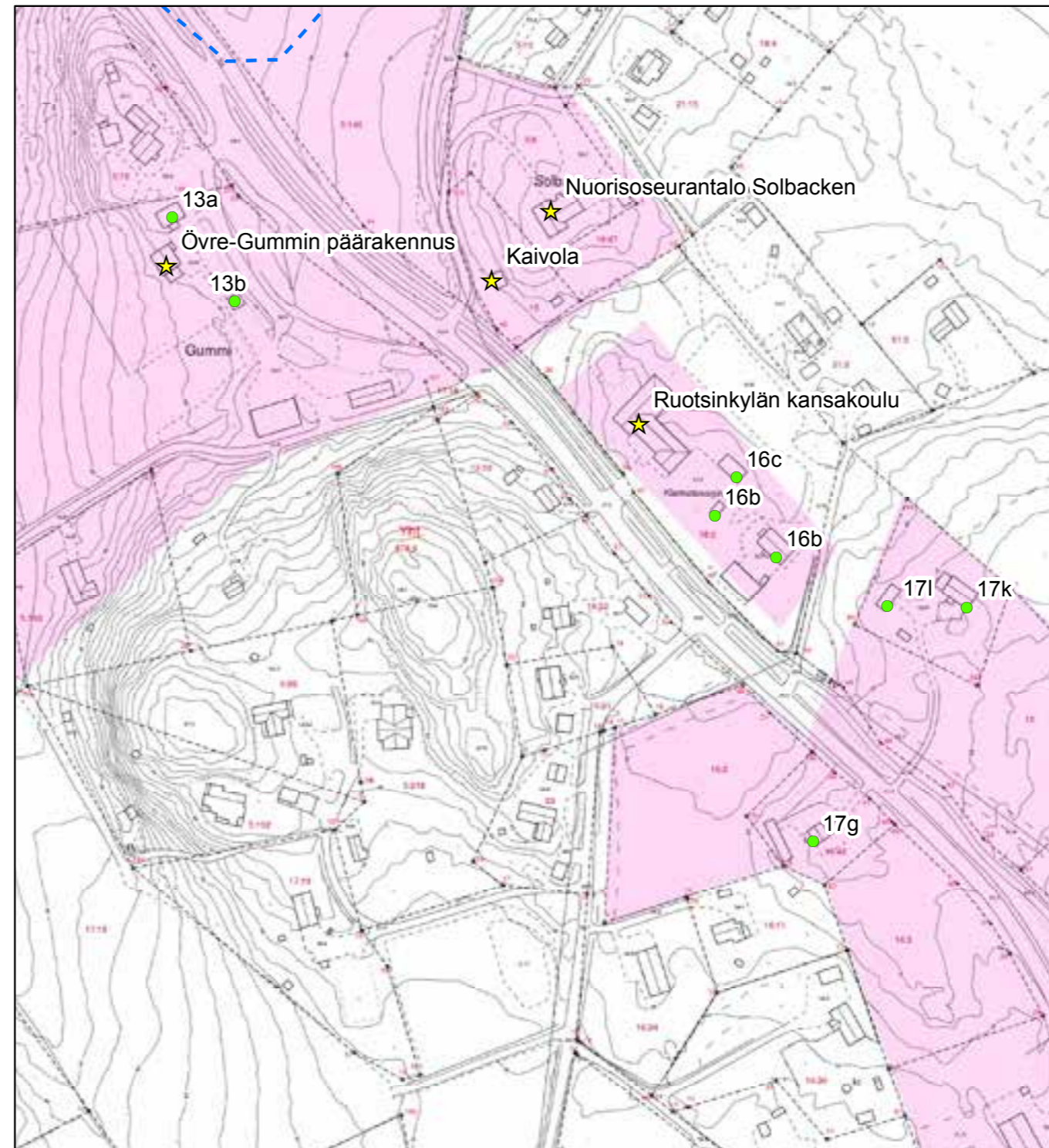
13 Övre-Gummin päärakennus. PS.

13B Övre-Gummin luhtiaitta. PS.

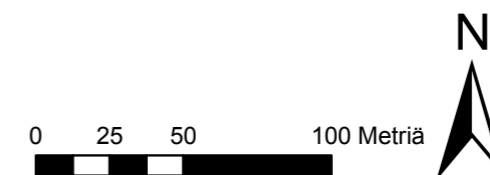
14. Nuorisoseurantalo Solbacken

Tuusulan ensimmäinen nuorisoseura perustettiin Ruotsinkylään jo vuonna 1896 (Klemetskog Ungdomförening). Sen perustamisen syyt olivat kieli- ja kulttuuripoliittiset ja liittyivät kylän ruotsinkielisten asukkaiden identiteettiin ja yhteistyöhön. Kaikki naapurikylät olivat suomenkielisiä, ja Helsingin pitäjän (Vantaan) ruotsinkielisestä asutuksesta kylän erotti kilometrien levyinen metsävyöhyke.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▬ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▬ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

Yhdistyksen virallinen toiminta laantui pian sortotoimien takia vuonna 1899.¹⁰⁵ Vuonna 1907 perustettiin uusi Tusby Svenska Ungdomsförening, ajatuksenaan yhdistää koko pitäjän ruotsinkielinen väestö.¹⁰⁶ Mangsin tilalla perustettu uusi nuorisoseura aloitti toimintansa Väfvarsin tilan vanhassa päärakennuksessa. Oman talon rakentaminen kuului alusta alkaen yhdistyksen tavoitteisiin. Tontti ja piirustukset hankittiin vuonna 1909, ja Solbackeniksi nimetty rakennus valmistui tammikuussa 1910. Vaikka taloa rakennettiin talkoillakin, hanke oli yhdistykselle suuri taloudellinen ponnistus. Pääosa yhdistyksen varoista on myöhemminkin mennyt rakennuksen ylläpitämiseen. Keravalaiset yhdistyksen jäsenet irtaantuivat jo vuonna 1909 perustaen oman yhdistyksen ja vuonna 1919 Tuusulan yhdistys muutti nimensä Klemetskog Ungdomföreningiksi.¹⁰⁷

Pohjakaavaltaan T:n muotoinen, julkisivuiltaan jugend-tyylinen taitekattoinen rakennus on tiloiltaan hyvin tyypillinen seuratalo. Aluksi talossa oli pärekatto, mutta se on varsin varhaisessa vaiheessa vaihdettu saumattuun peltiin: jo ennen vuotta 1922.¹⁰⁸ Alakertaan sijoitettiin eteinen ja naulakko, ravintola keittiöineen, juhlasali näyttämöineen ja asuinhuoneisto, joka on nyttemmin otettu muuhun käyttöön. Yläkerran huone varattiin kylän ruotsinkieliselle pienten lasten koululle ja nykyisin se on ns. talonmiehen asuntona. Solbacken on varsinaisen nuorisoseurantyön ohella ollut kylän muidenkin kulttuuririentojen luonnollinen tapahtumapaikka. Seuratalon näyttämön alle rakennettiin kaivamalla vuonna 1976 sosiaalitilat ja talon kunnostusta on jatkettu jokaisena vuosikymmenenä.¹⁰⁹ 2010-luvun alkupuolella talon alkuperäiset ikkunat kunnostettiin ikkunakonservaattorilla.¹¹⁰

Solbackenin suunnitteli tuolloin 24-vuotias rakennusmestari Walter Fredrik Gottkamp.¹¹¹ Hän työskenteli useissa arkkitehtitoimistoissa piirtäjänä ja keskittyi omissa suunnitelmissaan huviloihin ja maatilarakennuksiin. Gottkamp siirtyi vuonna 1922 Helsingin kaupungin rakennuskonttorin palvelukseen.¹¹²

Nuorisoseuratalo sijaitsee Maantiekylästä tulevan tien varrella, maisemallisesti edustavalla tontilla mäen päällä. Rakennus on säilyttänyt varsin hyvin alkuperäisen asunsa. Osayleiskaavassa rakennus on varustettu sr(16)-merkinnällä.
1 LUOKAN KOHDE.

14 Solbacken takapuoleltaan muistuttaa rapattua kivistä rakennusta muodoiltaan ja koristelultaan.

14 Salin pystyunit olivat aikoinaan tyypillisiä, nykyisin harvinaisia sisustuselementtejä.

14 Solbackenin juhlasali on säilynyt näyttämön osalta alkuperäisenä oloisena.

105 Rauno Selin, Suur-Tuusulan historia III, s. 635-637.

106 Ralf Ekström, Tuusula-seuran aikakirjat VIII, s. 44-48.

107 Rauno Selin, Suur-Tuusulan historia III, s. 637-639.

108 Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 47 Tuusulan museon KUF:kokoelman vuodelle 1922 päivätty kuva.

109 Ralf Ekström, Tuusula-seuran aikakirja VII, s.44-48.

110 Anne Vähätalo; yhdistykselle EU:n maaseudun kehittämisvaroja myöntäneen Emo ry:n jäsen.

111 Alkuperäinen piirustus kehystettynä Solbackenin salissa.

112 Härö, tiedot varmentamatta.

15. Kaivola eli "Bisan mökki"

Kaivola on nuorisoseurantalons alapuolella, tielle viettävässä rinteessä sijaitseva pieni hirsimökki, jota sanotaan entiseksi sotilastorpaksi. Rakennus on muodoltaan pieni eteiskamaritupa, jonka pohjoispäädyssä on ollut pieni hirsirakenteinen vaja. Todennäköisesti se on rakennettu 1800-luvun alkupuolella; perustaminen nurkkakivien varaan ja salvominen ylös, harjalle asti sekä alkuperäisen oven aukeaminen sisään päin kuin aitassa viittaavat hyvin vanhaan rakennukseen. Rakennuksen kohdalla näkyy olevan punainen piste jo 1770-luvulla tehdyssä kuninkaan kartastossa. Mökin ikkunat olivat vielä 1910-luvulla neliruutuiset, mutta ne on uusittu 1900-luvun puolivälin jälkeen. Suojakuorimainen ulkokuoritus on rakennettu tai uusittu 2000-luvulla ja se peittää tyystin alleen kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen. Tätä ennen rakennus on ollut vuoraamatta mutta mahdollisesti punamullattu. Mökin vanhemmasta asusta on olemassa valokuvia ainakin 1910-1930-luvulta.¹¹³ Mökin palauttaminen vanhempaan asuun olisi suotavaa; nykytilanne ei ole sen arvon ja iän mukainen. **Osayleiskaavassa varustettu sr(15)-merkinnällä. 2 LUOKAN KOHDE.**

Bisan sotilastorppa näkyy jo kaksi-ikkunaisena ja uloslämpivänä Nils Westermärkin vuonna 1759 laatimalla isojakokartalla. KA MH B49:4/12-14.

113 Suur-Tuusulan historia 2, s. 230 kuva mökistä sekä Tuusula-seuran aikakirja VIII, s 45.

15 Bisan mökki säilyy erikoisen suojaverhoilun alla.

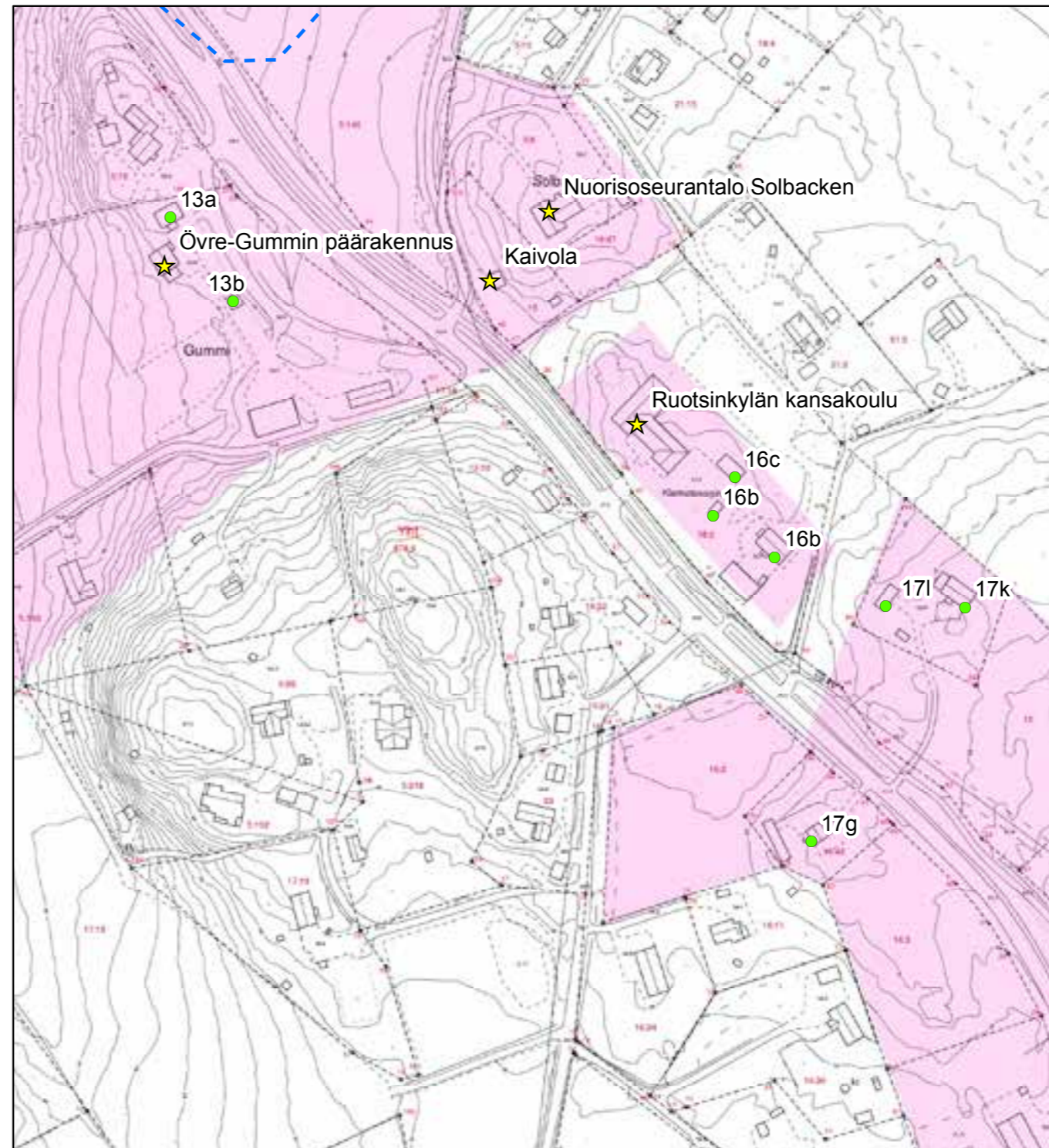
15 Bisan mökki eli Kaivola suojaverhoiltuna. PS.

15 Bisan mökki pohjoisesta.

16. Ruotsinkylän ruotsinkieliset koulut eli Klemetskogin koulut

Ruotsinkylän vuonna 1894 valmistunutta koulua kävivät sekä suomen- että ruotsinkieliset oppilaat. Ajan mittaan rakennus kävi ahtaaksi. Uuden koulutalon rakentamisesta päätettiin viimeistään 1910-luvun alussa, jolloin hanke oli mukana kunnan senaatille lähettämässä avustushakemuksessa.¹¹⁴ Koulu ajateltiin tuolloin rakennettavaksi arkkitehti Oiva S. Kallion laatiman, Taidetta kouluihin-yhdistyksen julkaiseman mallipiirustuksen mukaan. Aikomus ei toteutunut, vaan koulu (16; luokka 2) päätettiin¹¹⁵ rakentaa Yrjö Sadeniemen maalaiskuntia varten laatiman kansakoulujen mallipiirustusten n:o 4 mukaan.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohte
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohte 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

0 25 50 100 Metriä

16A Keltainen alakoulu eli pikkukoulu edustaa uusklassismia.

114 Rauno Selin, Suur-Tuusulan historia III, s. 591.

115 Härö, lähdetieto varmentamatta.

Koulu rakennettiin eri paikkaan kuin vanha koulu, ns. Hasselmanin tontille Väfvarsin virkatalon maalle, nuorisoseurantaloon kaakkoispuolelle tien varteen. Koulun urakoivat rakennusmestarit Karl J. Tähtinen ja Oskar Niemi¹¹⁶, jotka samaan aikaan tekivät lähipitäjissä venäläisten linnoitustöitä. He rakensivat myös Kellokosken Linjamäen koulun.¹¹⁷ Koulu oli valmis vuonna 1917, jolloin koulupiirin ruotsinkieliset oppilaat siirtyivät tänne suomenkielisten jäädessä vanhalle koululle.

Ruotsinkylässä oli jo ainakin 1900-luvun alkuvuosina yksityinen pienten lasten koulu, joka toimi nuorisoseurantalolla.¹¹⁸ Kun kunta 1920-luvun vaihteessa otti pitäjän alakoulut haltuunsa¹¹⁹, tuli uuden koulun rakentaminen Ruotsinkylään ajankohtaiseksi. Alakoulu (**16a; luokka 1**) rakennettiin ruotsinkielisen yläkoulun viereen vuosina 1929-30.¹²⁰ Siinä noudatettiin rakennusmestari J.A. Aarnion piirustuksia, joita käytettiin myös muita alakouluja rakennettaessa.¹²¹ Satulakattoinen, hirsirakenteinen talo on yleisilmeeltään keltaiseksi maalattu klassistinen, yksityiskohdista kiinnittää huomiota pylväskuisti. Pohjakaava jakautuu poikittain kolmeen osaan: opettajan asuntoon, eteistiloihin ja luokkahuoneeseen.

Pienten lasten koulutalon rakensivat pajjalalaiset kirvesmiehet Juho Kuivila, Jalmari Ville Davidsson ja Ville Lindqvist. Hirret ja piirat saatiin kunnan metsistä, rakentajat hankkivat itse muut tarvikkeet.¹²² Rakennusta on kunnostettu 2010-luvulla vanhaa kunnioittaen, mutta osa ratkaisuista (= puolittain peitetyt kellarinikkunat) on kyseenalaisia.

Klemetskogin koulua laajennettiin Jatta von Konowin suunnitelmien mukaan vuonna 1990 rakentamalla ns. länsisiipi¹²³ symmetrisesti itäisen, alkuperäisen siiven pariin. Koulu on perusteellisesti kunnostettu 2000-luvulla.

Molemmat koulurakennukset ovat säilyneet joitain yksityiskohtia luukuunnottamatta vanhassa asussaan ja sijaitsevat kauniisti Maantiekylästä tulevan tien varrella. Tiloissa toimii kylän ruotsinkielinen ala-aste.

Samalla kertaa Klemetskogin koulun kanssa vuonna 1917 rakennettiin kaksi piharakennusta: opettajalle rakennettu pieni sauna (**16b, luokka 1**) ja pihavarasto (**16c; luokka 1**), jossa on koulun käymälät, puuvarasto ja pihatyökaluille tarkoitettu varasto.¹²⁴ Tämä jälkimmäinen rakennustyyppi, pihavarasto, alkaa olla suhteellisen harvinainen, joten se on syytä erikseen merkitä säilytettäväksi. Vastaava koulun toimintaan liittyvä piharakennus, mutta tyyli- ja puurakenteista uusklassismia edustava yksilö, on jäljellä Tuomalan koululla. **Koulu on osayleiskaavassa merkitty sr(17)-merkinnällä. 2 LUOKAN KOHDE.**

116 Rauno Selin, Suur-Tuusulan historia III, s. 591.

117 Härö, lähdetieto varmentamatta.

118 Ralf Ekström, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s.44-48.

119 Rauno Selin, Suur-Tuusulan historia III, s. 603

120 Antti Rosenberg, Suur-Tuusulan historia IV, s. 347-348.

121 Härö, lähdetieto varmentamatta.

122 Härö, lähdetieto varmentamatta.

123 Tuusulan museon kuvat 5205 ja 5207 vuodelta 1990; kuvannut Istvan Kecskemeti.

124 Matias Korkiavuori, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s. 60.

16 Klemetskogin koulun alkuperäinen osa Maisalantieltä.

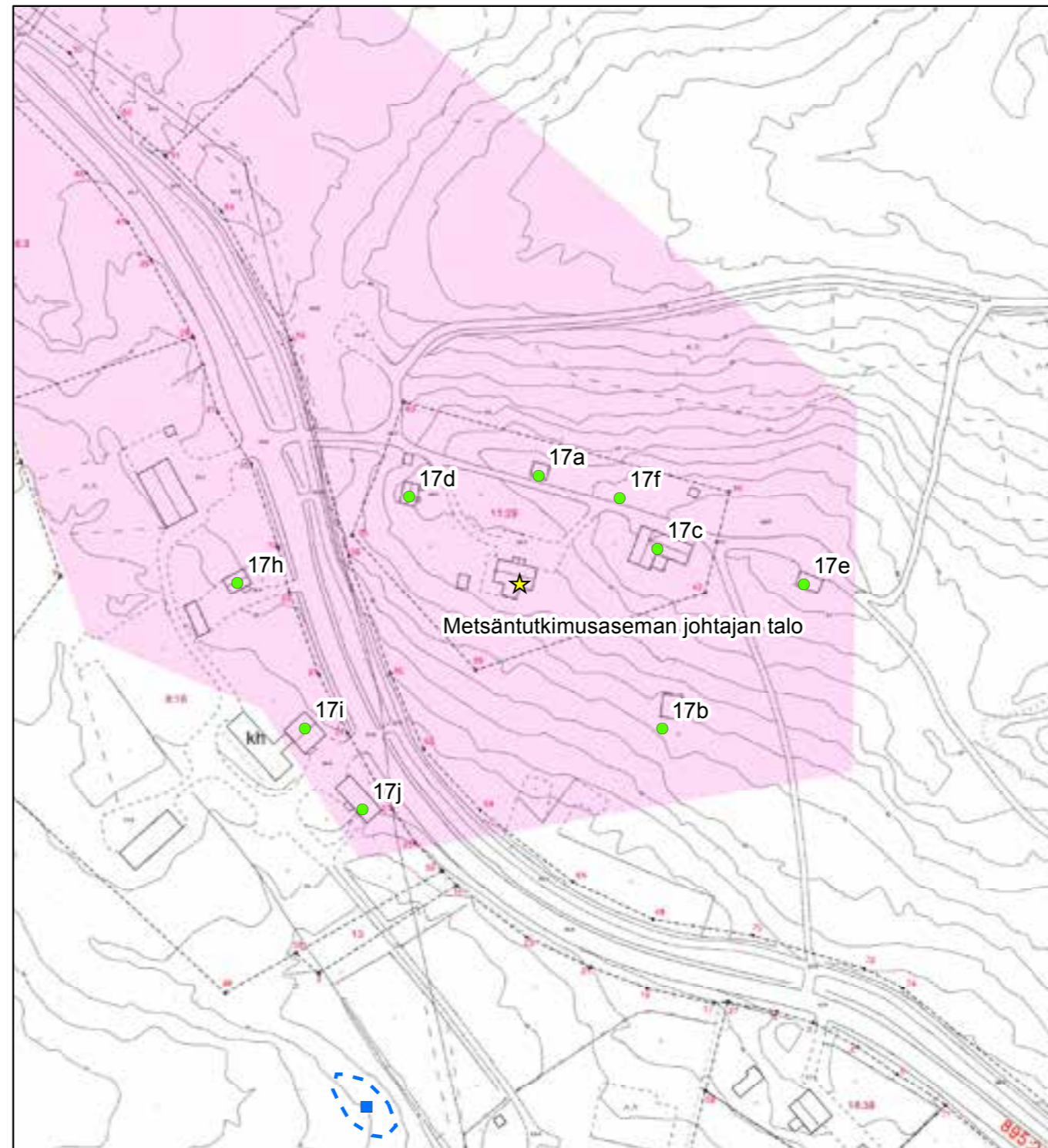
16 Klemetskogin koulun lisäosa pihalta katsottuna.

16C Koulun pihavarasto käymälöineen ja 16B opettajan sauna.

17. Metsäntutkimuslaitos

Ajatus metsätieteellisestä tutkimus- tai koelaitoksesta esitettiin vuonna 1866.¹²⁵ Toimeen tartuttiin 1900-luvun alussa, ja vuonna 1917 perustettiin metsähallituksen alainen metsätieteellinen koelaitos.¹²⁶ Laitos itsenäistyi ja siirrettiin Maa- ja metsätalousministeriön suoraan alaisuuteen vuonna 1929.¹²⁷ Virasto on kahden muutoksen jälkeen saanut nimekseen Metsäntutkimuslaitos. Vuoden 2015 alussa Metsäntutkimuslaitos Metla yhdistyi Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos RKTL:n, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT:n ja Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus Tiken tilastotuotannon kanssa Luonnonvarakeskukseksi.¹²⁸ Laitos loi 1920-luvun loppuun mennessä laajan kokeiluasemien ja koeluiden verkoston, joka kattoi maamme lähes kaikki ilmasto-olot. Ruotsinkylään vuonna 1923 perustettu kokeiluasema oli joukon pienimpiä.¹²⁹

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

0 20 40 80 Metriä

125 Jokela, Kauhanen. Artikkelit Metlan asiakaslehti 4/2007.

126 Metsävaltio - Metsähallitus ja Suomi 1859-2009. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2006/mwp021.pdf>

127 Laki metsätieteellisen tutkimuslaitoksen saattamisesta välittömästi maatalousministeriön alaiseksi 449/1929.

128 <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/esittely/luonnonvarakeskus>. LUKE.

129 <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2006/mwp021.pdf>

Pääosa alueen maista saatiin Väfvarsin (majoitusmestarin) ja Jeppaksen (kengittäjän) virkatalojen metsähallinnon alaisista osista, sillä Suomen itsenäistyessä virkatalot menettivät merkityksensä ja siirtyivät maatalousministeriön hallinnon alaisiksi ja määrättiin sen päätöksellä vuonna 1923 osaksi metsätieteellisen koelaitoksen alueita. Vuosikymmentä myöhemmin siirrettiin myös Katilan kersantintalo ja Jurvalan palkkatalo osaksi koelaitoksen metsiä.¹³⁰ Tutkimusasemaan ja 1940-luvulla perustettuun jalostusasemaan on ajan kuluessa liitetty joitakin pienempiä tiloja. Muiden asemien tapaan Ruotsinkylään rakennettiin joukko asemarakennuksia, joita pystytettäessä täytyi ottaa huomioon myös asemaa hoitaneen teknikon harjoittama maatalous sekä tutkijoiden majoitusvelvollisuus. Asuinrakennus (17; luokka 1) valmistui vuonna 1924¹³¹, navetta (17c; luokka 2) ja kaksi aittaa vuotta myöhemmin eli vuonna 1925. Joitakin talusrakennuksia saatiin vielä 1940-luvulla.

17 Tammikko puutarhasta nähtynä.

130 Max Hagman, Tuusula-seuran aikakirja VIII. s. 31-33.

131 Maileena Raevuori, Tuusula-seuran aikakirja VIII. s.65-71.

17C Tammikon navetta.

17 Tammikko kesken kunnostustöiden.

17D Tammikon saunatupa.

Tutkimusaseman (nykyisin Tammikko) 1920-luvun rakennukset ovat rakennushistoriallisesti mielenkiintoisia. Asuinrakennus on satulakattoinen, hirsirakenteinen ja pystyvuorattu. Se muistuttaa tyyllisesti 1920-luvulla suosittuja klassistisia, romantisoivilla yksityiskohdilla varustettuja maatalojen malli/tyyppiasuinrakennuksia. Huomiota kiinnittävät mm. leveät nurkkalaudat, parittaiset kuusiruutuiset ikkunat sekä profiloituihin pylväin ja ristikkokaitein koristeltu avokuisti. Ullakon pieni kottarainen on alkujaan ollut kolmiruutuinen ja kuistin neliruutuinen ikkuna on levennetty kolmijakoiseksi. Myös täysin puurakenteinen kuistin lattia on väistynyt betonisen tieltä: tämä rakennemuutos lahoitti alimpia hirsikertoja ja lattiavasojen päitä; korjaukset tehtiin 2010-luvun alussa.¹³² Asuinrakennuksen kalustus oli saman arkkitehdin käsialaa kuin itse rakennuskanta ja alkuperäiseltä väriltään sinisiä, mutta 1930-luvulla arkkitehti Maija Heikinheimo suunnitteli sisävärityksen uusiksi: kalustuksen kaksiväriseksi, peiliovet kolmiväriseksi. Tammikon alkuperäinen kalustus on siirretty 2000-luvulla Metsätutkimuslaitos Joensuuun toimipaikkaan.¹³³ Asuinrakennusta vastapäätä on lyhytnurkkainen, muotoiluilla pylväillä koristettu hirsiaitta (17a; luokka 1) vuodelta 1925. Alempana kaakkoisrinteessä oleva toinen aitta, ns. Professorin pytinki (17b; luokka 1) tavoittelee muotoilutune nurkkineen ja aukkoineen karjalaisilmettä. Professorin pytinki rakennettiin alunperin metsä-museoksi.¹³⁴ Kokonaisuutta täydensi suunniteltu ja huolellisesti hoidettu piha istutuksineen: mm. sammalleimuja, iiriksiä ja pioneja, hortensioita sekä luonnonkivistä tehdyt pengerrykset ja portaikot sekä pirkkalankoi-vu, tammet, saarnet, makedonian mänty, koristeomenapuut ja tuohituumi. Piha-aluetta on palautettu alkuperäiseen muotoonsa. Pihapiirin tuloa rajaa jossain määrin saunarakennus (17d; luokka 2), joka rakennettiin uudelleen vuonna 1940; alkuperäinen oli samaa ikäluokkaa asuinrakennuksen ja aittojen kanssa. Saunan toisessa päädyssä oli myös leivintupa. Alueella on myös lato (nykyisin autotalli-kalustovaja) (17e; luokka 2) ja kotieläinsuoja ”Kanila” (17f; luokka 2).

132 kuvavertailu nykytilanteen ja 1930-40-luvulta periytyvän valokuvan kanssa. Tuusula-seuran aikakirja VIII, s.65.

133 Mikko Lamminpää, elokuu 2014; saanut tiedot Kolin kansallispuiston entiseltä johtajalta Lasse Lovénilta ja professori Jari Parviaiselta.

134 Mikko Lamminpää ja Lasse Lovén. Museoesineistö siirretty Suomen Metsä-museo Luston kokoelmiin 1990-luvulla.

17A Tammikon luhtiaitta.

17B Professorin pytinki.

17E Tammikon kalustovaja.

17F Tammikon kanila/kanala.

Koegasema sijaitsee maantien pohjoispuolella. Maantien eteläpuolelle jäävät 1940-luvulla perustetun jalostusaseman vuosina 1948-49¹³⁵ rakennetut asuin-, toimisto ja laboratoriorakennukset, kasvihuoneet ja taimitarha. Näistä kannattaa mainita koegasemaan 1920-luvulla liitetyn pienen, Maisalantien eteläpuolinen Mäntylän palstatilan päärakennus (17g; luokka 2), vuonna 1920 valmistunut hirsimökki, joka on kunnostettu pysyvään asuinkäyttöön noin 2005. Sen naapurina on Hietala -niminen vuonna 1945 valmistunut asuinrakennus (17h; luokka 2), joka muistuttaa suuresti Mäntylää väritykseltään ja ulkomuodoltaan. Hietalassa oli inventointihetkellä alkuperäiset, 6-ruutuiset ikkunat. Hietalan kanssa samalla tontilla on kaksi Metsäntutkimuslaitoksen toimisto/laboratoriorakennusta (17i ja j; luokka 2), jotka molemmat edustavat tyypillistä 1930-50-lukujen funktionalismi-vaikutteista puurakentamista. Pystyrimavuoratut, keltaiset talot kolmijakoisine ikkunoineen ja vinopilareilla tuettuine kuisteineen edustavat ajalleen tyypillistä ja kaunista puurakentamista.

135 Max Hagman, Tuusula-seuran aikakirja VIII, s.33.

17H Hietalassa on paljon samoja piirteitä kuin Tammikon päärakennuksessa.

Kolmas Metsäntutkimuslaitoksen työntekijöille rakennettu pihapiiri on Mäntylän pohjoispuolella, sitä vastapäätä oleva Mäntykallio, jolla niinkään on vastaavanlaiset vuonna 1944 valmistuneet asuinrakennus (17k; luokka 2) ja piharakennus (17l; luokka 2) omalle tontilleen erotettuna ja kunnostettuna uudelleen asuinkäyttöön.¹³⁶ Mäntykallion rakennukset muistuttavat kuitenkin enemmän 1930-luvun tyyppirakennuksia kuin jälleenrakennuskauden rakennuksia. Jalostusaseman rakennuksilla ei itessään ole samanlaista arvoa kuin koegaseman taloilla. **Osayleiskaavassa merkitty sr(19). 2 LUOKAN KOHDE.**

136 viranomaisen paikkatieto.

17H Hietala piharakennuksineen. Maisalantien eteläpuolella.

17G Mäntylä.

17K Mäntykallion asuinrakennus sijaitsee Tammikon naapurina.

17I Metsäntutkimuslaitoksen toimisto/laboratoriorakennus on tyypillistä puufunkista.

17J Metsäntutkimuslaitoksen toimisto Maisalantien kupeessa on tyypillistä puufunkista.

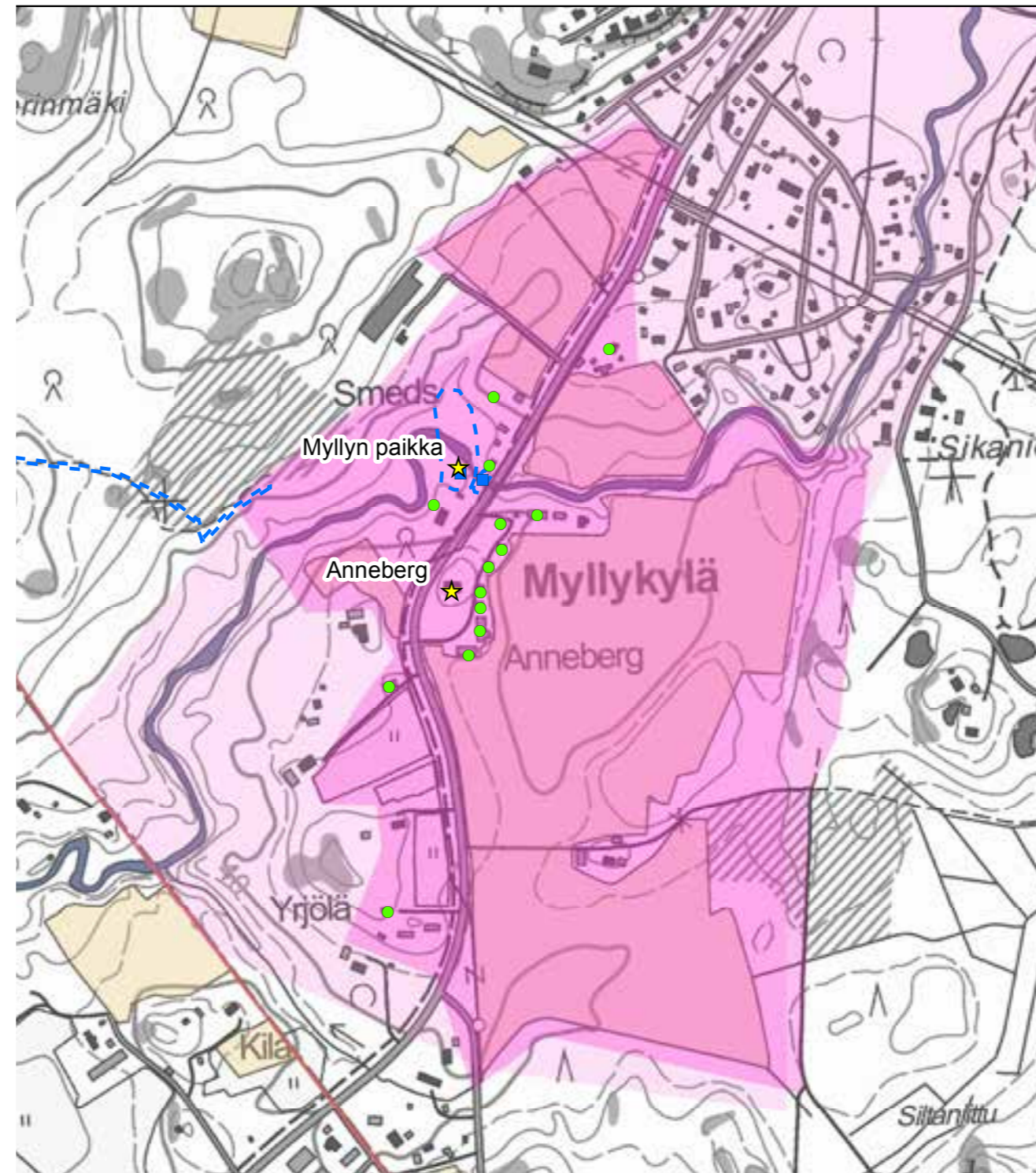

17L Mäntykallion piharakennus ja komeat istutukset.

MYLLYKYLÄ JA VIJELYSMILJÖÖ

Ruotsinkylän eteläpuolella on suhteellisen myöhään syntynyt kyläkokonaisuus, jonka historia perustuu pitkälti Tuusulanjoen kausiluontoiseen myllytoimintaan. Annebergin mäen pohjoispuolella, jokuoman eteläpuolella, on mäen vanhin rakennus, joka periytyy säilyneen myllytuvan tavoin vanhasta Myllykylästä. Pieni torppa (18c; luokka 2) esiintyy jo topografikunnan kartassa vuodelta 1873 ja 1930-luvun pitäjänkartalla. Rakennusrekisterissä talo on merkitty talusrakennukseksi, mutta käytännössä se on vierastupa. Rakennusta on täydennetty koko sen pituudelta kuistilla, joka on ilmeisesti 1930-tai 1950-luvulta: sokkeli on betonia tuvan sokkelin ollessa lohkokiviä. Tuvan ulkoilme on hieman modernisoitu. Tuvan pihapiiriin kuuluu pieniä talusrakennuksia. Saman joensuuntaisen pihatien varrella on myös 1930-luvulta oleva Annebergin suuri puimalato (18j; luokka 3), jonka vieressä aikoinaan ollut lato eli tilalla toiminut tiilitehdas on korvattu uudella asuinrakennuksella ja talusrakennuksella vuonna 2007.¹³⁷ Tilan omalla tiilitehtaalla tehtiin mm. salaojaputkia, joilla salaojitettiin tilan pellot; tiilitehtaan ajoilta on edelleen jäljellä muutamia putkien työstämiseen käytettyjä työkaluja.¹³⁸ Vanha puimalato näkyy pitkälle Myllykyläntielle ja on siten osa Myllykylän rakennettua siluettia. Annebergin entinen peltolato (18k; luokka 3) Myllykyläntie länsipuolella edustaa vähitellen katoavaa latokantaa kylän maisemassa.

Annebergin pohjoispuolella on myös historiallinen myllypaikka. Annebergin lisäksi Myllykylän aluerajaukseen kuuluvat myös Yrjölän (18g; luokka 3) pihapiiri 1930-luvulta periytyvine rakennuksineen, Smedsin (18h; luokka 3) pihapuustoon piiloutuva pihapiiri samalta ajalta sekä Åbackan (18i; luokka 3) (nyk. K.I.T.7) vanha pihapiiri aivan Myllykylän tien laidassa. Alueen keskellä on Myllyn (19) rakennuspaikka peltoaukean laidoilla ja Tuusulanjokilaakson varrella - myllytupa on aivan tien vieressä mutta erittäin hyvin piilossa puuston keskellä.¹³⁹ Yrjölän kohdalla Myllykylän tie erkanee alkuperäiseltä, suoraan etelään jatku-neelta tielinjalta ja kaartaa kohti Piispankylää.¹⁴⁰ Myllykylän vanha kyläasutus, myllytuvat ja ladot ovat olleet aivan tien varressa siten, että talusrakennuksetkin on sijoitettu nauhamaisesti tien varteen mutta tämä rivikylä on täysin kadonnut. **3 LUOKAN ALUE.**

- ☞ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännös (Museovirasto 2012)
- Muinaisjäännösalue (Museovirasto 2012)
- Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde (Museovirasto 2009)
- Rakennettu kulttuurialue
- Maaseudun kulttuurimaisema-alue

© Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 2016
CC BY 4.0

0 100 200 400 Metriä

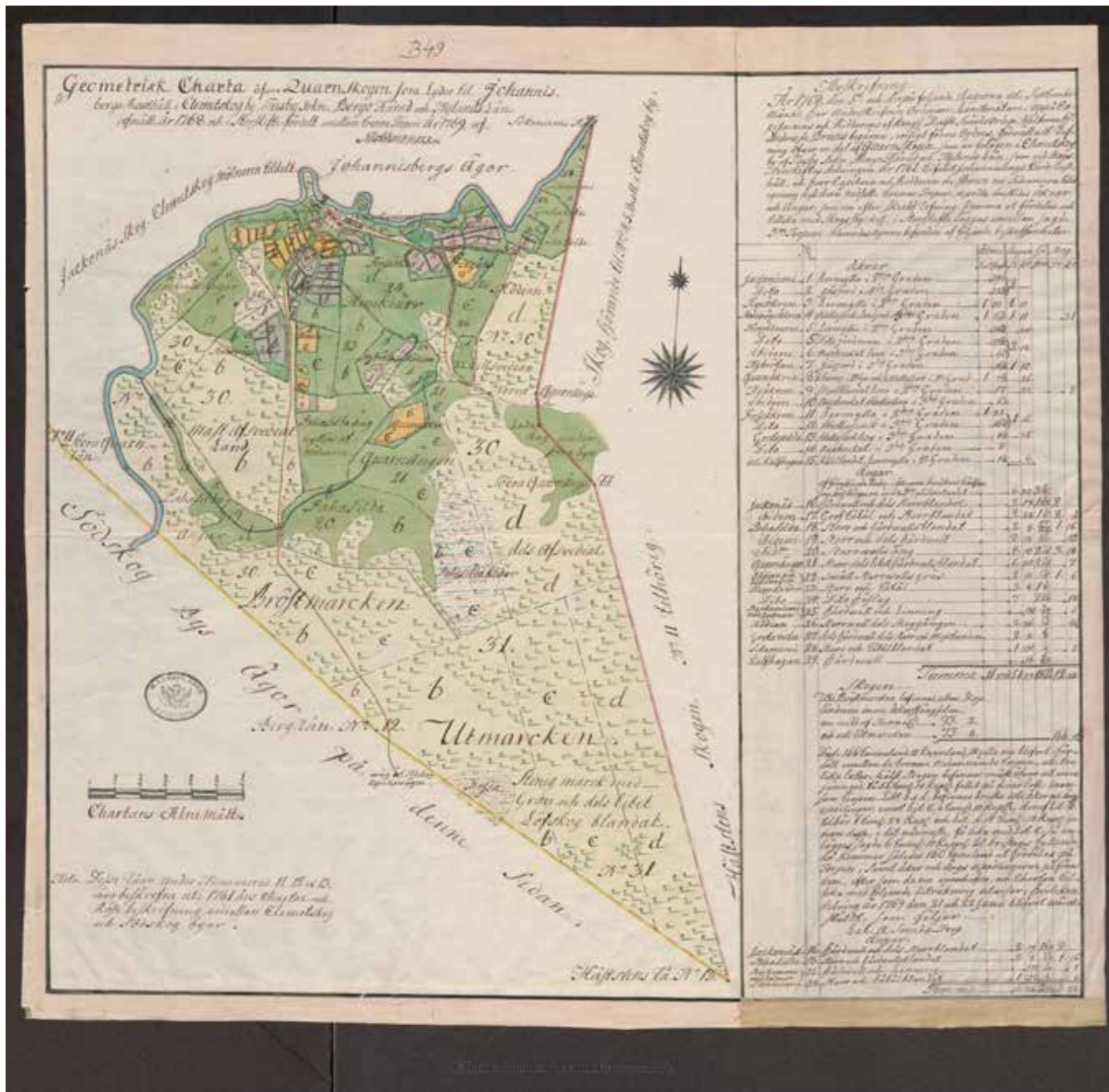

¹³⁷ viranomaisen paikkatieto.

¹³⁸ Monica Erlander-Heinon haastattelu 29.11.2014.

¹³⁹ Tuusulan kunta, kiinteistörekisteri ja rakennustietokanta.

¹⁴⁰ Pitäjänkartta noin vuodelta 1930.

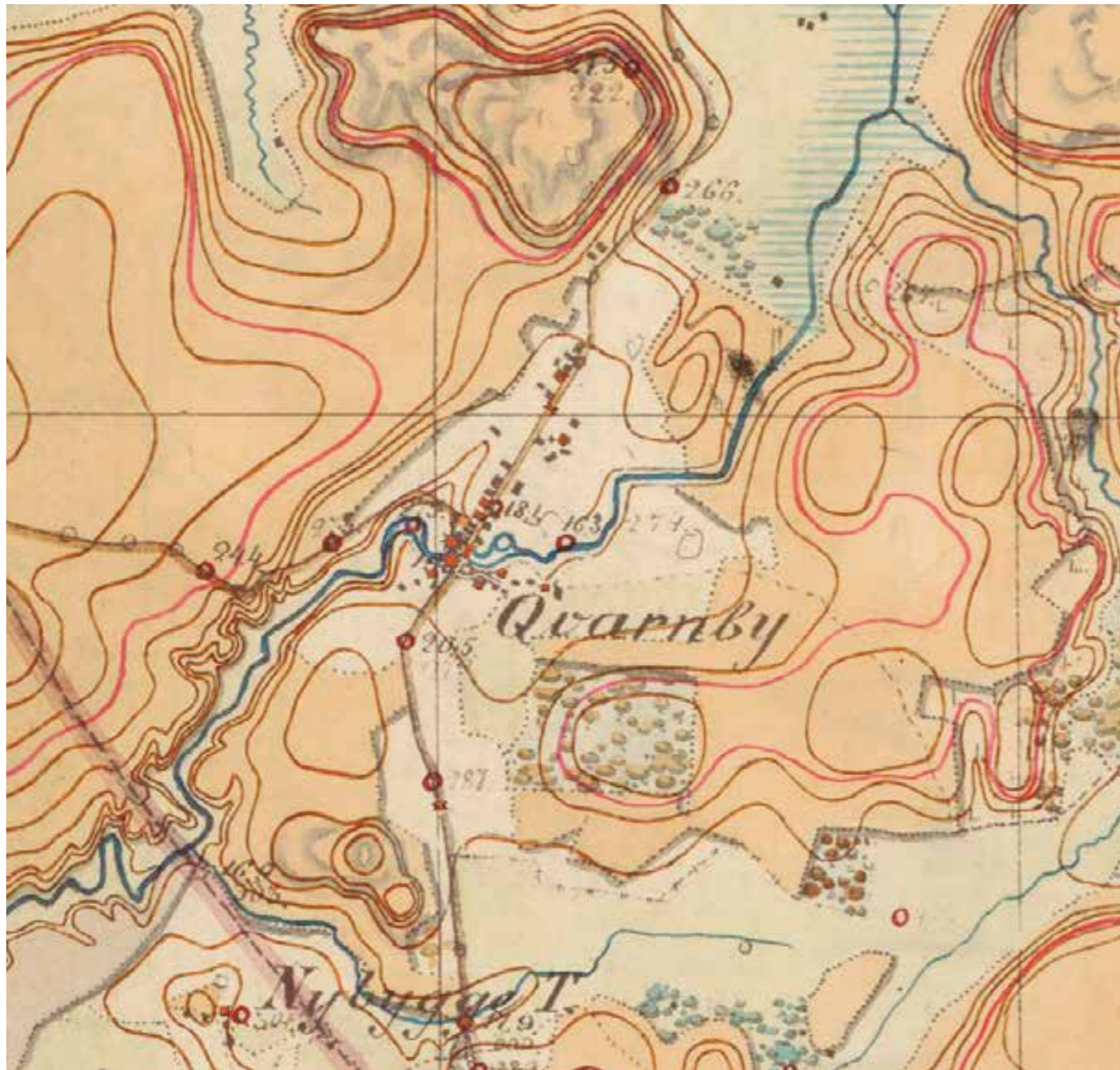
Johannisbergin tilaan kuulunut Myllymetsän (Kvarnskogen) tilukset sekä myllyn tienoon asutus ja muu rakennuskanta. Kartan on mitannut 1768 ja laatinut 1769 Nils Westermark. KA MH B49:4/2.

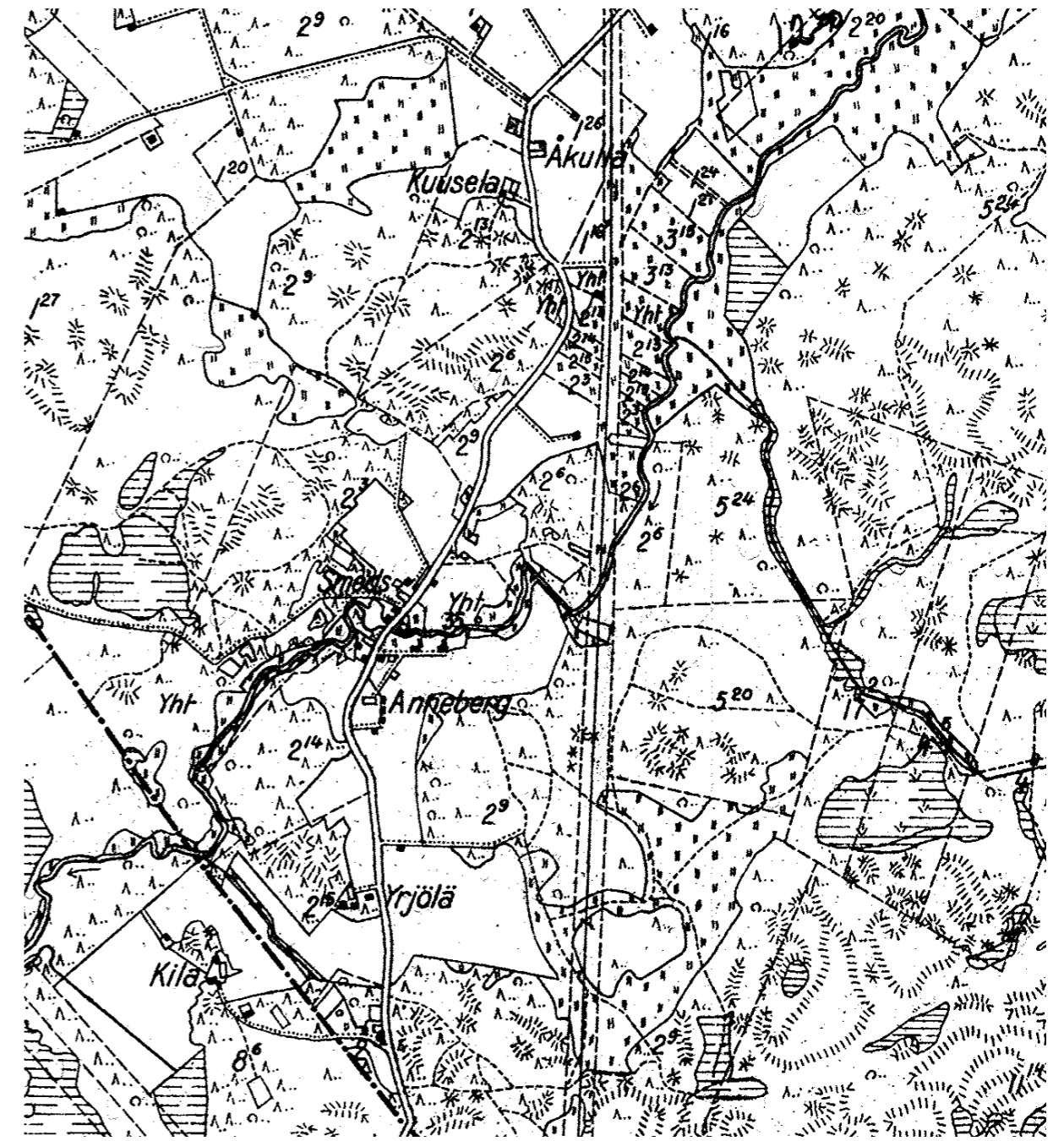
Myllykylän myllyn tienoot Ruotsinkylän isojakokartalla, laatinut Nils Westermark vuonna 1759. KA MH B49:4/12-14.

Myllykylä ja Maantiekylä 1760-80 laaditussa kuninkaankartastossa. Kyliä on yhdistänyt Helsingin pitäjän ja Tuusulan rajalla kulkenut tie, jonka varrella on yksi torppa. <http://koti.kapsi.fi/~timomeriluoto/KARTAT/%C2%B4%C2%B4Kuninkaan%20Kartasto%C2%B4%C2%B4201776-1805/>

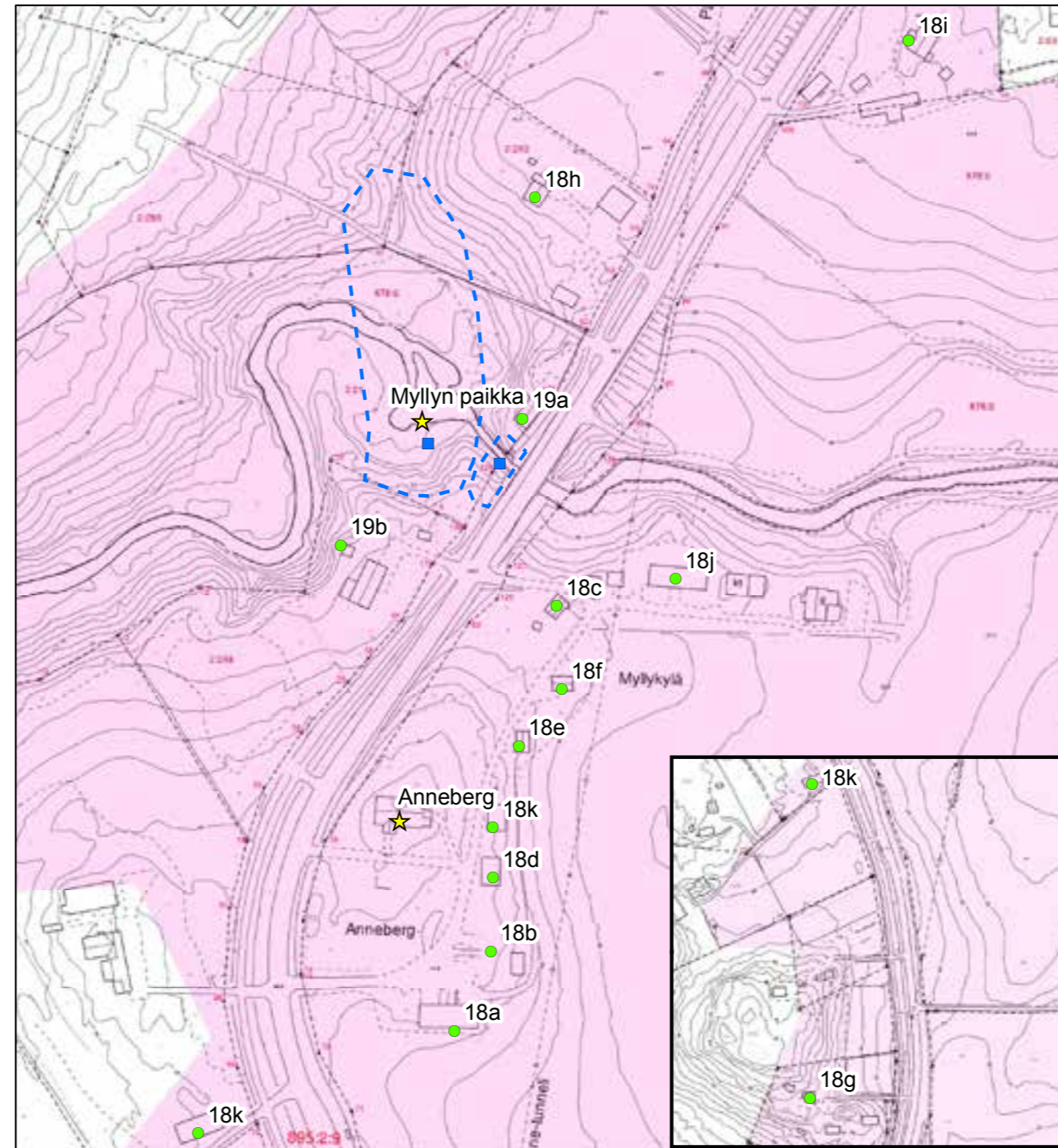
Myllykylä vuonna 1870 venäläisen topografin kartalla. Tietä on reunustanut tiivis rakennusrivi erinäisiä talousrakennuksia ja asumuksia sekä jauhomyllyyn ja sahaan liittyvät rakennukset. Karttalehti VIII 30. KA.

Myllykylä Tuusulan pitäjänkartassa 1920-30-luvun vaihteessa.

18. Myllykylän Anneberg

Annebergin tila on erotettu Johannisbergin kartanosta vuosien 1923-24 aikana.¹⁴¹ Tontilla ei tuolloin ollut rakennuksia muualla kuin aivan Tuusulanjoen rannalla - paikalla, jossa tänä päivänä on torpparitupa ja talousrakennuksia. Muutoin nykyiset rakennukset on pääosin pystytetty vuosina 1928-29¹⁴² Johannisbergin omistaneen Karl Winqvistin¹⁴³ suunnitelmien mukaan.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohte
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

0 20 40 80 Metriä

141 Tuusulan kunnan kiinteistörekisteri.

142 Suomen maatilat I, s.1346 Monica Erlander-Heinon mukaan rakentaminen jatkui vuoteen 1932 asti mikä lienee erittäin todennäköistä, sillä rakennuksia on runsaasti.

143 Kotiseutumme kirja, s. 230.

Keskellä pihapiirin länsireunaa sijaitseva päärakennus on satulakattoinen, taitekattoisella frontonilla ja umpikuistilla varustettu suurikokoinen klassistisvaikutteinen puurakennus, joka on yleissävyltään vaalean harmaanvihreä. Päärakennus on säilyttänyt hyvin arkkitehtonisen ilmeensä ulkopuolelta, vaikka ikkunat onkin pääosin uusittu; sisällä talossa on edelleen komeat kaakeliuunit: huonejärjestys muistuttaa pitkälti Johannisbergin kartanon huonejärjestystä, joskin taloa on suunnitteluvaiheessa "kutistettu". Päärakennusta on uusittu vuonna 1955¹⁴⁴ rakentamalla keskuslämmitys ja vaihtamalla huopakatto savitiilikatoksi¹⁴⁵. Hirsisen tallin ja piirurunkoisen ajokalustovajan käsittävää talousrakennusta on korotettu vuotta myöhemmin¹⁴⁶, jolloin keskelle rakennusta rakennettiin viljankuivaamo elevaattoritorneineen. Päärakennusta ympäröi puusto: etupäässä kuusia ja tammia.

18 Annebergin päärakennus maantieltä katsottuna. PS. 18 Annebergin päärakennus. PS.

18 Anneberg suoraan etelästä nähtynä.

18 Annebergin päärakennuksen sisäpihanpuoleinen pääty.

144 Suuri maatilakirja III, s. 1308.

145 Monica Erlander-Heinon haastattelu 29.11.2014.

146 Suuri maatilakirja III, s. 1308.

Tila sijaitsee maisemallisesti edustavasti, mäellä tien varressa. Se muodostaa eräänlaisen päätepisteen peltoaukean keskellä Tuusulanjoen eteläpään viljelysmaisemalle. Tilan komea kuivuri-viljavarastoksi muutettu vanha tallirakennus (18a; luokka 2) aloittaa pihapiirin etelästä päin ja sen itäpuolella on ryhdikäs vaalein betonitiilinen, punatiilipilarein ja holvauksin jäsenelty ja yläkerraltaan puurakenteinen navetta (18b; luokka 2), jonka pääty näkyy etelään maantielle. Navetan kanssa samassa rakennusrivissä pihatie itäpuolella on kaksi suunnilleen samanikäistä ja kokoista hirsistä ulko- ja talousrakennusta : vastikään kunnostettu lyhytnurkkainen, punamullattu ja pääosin pystyllä rimalaudoituksella verhoiltu pariluhti (18k; luokka 1) ja kunnostamista odottava kanala (18d; luokka 2). Näistä edelleen pohjoiseen on tuvallinen pihasauna (18e; luokka 2), ja siitä edelleen pohjoiseen 1930-luvulla rakennettu tilan karjakon asuinrakennus, joka sekin odottaa kunnostusta - karjakontupa on mahdollisesti ollut aluksi sauna¹⁴⁷ ja talo on muodoltaan poikkeuksellisen kapearunkoinen ja korkea: se on käytännössä kaksikerroksinen, sillä pihatie puoleisesta päädyistä on aikoinaan ollut kulku yläkertaan ja toinen ovi alakertaan. (18f; luokka 2). **2 LUOKAN KOHDE.**

18K Annebergin kunnostettu pariluhti.

18K Annebergin pariluhti ja kanala 18D, josta on tehty autotalli sekä navetta 18B.

18B Annebergin betoni- ja savitiilistä tehty navetta.

18B Navetan pohjoispääty.

18A Annebergin talli, joka on nykyisin viljankuivuri varastoinen.

18 Annebergin päärakennus, etualalla talli 18A eli viljankuivuri, oikealla navetan 18B pääty.

147 Monica Erlander-Heinon haastattelu 29.11.2014.

18C Annebergin torppa on rakennettu ennen vuotta 1870.

18C Annebergin torppa ja myöhemmin rakennettu pitkä kuisti.

18E Annebergin pihasauna.

18F Annebergin karjakontalo on kapea ja korkea.

18J Annebergin vanha lato joen varrella. 18J Annebergin vanha lato joen varrella.

18E Annebergin kunnostettu tuvallinen pihasauna.

18. Myllykylää kohti jokea, oikealla Annebergin pihapuut.

18 Annebergin mäen siluettia hallitsevat isot talousrakennukset.

18 Annebergin peltomaisemaa kohti itää Myllykyläntieltä.

18 Annebergin peltoaukeaa kaakkoon ja jälleenrakennusajan pieni tilakeskus. Yrjölän lato.

18 Näkymä kohti Seutulaa, oikealla Yrjölä.

18G Yrjölän lato Annebergista etelään kätkeytyi pihapuiden sisään.

18K Annebergin entinen lato suurien kuusien välissä on edelleen maamerkki.

19. Myllyn paikka

Ruotsinkylän ja Johannisbergin perinteinen myllypaikka on Tuusulanjoen koskessa, kylän eteläpäässä nykyisen Annebergin vieressä. Tuusulassa oli kunnan “itsenäistymisen” eli oman kirkon saamisen aikoihin 1650-luvulla myllytulliluetteloiden mukaan 6 verotettavaa myllyä ja yksi osuus Siippoon myllyyn. Ruotsinkylän mylly oli ns. jalkamylly, joka kivien mainittiin vuonna 1729 olevan vanhat, mutta veden putouksen hyvän siitä huolimatta, että myllyä saattoi käyttää vain keväisin ja syksyisin.¹⁴⁸ Paikka lienee ollut käytössä tätä ennenkin. Myllypaikka on sama, jota Johannisbergin kartano käytti, joten se oli toinen Tuusulan 1800-luvun kahdesta merkittävämmästä myllystä.¹⁴⁹ Johannisbergin itselleen vuonna 1755 hankkinut maaherra Anders de Bruce osti myös Myllykylän koskessa olevan sahan vuonna 1757. Tässä välissä hän myös rakennutti uuden, kunnollisen jauhomyllyn Myllykylän koskeen¹⁵⁰ ja tämänaikaiset ovat todennäköisesti myös uusi, louhimalla tehty myllykanava ja kiviset rakenteet myllyn pohjana. Myllyn puoleiselta kalliota löytyy myös jonkun KNUTin kalliioon hakkaama nimikointi.¹⁵¹

Myllystä on jäljellä vain matalat kivirauniot: se purettiin 1930-luvulla¹⁵², mutta myllytupa jäi jäljelle. Paikalla toiminut saha on sijainnut sitä vastapäätä joen pohjoisrannalla. Se purettiin 1920-luvulla.¹⁵³ Uuden silan vierellä on säilynyt hirsinen, pitkänurkkainen mylläriin mökki (**19a; luokka 1**), joka on rakennettu jo ennen vuotta 1873, sillä se esiintyy topografikunnan kartalla. Kivijalan ja ylös asti salvotun päädyn perusteella rakennus voi olla huomattavasti vanhempi.

Joen toisellapuolen, entisen myllyn läheisyydessä on pieni luhtiaitta (**19b; luokka 1**), jonka nurkat ovat itse luhtia lukuunottamatta pitkät. Vastaavanlainen lyhyillä poskilla varustettu luhti löytyy Linjamäen Uusikallion pihapiiristä. Myllypelto on päässyt ikävästi metsittymään ja sitä tulisi maiseman palauttamiseksi ja avartamiseksi raivata; myllykosken suvanto on maisemallisesti kaunis ja tärkeä maiseman solmukohta. Myllyn rauniot ovat arkeologisesti kiinnostavat ja niiden rakennushistoriallinen kartoitus olisi aiheellista tehdä. Jokilaakso on merkitty SL-merkinnällä osayleiskaavassa. **3 LUOKAN KOHDE.**

148 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 122-123.

149 Tuusulanjoessa ei ole Ruotsinkylän kohdalla muita soveltuvia koskipaikkoja.

150 Sirkka Holma, Tuusula-seuran aikakirja

151 3.5.2014 myllykalliolla tehty havainto. Mahdollisesti kanavan ja myllyn tehneiden kivimiesten kirjailema muisto.

152 Antti Rosenberg, Suur-Tuusulan historia III, s. 259 kuvateksti.

153 Antti Rosenberg, Suur-Tuusulan historia III, s. 249 kuvateksti.

19 Myllykoski ja louhittu kanava.

19A Myllytupa lohkareista koottuinen kivijalkoineen tieltä katsottuna.

19A Myllytuvan eteläpäätty paljastaa talon olevan iäkäs.

19 Myllykosken alapuolella on rehevä myllysvanto rentukoineen.

19 Myllyrakennuksen jäänteitä etelärannalla.

19 KNUTin terveiset Myllykallion eteläreunalla.

19 Myllyn perustuksia.

19 Myllykanaali lännestä kohti itää.

19 Myllypelto on hiljalleen metsittymässä ja avoin peltomaisema myllymiljöön ympärillä katoamassa - luonnonympäristö kaipaisi luonnonsuojelualueelle soveltuvaa hoitoa eli maiseman avausta.

19 Myllykosken ylitys.

19 Myllykosken maisemaa kohti Seutulaa. Vasemmalla Åbacka, oikealla Smeds.

18 Kiiänmäki kätkee sisäänsä tiiviin omakotialueen 1950-luvulta.

Smedsin piharakennukset ovat aivan Myllyn rajalla.

18I Åbackan sauna- ja kärryvajarakennus tien varrella.

18I Åbackan talousrakennukset rajaavat pihapiirin.

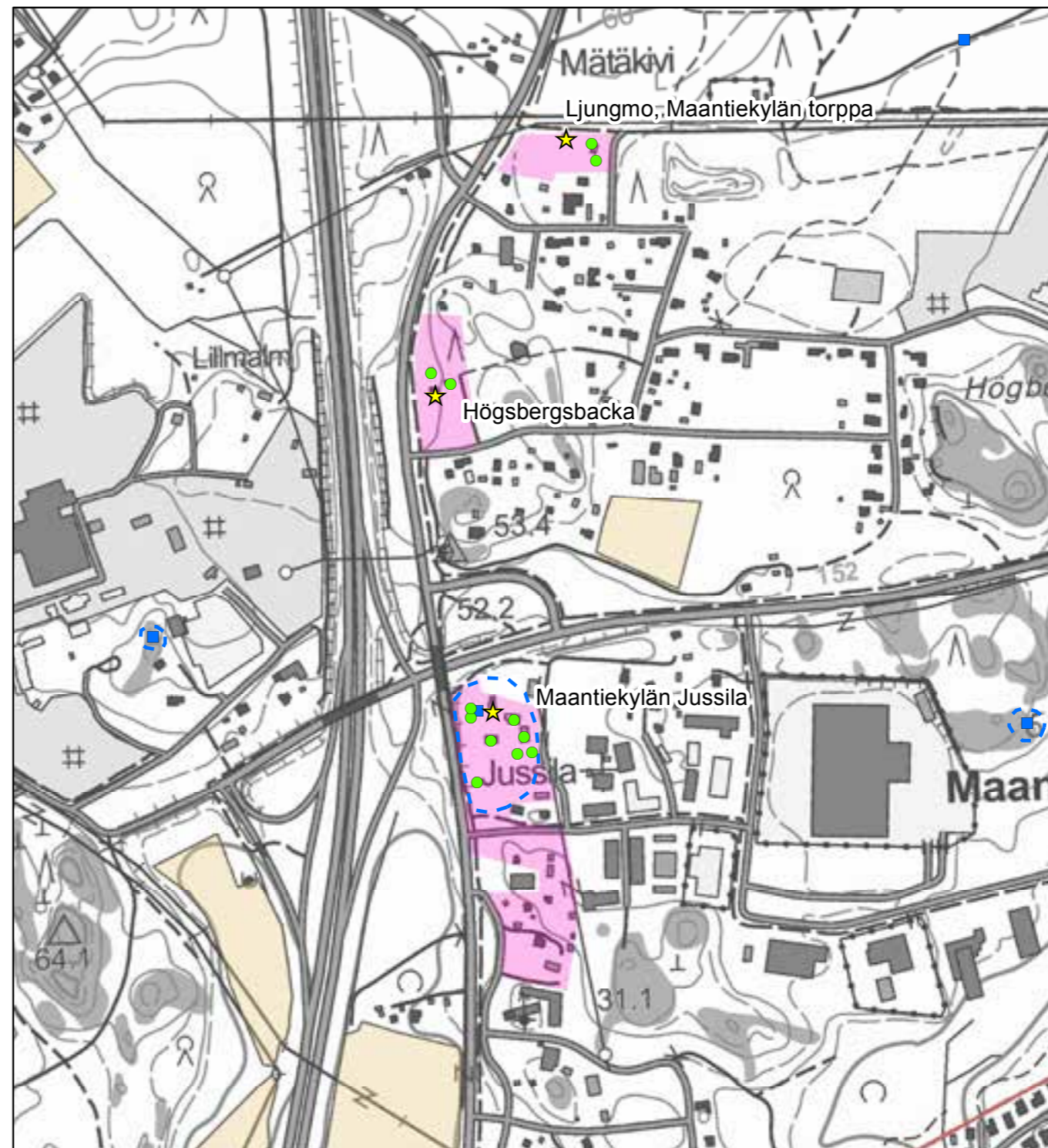

18I Åbackan päärakennus piiloutuu pihapuiden taakse.

RUOTSINKYLÄN MAANTIEKYLÄ

Maantiekylä on Ruotsinkylän vanha torpparikylä. Siellä sijaitsi 1600-luvun lopulla Johannisbergin kartanon eräässä torpassa pitämä krouvi Hyrylän ja Helsingin pitäjän välisellä maantiosuudella Mätäkivenmäestä hieman etelään. Krouvi toimi myös pitkin 1700-lukua ja sen takia myös käräjöitiin useamman kerran muiden krouvien syytettyä aatelissuvun pitämän krouvin häiritsevän varsinaista ammatinharjoitusta.¹⁵⁴ Ensimmäiset torpat syntyivät Maantiekylään jo 1750-luvun jälkeen.¹⁵⁵

Perinteinen maantien ja rakennusten välinen suhde särkyi osittain jo 1930-luvulla, kun Tuusulantie oiottiin ja kestopäällystettiin betonilla.¹⁵⁶ Karkean luokan ympäristön pahoinpitely on kuitenkin vuoden 1985 tien levennys ja korotus, joka on ahdistanut Jussilan arvokkaan tilakokonaisuuden tienpenkereen taakse. Jussila ja Högsbergsbacka sekä 1980-luvun alussa purettu Maisila ovat vielä 1980-luvun alussa muodostaneet hienon kylänraitin.

© Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 2016
CC BY 4.0

- ★ Rakennuskulttuurikohte
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännös (Museovirasto 2012)
- ▭ Muinaisjäännösalue (Museovirasto 2012)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde (Museovirasto 2009)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

0 100 200 400 Metriä

¹⁵⁴ Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 203-204.

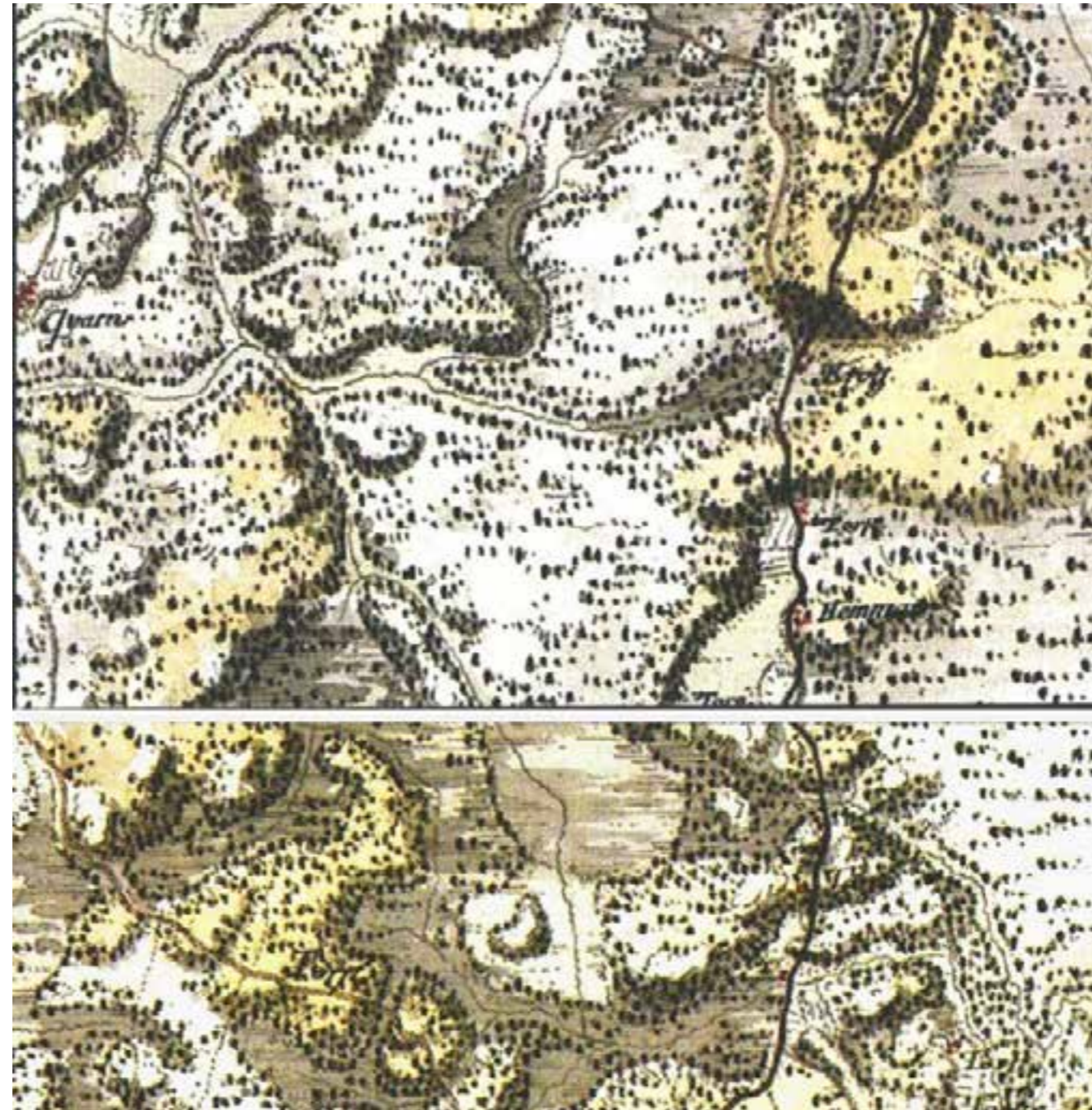
¹⁵⁵ Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia, II, s. 22.

¹⁵⁶ Antti Rosenberg, Suur-Tuusulan historia III, s. 290-291.

Jussilan tontilla on krouvi, josta juontaa nimensä myös Johannisbergin vanha nimi, Krogarsbacka, sillä Jussila on alkujaan Johannisbergin torppa. Krouvissa on yksi piippu ja kaksi ikkunaa. Kartan ovat laatineet mittaaja I.R. Hasselblatt ja piirtäjä Gadd KA MH B49:4/15-18.

Maantiekylän Jussila on Hemm-tekstin kohdalla. Myllykylä ja Maantiekylä 1760-80 laaditussa kuninkaankartastossa. Kyliä on yhdistänyt Helsingin pitäjän ja Tuusulan rajalla kulkenut tie, jonka varrella on yksi torppa. <http://koti.kapsi.fi/~timomeriluoto/KARTAT/%C2%B4C2%B4Kuninkaan%20Kartasto%C2%B4C2%B4%201776-1805/>

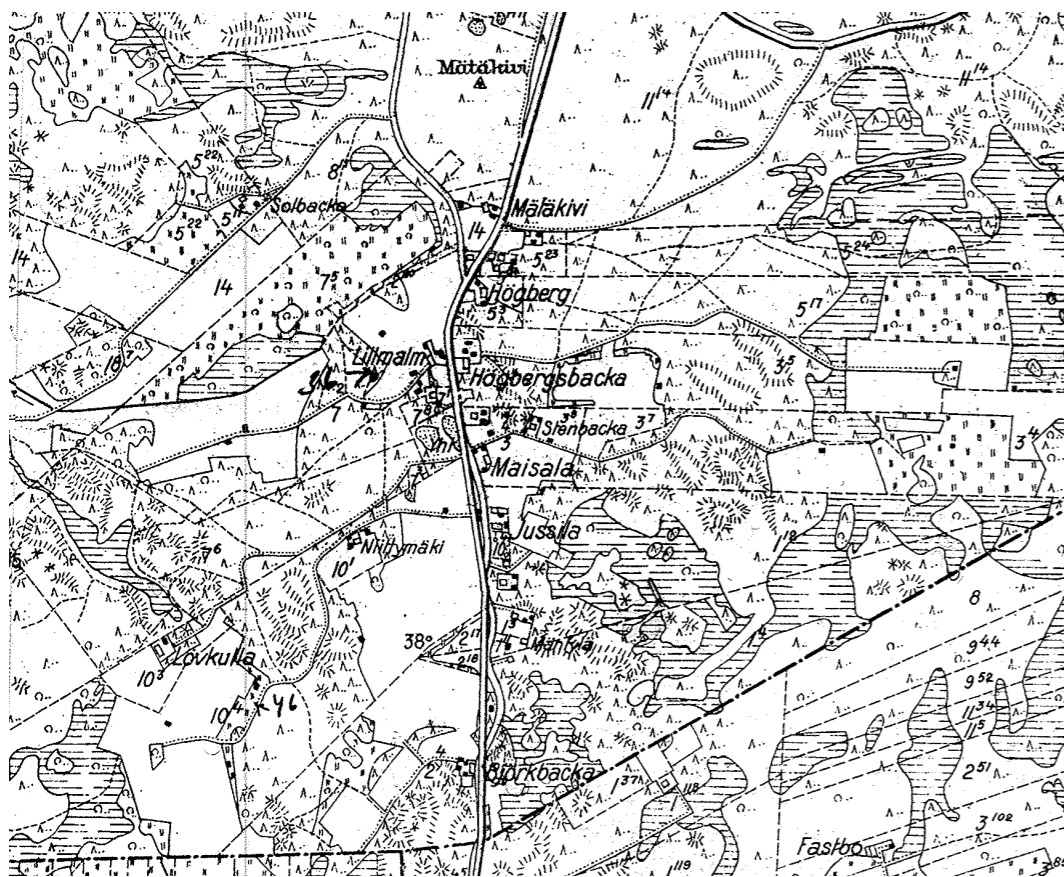

Maantiekylän ainoa varsinainen talo vielä 1870-luvun alussa oli Jussila. Venäläinen topografikunta. Karttalehti VIII 30. KA.

Maantiekylä vuonna 1936 laaditussa topografikartassa 204305_1936. Maanmittauslaitos "vanhat painetut kartat" www-palvelu.

Maantiekylä Tuusulan pitäjänkartassa 1920-30-luvun vaihteessa.

20. Maantiekylän Jussila

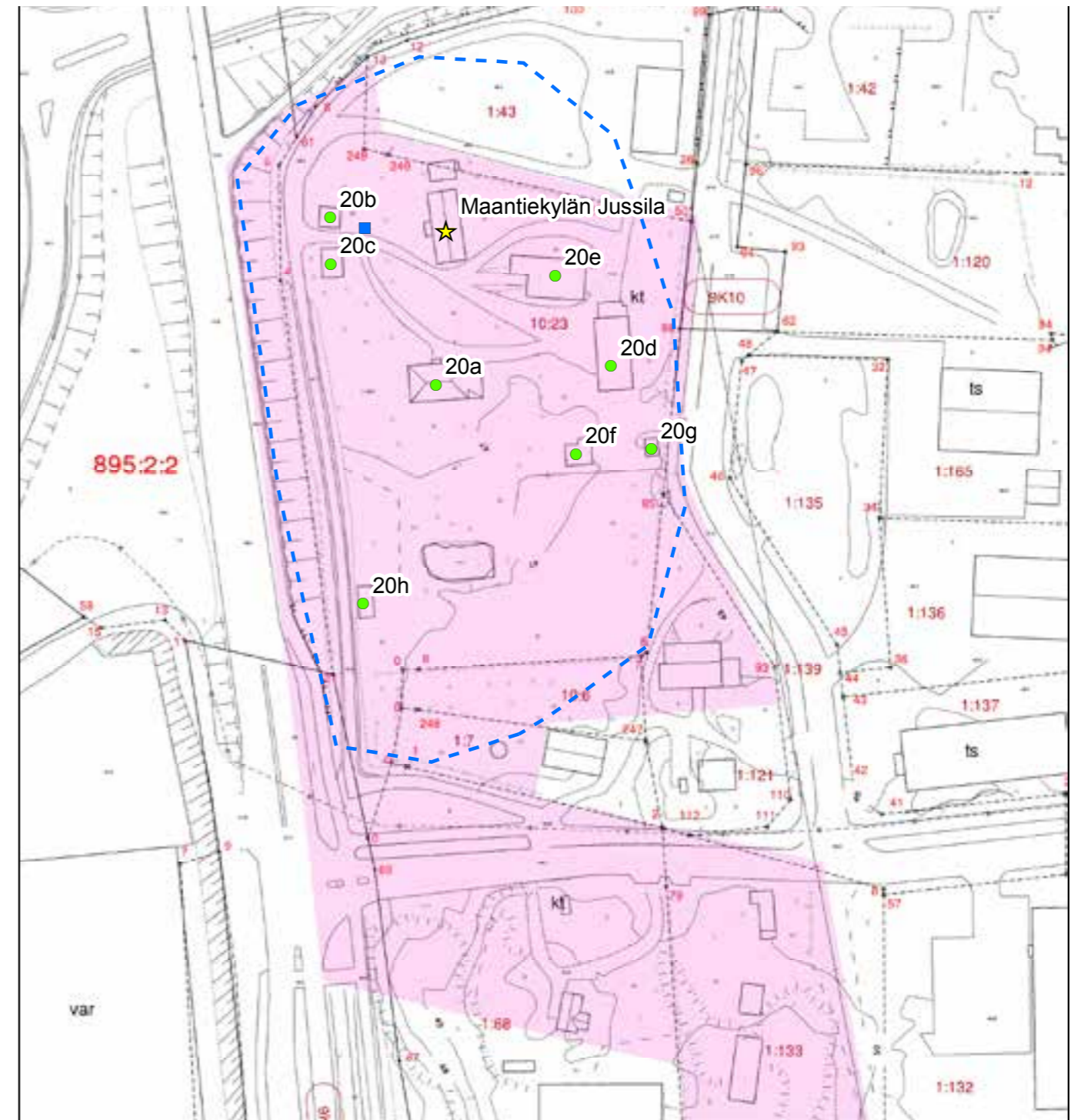
Tuusulantien varressa sijaitsevan Jussilan tilan (RN:o 10) vaiheet poikkeavat tavanomaisesta. Tila on yksi Ruotsinkylän kantatiloista ja sijaitsi alun perin aivan kylän keskustassa. Tila tunnetaan nimeltä veroluettelosta vuodesta 1556 lähtien.¹⁵⁷ Jürgen Schildtin rälssiin kuulunut tila oli monen muun aikalaisensa tavoin usein verotuksellisesti autiona kunnes Juho Laurinpoika ryhtyi sitä viljelemään aluksi verovapaasti vuosina 1691-96. Johannisbergin kartanon omistaja Anders de Bruce osti tilan vuonna 1765 ja siirretti sen nykyiselle paikalleen, kylän torpparialueelle Helsinki-Hämeenlinnan maantien varteen. Uusi Jussila sai maat, joita oli aikaisemmin viljelty kartanon krouvin yhteydessä. Heti seuraavana vuonna tila siirtyi takaisin talonpoikaiseen omistukseen, kun de Bruce myi sen Matti Martinpojalle. Kartano jatkoi kuitenkin krouvin pitoa paikalla.¹⁵⁸

157 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 307.

158 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 24.

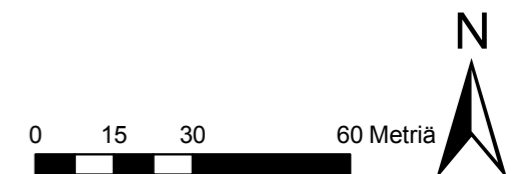

Maantiekylän Jussila on kuvattu kotipeltoneen sekä lähdekaivon ja kaalimaan kera vuonna 1766 Nils Westermärkin laatimalla kartalla. Talossa on yksi savupiippu ja kolme ikkunaa, mikä viittaa ainakin tuvan ja kamarin käsittävään kokonaisuuteen. KA MH B49:4/1.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

Jussilan vanhempi päärakennus (**20; luokka 1**) on pystytetty todennäköisesti juuri muuton yhteydessä, 1760-luvun puolivälissä. Se on paritupatyyppinen, pitkänurkkainen, pystyvuorattu ja punaiseksi maalattu hirsirakennus, jonka ulkoverhoilu on naulattu kiinni taotuin nauloin eli julkisivut ovat kutakuinkin alkuperäiset. Vanha rakennus on pyritty pitämään hyvin alkuperäisen asuisena myös sisätiloiltaan mm. tuvasa on kolmilapelaipio ja leveät kattolaudat, mutta lankkulattia on uusittu 1990-luvulla. Suuri leivinuuni vie tuvasta noin viidenneksen. Toisen päädyn salikamarissa on ollut savirappaus, mutta se on poistettu. Vanha päärakennus toimii esittelymyymälänä ja kahvihuoneena. Hieman siitä etelään on uudempi, empirevaikutteinen, ilmeisesti 1800-luvun puolivälin tienoilla rakennettu aumakattoinen asuinrakennus (**20a; luokka 1**). Talon ullakkokerroksessa on haukkaikkunat ja eteläsivulla lapeikkuna: ullakko on kylmää myymälätilaa. Suurten puiden ympäröimää rakennusta on osin uusittu 1930- ja 1970-luvuilla, mutta se on kattoikkunaa ja itäpään pientä laumakattoista aajennusta lukuun ottamatta säilyttänyt alkuperäisen asunsa yksityiskohtia myöten. Uutta päärakennusta on kunnostettu vuodesta 2010 alkaen ja sille on palautettu alkuperäisempi, vaaleampi sini-harmaa väri ja eteläjulkisivuun on avattu uusi ulko-ovi kesimmäisen ikkunan kohdalle. Varsinaisen pääoven yllä on kahden pylvään varassa oleva katos. Ovi on toteutettu pääovea hieman yksinkertaisempaan mutta lasillisena ja perinteisen oloisena pariovena. Rakennuksessa on nykyisin sisustus- ja lahjatavaramyymälä sekä kahvila "Koiramäen pajutalli". Sisätiloiltaan rakennus on riisuttu hirsipinnalle ja historialliset kerrostumat on pääosin menetetty.

20 Jussla takapihan puolelta ja matala kivijalka.

Vanha Jussilan tupa ja kolmilapelaipio.

20 Jussilan eli Jusslan vanha päärakennus kuisteineen.

Asuinrakennusten tuntumassa on kaksi hirsiaittaa, toinen matalampi ja pieniovisena ilmeisesti jo 1700-luvulta (20b; luokka 1) ja toinen, pariaitta/puotityyppinen vuodelta 1800 (20c; luokka 1). Tässä aitassa on toinen puoli ns. sisäänajettava eli se on mahdollisesti ollut talli tai ajokaluvaja. Kokonaisuuteen kuuluu myös joukko ulko- ja talousrakennuksia: 1800-1900-luvun vaihteesta periytyvä kaksiosainen korkeahko, punamullattu ja lautaverhoiltu ajokalusto/puuvaja (20d; luokka 2), jossa on maapohja. Vajan ja vanhan päärakennuksen välissä on useammassa osassa noin 1930-luvulla rakennettu navetta (20e; luokka 2), jossa on myös lato ja ajosillan vieressä betonitiilistä muurattu pyöreä AIV-torni. Pihapiiriin tultaessa uudelta parkkikentältä etelästä päin on Kanilaksi nimetty 1920-luvun lyhytnurkkainen saunarakennus (20f; luokka 2) ja pieni, jälkikäteen paikalle pystytetty niinikään lyhytnurkkainen ja punamullattu pieni pihavaja (20g; luokka 3). Tämä rakennus on todennäköisesti tuotu jostain muualta samoin kuin hirsirungosta ja lautajatkkeesta rakennettu vaja/autotalli (20h; luokka 3) pihan eteläpäässä. Kaikkia alkuperäisiä rakennuksia yhdistää betonitiilistä tehdyt vesikatot; pihavajassa on muovitetusta profiilipelistä tehty peltikate ja autotallissa savitiilistä tehty katto. Jussilan molemmat päärakennukset on merkitty asemakaavaan sr-3-merkinnällä ja pihapiiri on varustettu KTY-13/s -merkinnällä.

Jussilan talon erottaa nykyisellään maantiestä tiheä, kasva kuusiaita sekä yksittäiset komeat kuuset. Vanha tiemaisema ja sen suhde taloon on vuonna 1985 tehdyssä Tuusulantien levennyksessä osin pahoin turmeltu. Kevyen liikenteen väylä on vedetty aivan pihapiirin ohi ja itse tien korotuksella sekä tuhottu maisema länteen että rikottu tien ja rakennusten perinteisiä suhteita. Jussilan lähimaisemaan liittyy myös sen eteläpuoleisilla tonteilla olevat vanhat hirsirakennukset: Solhemin hirsinavetta Forsteninkujan varrella ja hirsirakenteiset pienet mökit ja talousrakennukset eteläpuolella 1900-luvun alussa Westerbystä lohkotun Rönbackan (RN:o 1:68) ja siitä edelleen lohkotujen tonttien (Rönnebo, Kotikallio) sekä Sofielundin (RN:o 1:3) talon tonteilla.¹⁵⁹

Maantiekylän Jussilan tila on yksi Tuusulan arvokkaimmista rakennushistoriallisista kohteista. Se käsittää hyvin säilyneen 1700-luvun parituvan ja empiretyylisen päärakennuksen. Muutoksia tulisi välttää, ja ympäristön uudisrakennuksia tulee harkita tarkkaan. 1 LUOKAN KOHDE.

159 viranomaisen paikka- ja rekisteritietokanta.

20A Jussilan päärakennus ja pääsisäänkäynti.

20A Jussilan pääkuisti korjauksineen.

20A Jussilan uusi päärakennus uusi lisäsisäänkäynti puutarhan puolelle.

20C Jussilan pariaitta.

20E Jussilan navetan rehusiilo ja ylisten silta.

20E Jussilan navetta- ja lato.

20B Jussilan pihapiiri ylhäältä pyörätieltä katsottuna.

20F Jussilan pihasaunaa asuttaa lemmikit.

20E Jussilan navetta ja 20D kärrylato.

20B Jussilan vanha ruoka-aitta.

20 Jussilan eteläpuoleista naapurustoa leimaa vielä osittain maalaishylän vanha hirsirakennuskanta.

20 Jussilan rajanaapurin navetta.

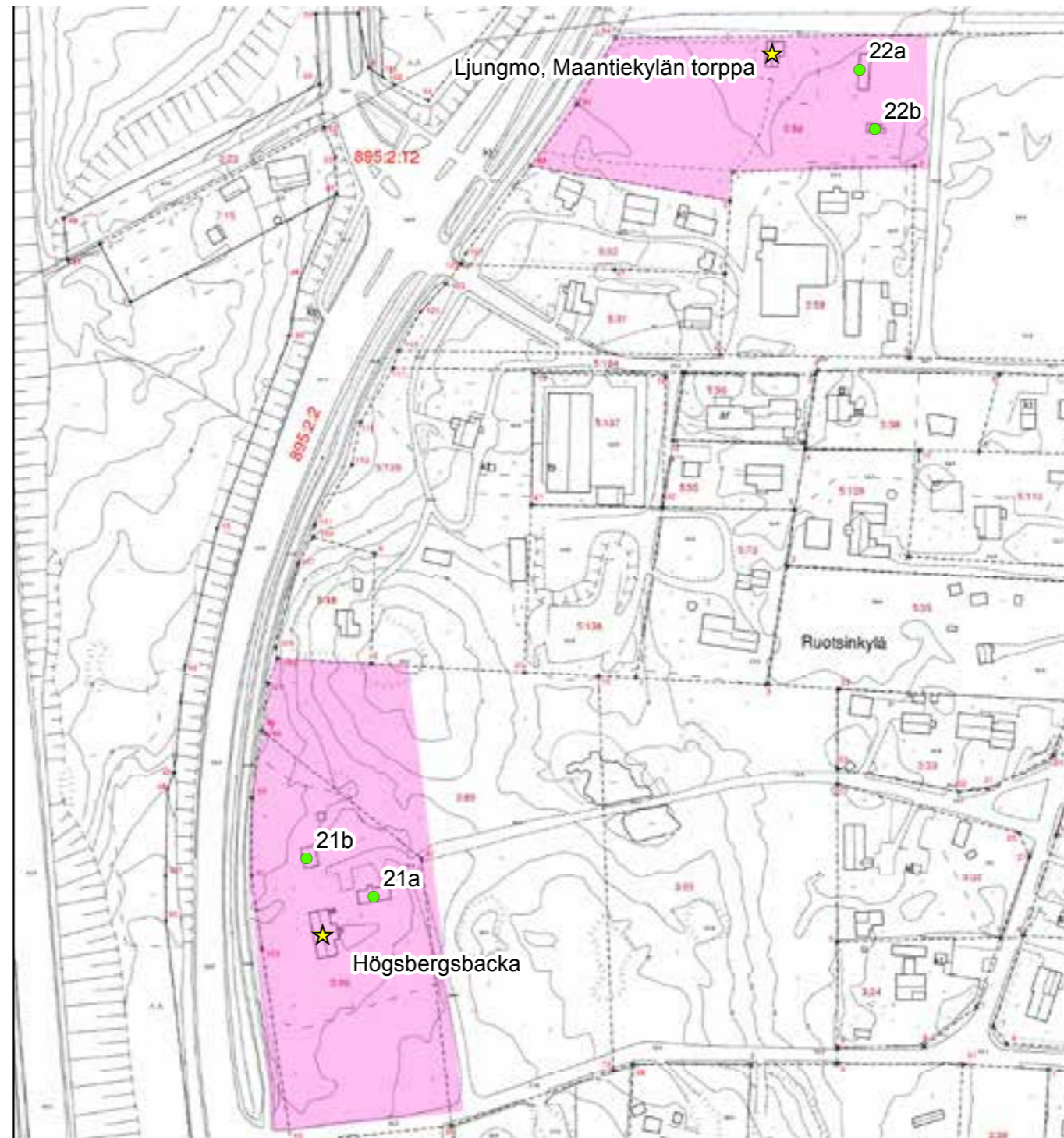
20G Jussilan pihavaja on muualta äskettäin siirretty vanha hirsikehikko.

20H Jussilan pihavaja ja autotalli muodostuu vanhasta hirsikehikosta ja uudisosasta.

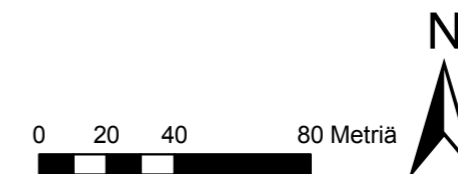
21. Högbergsbacka

Högbergsbacka on Ruotsinkylän Maisilan tilan vanha torppa, joka itsenäistyi kun tila jaettiin vuonna 1898.¹⁶⁰ Tuolloin kantatila halottiin kahden veljeksien kesken.¹⁶¹ Tila sijaitsee Tuusulantien varressa ja on yhdessä eteläpuolellaan olevien Jussilan ja Maisilan kanssa muodostanut maantien varteen kauniin kokonaisuuden. Se on kuitenkin maisemiltaan turmeltunut tietä uusittaessa. Maisala eli ns. Silfverin talokin on purettu: talon paikka on tosin vielä nähtävissä eritasoliittymän viheralueella.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

160 viranomaisen paikka- ja rekisteritietokanta.
161 Härö, tietolähde varmentamatta.

Tilan päärakennuksen iästä ei ole tarkkaa tietoa, mutta sen vanhin osa lienee 1800-luvun puolimaista. Talo perustuu karoliiniseen keskeistupa-pohjaan ja talon pohjoispäätä on myöhemmin jatkettu porakiviperustuksella ja lyhytnurkkaisella osalla, joka lienee rakennetun joko saliksi tai kahdeksi kamariksi. Nykyisin talon pohjoispää on yhtä isoa kahden poikittaisen vetohirren koossa pitämää huonetta, johon on nurkkaan rakennettu tuulikaappimainen koppi, säästään talon ulkopuolisen perusmuodon muuttumattomana.¹⁶² Satulakattoinen hirsirakennus on pystyvuorattu, ikkunat on uusittu ilmeisesti 1990-luvulla ja niitä on laajennettu neliön muotoisiksi, 9-ruutuisiksi: pohjoisjatkeessa on myös 6-ruutuisia ikkunoita. Pihasivun kuistit ovat uudehkoja. Kuisti oli aikaisemmin tyyppillinen avokuisti. Varhaisin sisäänkäynti on Härön mukaan ollut maantien puolella.¹⁶³ Pihapiirissä on vuodelta 1901 periytyvä pystylautaverhoiltu ja punamullattu saunarakennus (21a; luokka 3), jota on jatkettu autotallilla ja puuvajalla 1990-luvulla. Lisäksi pihapiirin pohjoispuolella on pieni punainen mökki (21b; luokka 2), joka lienee syytinkitupa ja todennäköisesti samanikäinen saunarakennuksen kanssa.¹⁶⁴ Muut ulko- ja talourakennukset ovat hävinneet. **2 LUOKAN KOHDE.**

21A Högbegsbackan saunarakennus ja päärakennus.

21B Högbegsbackan pikkutupa.

Högbegsbackan ympärillä ja lähistöllä on suuria ja komeita mäntyjä.

21 Högbegsbackan pitkä ja matala päärakennus.

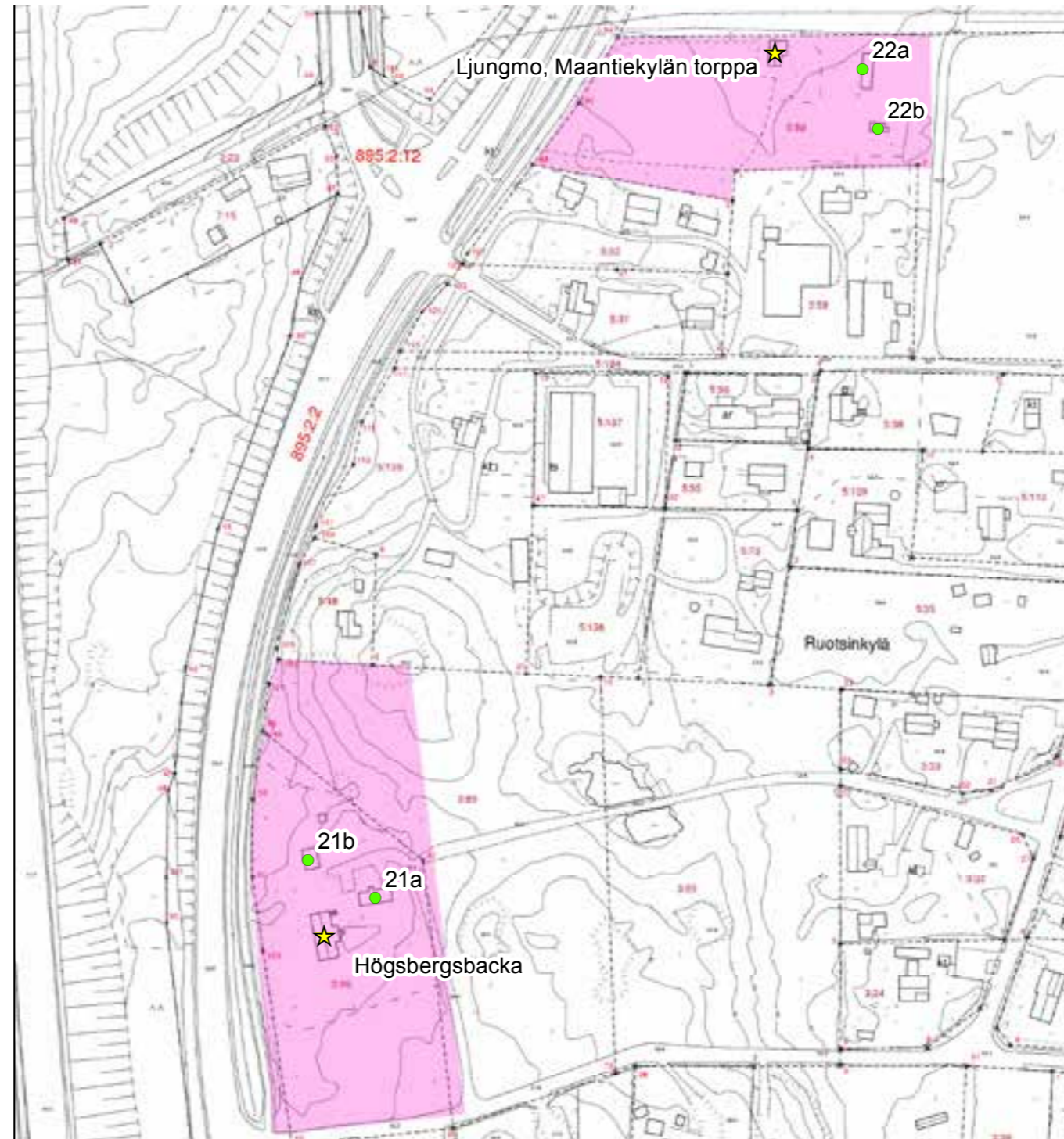
162 paikalla tehty havainto.

163 Härön tulkinta pohjaratkaisusta ja sisäänkäynneistä ei pidä paikkansa; uusi tieto huonejaosta talon myynti-ilmoituksesta. karoliinisessa pohjassa ei koskaan ole sisäänkäyntiä suoraan keskeistupaan.

164 viranomaisen paikka- ja rekisteritietokanta.

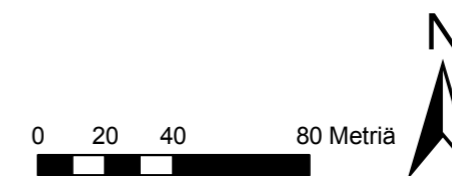
22. Ljungmo - Maantiekylän torppa

Maantiekylän pohjoisimmalla tontilla on säilynyt Gummista vuonna 1927 lohkotun torpan pihapiiri, joka käsittää pystyverhoillun ja punamullatun yksinäistuvan suurehkolla kuistilla.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

Mökkiä vastapäätä on pitkä rakennus (**22a; luokka 2**), jossa on sauna, saunatupa ja liiteri/varasto . Pihapiiriin kuuluu toinenkin talousrakennus (**22b; luokka 2**). Kaikki rakennukset ovat 1920-luvulta,¹⁶⁵ mutta venäläisen topografikunnan vuodelta 1870 olevan kartan mukaan Ljungmon pihapiiri rakennuksineen on ollut jo tuolloin olemassa. Pihapiiri on säilyttänyt kauniita piirteitä, mm. koivurivin ja hitaasti umpeenkasvavan niityn. Pihapiiri on ilmeisesti edelleen kesäkäytössä, sillä rakennuksia on kunnostettu ja pusikoita etenkin tontin nurkassa olevan talousrakennuksen ympäriltä raivattu.

2 LUOKAN KOHDE.

165 viranomaisen paikka- ja rekisteritietokanta.

22 Ljungmo takapuolelta.

22 Ljungmon lasikuisti on piilossa pihan puolella.

22 Ljungmon mökki näkyy pienen pellon takaa.

22A Ljungmon piharati.

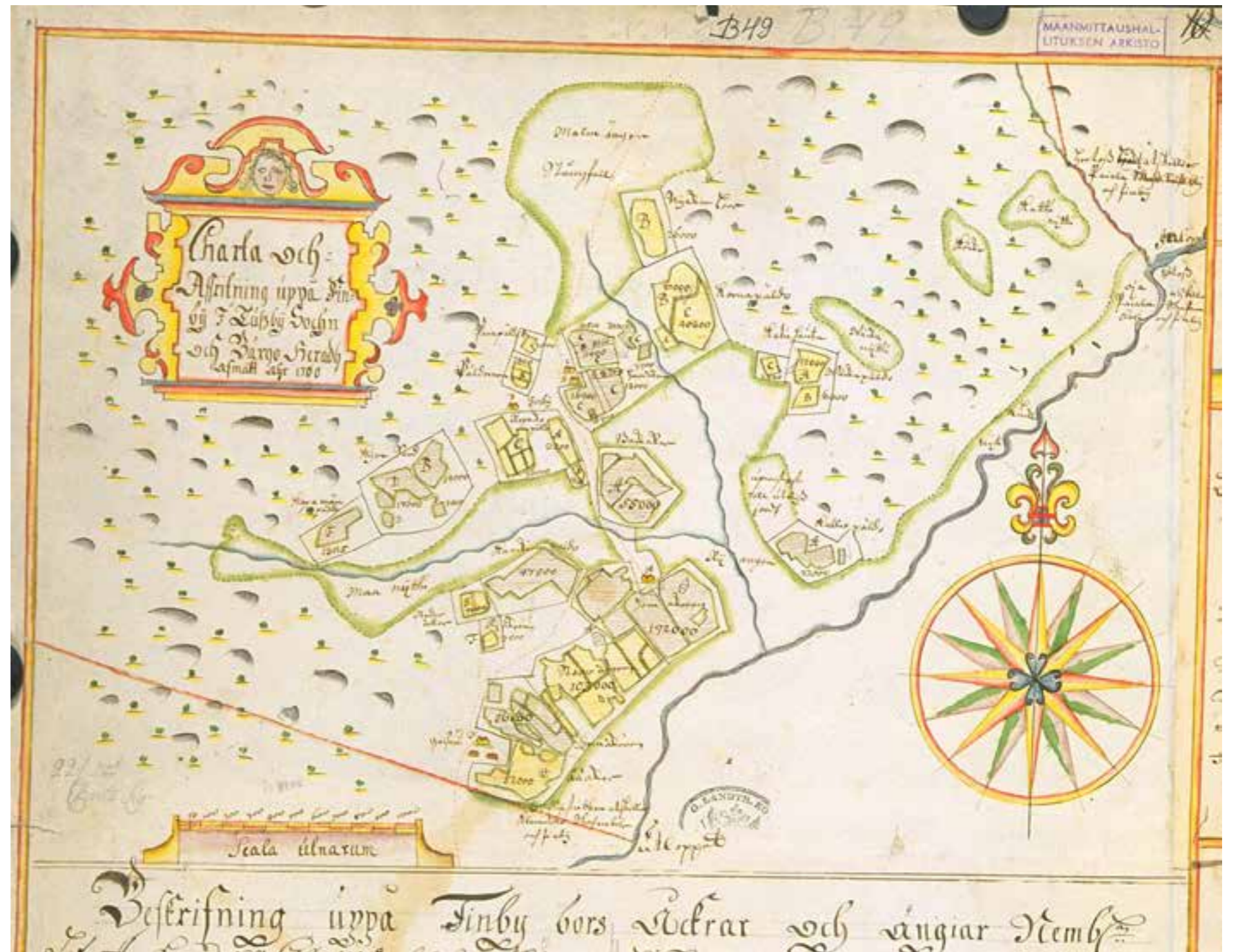

22B Ljungmon talousrakennus.

LAHELAN KYLÄ ELI FINNBY

Lahelan hajanainen kylä jakautui jo varhain Ali- ja Ylikyläksi. Ylikylässä olivat Knaapila Ruotsinkylään vievän tien risteyksessä ja Stenbacka kylän kaakkoiskulmassa, Alikylässä pohjoisempaan muut talot.¹⁶⁶

Veroluetteloissa Lahela on liitetty sekä Ruotsinkylään että Hyrylään kuuluvaksi, joskin kylässä asuneet kirjattiin Finnbyhyn eli Lahelaan. Toinen puoli kylän talollisista olikin joko Ruotsinkylän talollisia tai Hyrylän talollisia. Vasta vuonna 1556 Finnby koottiin yhdeksi itsenäiseksi kyläksi ja täysverot kaksinkertaistettiin neljään, mutta edelleen yli puolet isännistä oli ulkopaikkakuntalaisia. Talojen määrä vaihteli neljästä yhdeksään ja vakiintui 1600-luvun alkupuoliskon aikana viideksi ja yhdeksi ulkokylänmaaksi.¹⁶⁷ Myöhemmissä ulkokylänmaita tuli kaksi lisää, joista Mattila (RN:o 7) kuului 1600-luvun lopulta lähtien Knaapilan ratsutilalle ja Lassila (RN:o 8) Ruotsinkylän Johannisbergille. Nämä molemmat tilat sijaitsivat Grisilän eli Stenbackan (RN:o 6) vieressä. Mattila¹⁶⁸ on sittemmin pilkkoutunut osiin ja miltei kadonnut kartalta; se oli kahdessa osassa (Yli-Mattila7:1 ja Mattila 7:2) vielä vuonna 1929. 1960-luvulla Lassilan ja Stenbackan lähinaapurissa ollut Mattila jakautui edelleen tonteiksi ja lännempänä ollut Yli-Mattila järjesteltiin uudelleen. Mikkola (RN:o 4) oli sekin rälssitila ja oli vaihtelevassa kunnossa ollen välillä autionakin. 1800-luvulta aina 1950-luvulle asti se oli toimiva ja kukoistava maatila kunnes tilaa jäi pitämään Welanderin veljekset, jotka myivät tilan Åbergille ja tämä edelleen Tuusulan kunnalle. Rakennukset purettiin ja Kollarin kallio rakennettiin täyteen omakotitaloja.¹⁶⁹

Finby eli Lahela vuonna 1700 laaditussa maakirjakartassa. Finby eli suomalaisten kylä -nimi kertoo asukkaiden olleen alkuaan suomenkielisiä. Laati Samuel Broterus. KA b49: 1/1. www.vanhakartta.fi.

166 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 16-18.

167 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s.303-307.

168 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 16-18.

169 Helena Koskivaara, Tuusula-seuran aikakirja XVIII, s. 115.

Lahelan isojakokartta vuodelta 1763 sisälsi peltomaiden jaottelun ja talojen sijoittelun kolmeen osaan jakautuneessa kylässä. Eteläisin osa, jolla olivat Stenbacka, Mattila ja Lassila tunnetaan nykyisin vain Stenbackan talosta. Isojaon karttoineen laati I.R. Hasselblatt. KA MH B49:1/2-4.

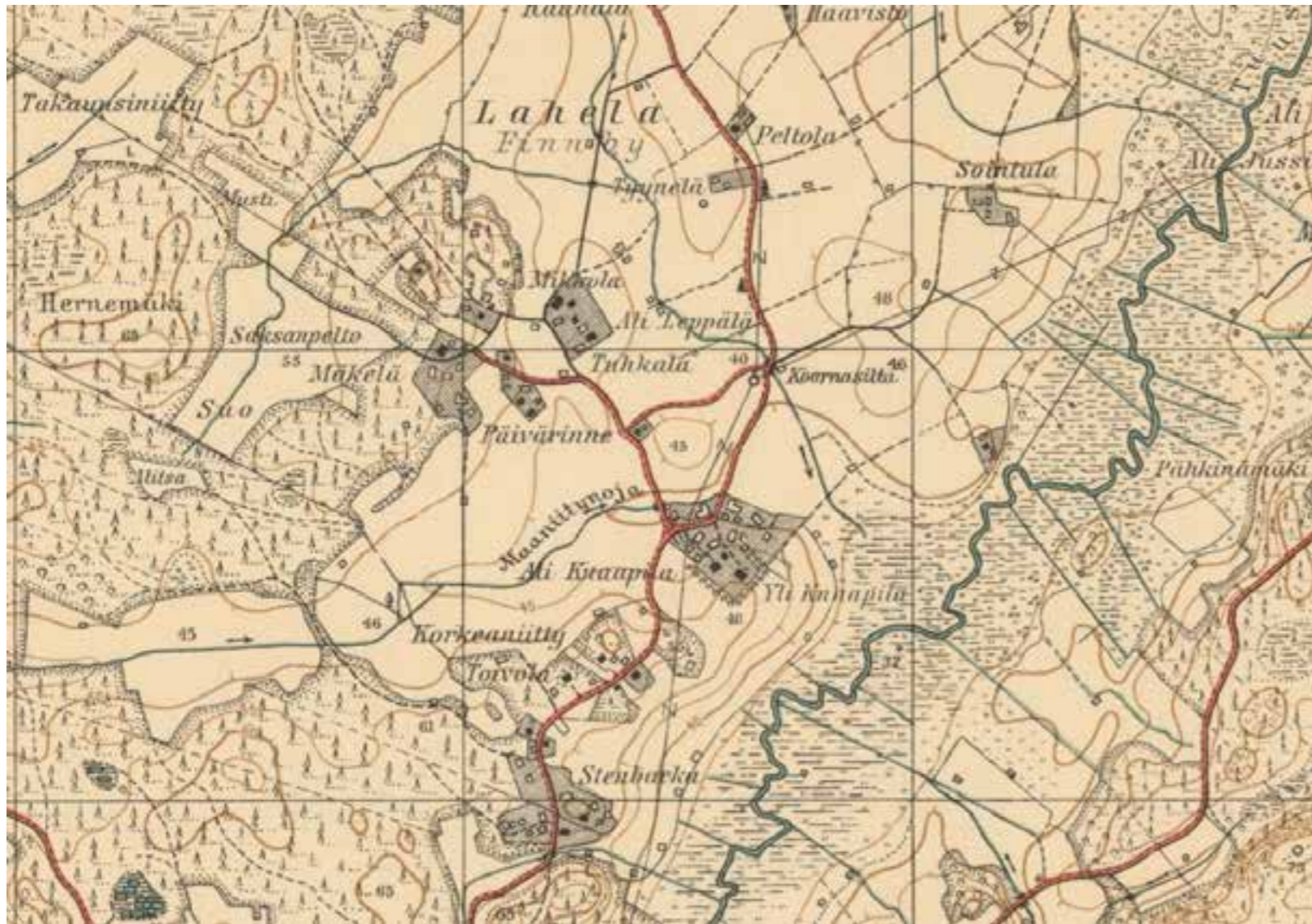
Kahdelle mäelle sijoittunut Lahela eli Finnby ja Mäkelän erillistalo 1760-80 laaditussa kuninkaankartastossa. Tuusulanjoen itäpuolella näkyy Skavaböle. <http://koti.kapsi.fi/~timomeriluoto/KARTAT/%C2%B4%C2%B4Kuninkaan%20Kartasto%C2%B4%C2%B4201776-1805/>

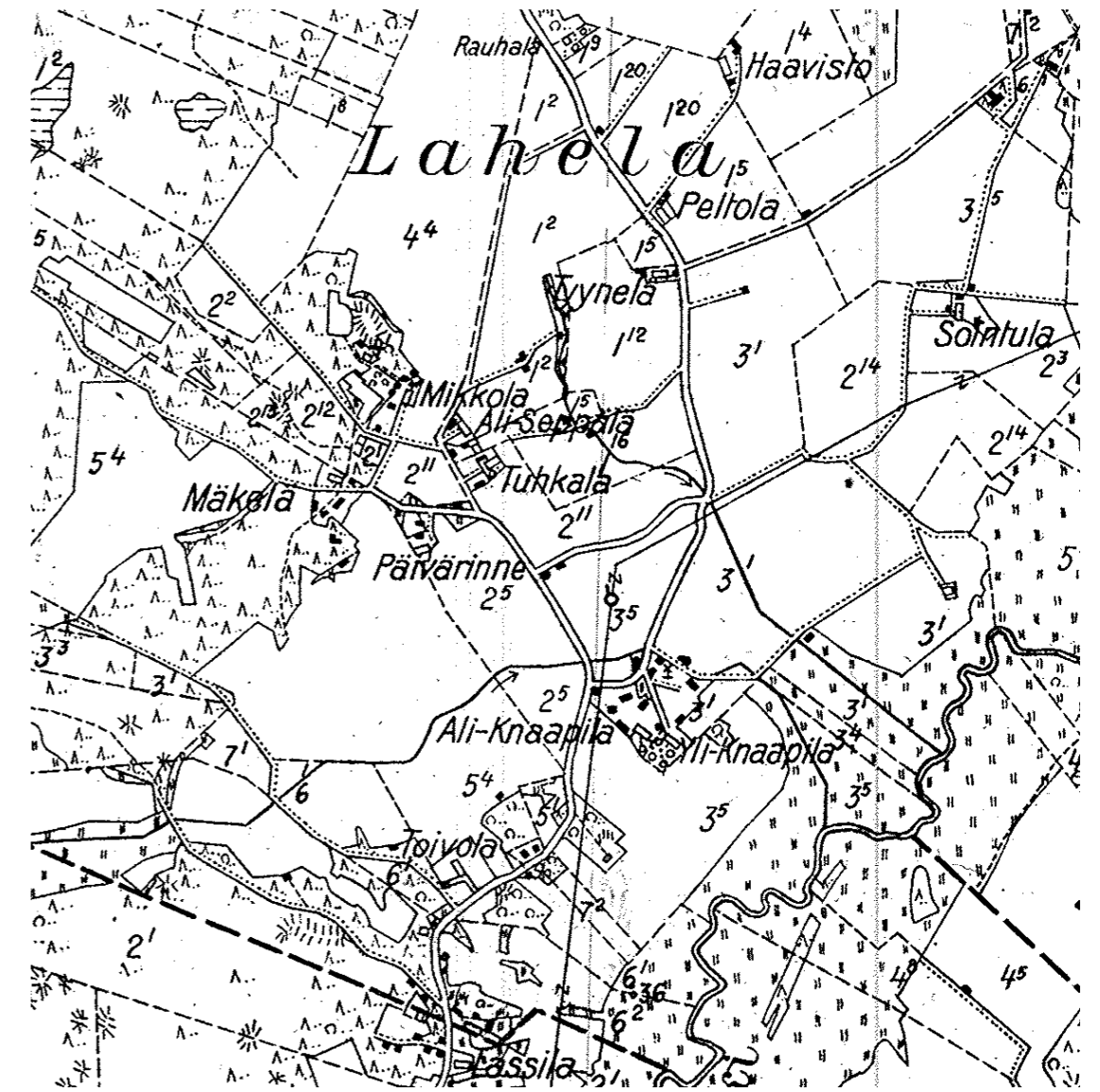
Lahela eli Suomenkylä - Finnby - venäläisen topografikunnan kartalla vuonna 1870. Karttalehti VIII 30. KA.

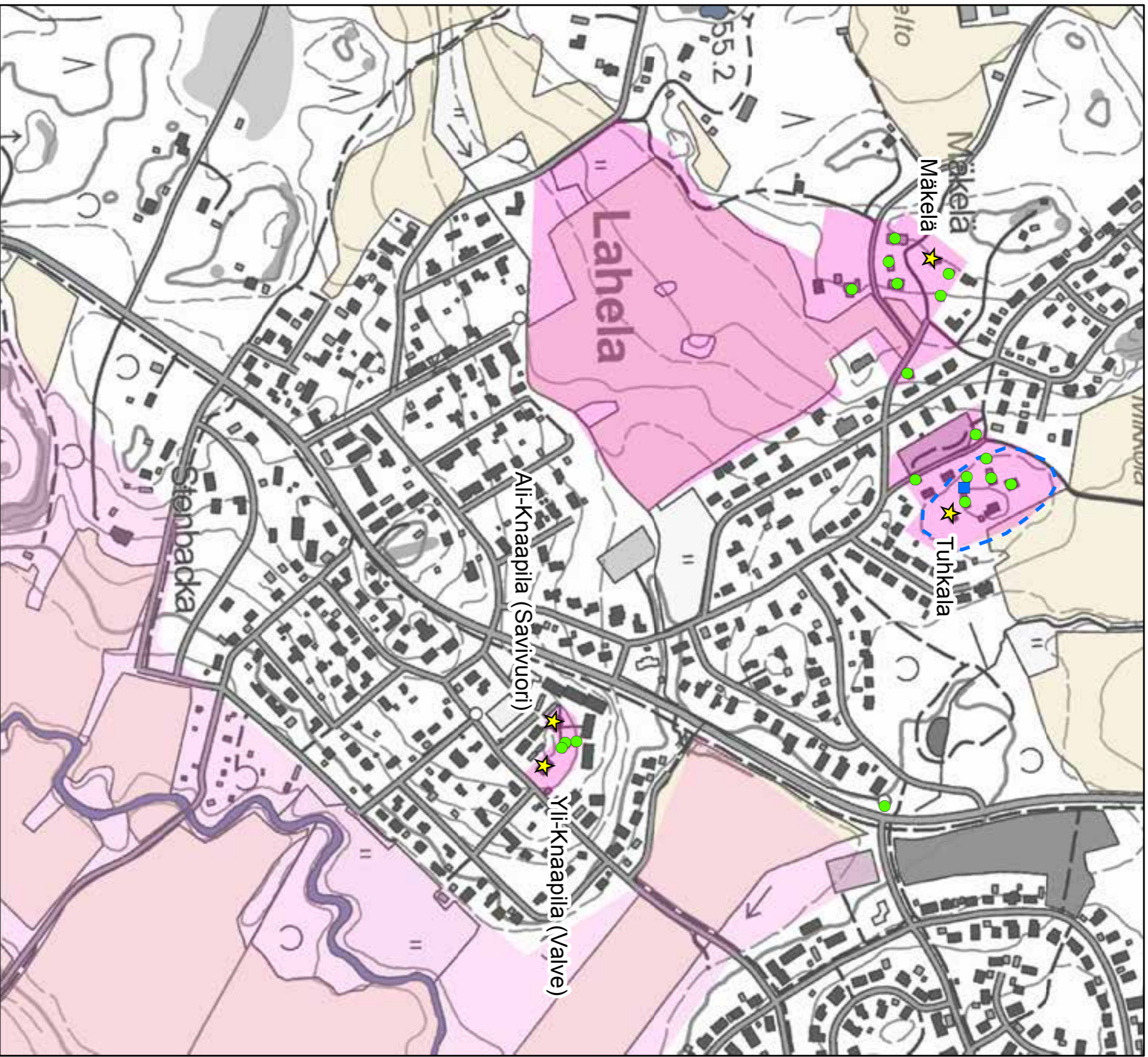
Eteläisin ja vähiten tunnettu Lahelan kyläkeskuksesta. I.R. Hasselblatt. KA MH B49:1/2-4.

Lahela vuonna 1936 laaditussa topografikartassa 204305_1936. Maanmittauslaitos "vanhat painetut kartat" www-palvelu.

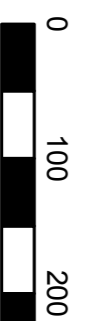

Lahelan kylä Tuusulan pitäjänkartassa 1920-30-luvun vaihteessa.

© Maanmittauslaitoksen peruskarttasteri 2016
CC BY 4.0

- ★ Rakennuskulttuurikohte
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännös (Museovirasto 2012)
- ▭ Muinaisjäännösalue (Museovirasto 2012)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohte (Museovirasto 2009)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue
- ▭ Maaseudun kulttuurimaisema-alue

23 ja 24. Knaappila - kaksi taloa mäellä

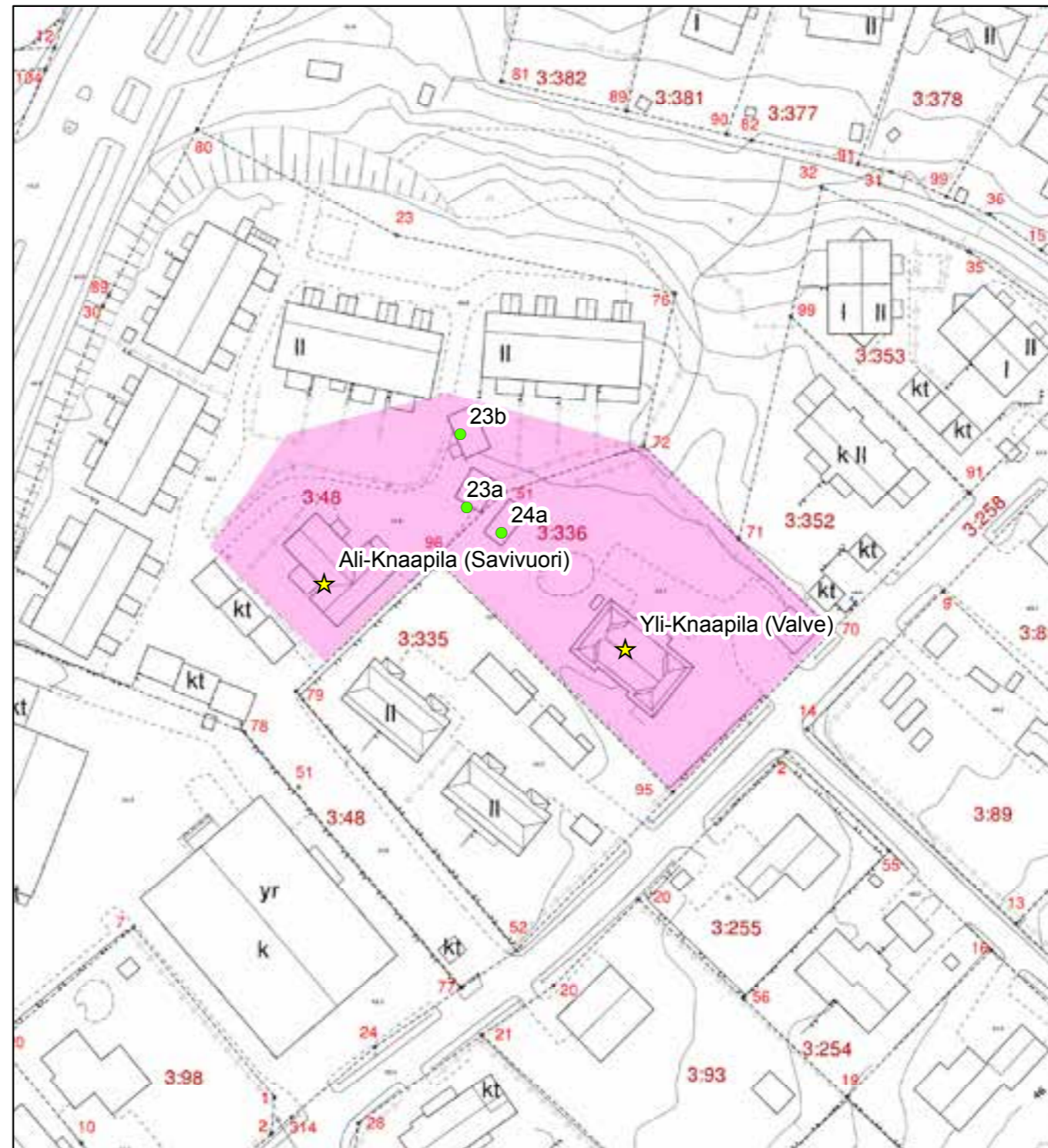
Vähäistä aatelistilaa merkitsevä Knaappilan nimi ilmaantuu asiakirjoihin vuonna 1611; se oli sotaratsukon Jaakko de la Gardien joukkoihin varustaneen Kristianin perintötila. Knaappilasta osallistui ratsukko myös myöhemmin eri sotaretkiin ja se oli menetysten myötä myös välillä autiona.¹⁷⁰ Knaappilan (RN:o3) osti vuonna 1644 Sipoon kirkkoherra Laurentius Pampinaeus lainlukija Samuli Matinpojalta Kymenkartanon läänistä ja muutti tilan rustholliksi. Tilaa viljelivät lampuodit ja omistajina oli useat kirkolliset henkilöt leskineen. Vuonna 1727 kirkkoherran poika Sipoon nimismies Lorentz Wijnbladh myi äitinsä kanssa Knaappilan Hannu Hannunpojalle Keimolasta ja ilmeisesti tämän jälkeläiset halkoivat tilan 1780-luvulla. Toisen puolikkaan omistajaksi tuli vävy rusthollari Jaakko Skogster ja toinen päätyi Packalen-suvulle. Vanha Knaappilan talo sijaitsi kutakuinkin nykyisten Knaappilan talojen tienoilla samalla mäennyppylällä.¹⁷¹

170 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, s. 306-307.

171 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 16-17.

23A Ali-Knaappilan aitta ja Ali-Knaapila, takaa pilkottaa 24 Yli-Knaapila.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- ▭ Rakennettu kulttuurialue

0 10 20 40 Metriä

23. Ali-Knaapila

Ali-Knaapila on 1780-luvulla halottu puolisko Knaappilan (RN:o 3) kantatilasta. Se sijaitsee lähes kylki kyljessä Yli-Knaapilan kanssa tilan perinteisellä tontilla nykyisen Lahelantien varressa. Tilan viimeinen viljelijäperhe, Lintulat, oli lapseton pariskunta; heidän adoptoitu poika ryhtyi sodan jälkeen tontittamaan tilan peltoja, jolloin Lahelan ensimmäinen ns. omakotitaloalue syntyi Rintikujan, Lahelan ja Alikylän väliseen kolmioon ilman asemakaavaa, teitä ja rakennussuunnitelmia jo 1950-luvulla.¹⁷²

Ali-Knaapilan asuinrakennuksen rakentajana pidetään Johan Heleniusta (Halme) ja rakennusvuosi on 1886, joskin taloa on laajennettu, sillä sen vanhaksi mainitussa osassa Lintulan adoptiopoika pyöritti kauppaa vuoden verran eli vuoden 1954 ajan kunnes myi tilansa Husuille vuonna 1955. Tilan talusrakennukset on lähestulkoon kaikki purettu vuosien 1991-2005 välillä tilan pankilta hankkineen grynderin toimesta. Navetta, jossa Husut valmistivat tikkitäkkejä; sauna sekä alarinteessä ollut riihi, joka toimi kylän ensimmäisenä sähkölaitoksena höyrykoneen voimalla, hävisivät myös kyläkuvasta. Muiden tilan rakennusten vaiheet eivät ole tiedossa, mutta kartoista päätellen pihapiirissä nykyisin oleva talusrakennukset (talli ja luhti) eivät ole alkuperäisellä paikallaan vaan ne on siirretty uudisrakennusten tieltä vanhan pihatien varteen Yli-Knaapilan pikkutuvan jatkeeksi.¹⁷³ Pihapiiri muodostaa kuitenkin nykyisinkin viehättävän kokonaisuuden. Siihen kuuluvat päärakennus sekä luhti (23a; luokka 1) vuodelta 1900 ja talli (23b; luokka 1), joka toimi Husujen huonekalunäyttelytilana.¹⁷⁴ Luhdissa on hieman samoja piirteitä kuin Metsäntutkimuslaitoksen aittarakennuksessa. Hirsirakenteinen, puolitoistakerroksinen paritupatyypinen päärakennus on satulakattoinen, sen ikkunat ovat kuusiruutuiset ja pysty peiterimavuoraus maalattu punaiseksi. Suorakaiteen muotoista päärakennusta on levennetty poikkipäädyllä ja sen eteläinen sisänurkka on saanut avokuistin/terassin vuoden 2005 jälkeen. Luhtiaitta (23a; luokka 1) on poikkeuksellisen tyylikkäästi muotoiltu.

Ali- ja Yli-Knaapilan ympärille on 1990-luvulla rakennettu tontteja ympäröivä rivitaloalue. Ali-Knaapilan maisemallinen merkitys on näin täysin hävinnyt. Toteutunut ratkaisu on kuitenkin ollut purkamista parempi vaihtoehto. **2 LUOKAN KOHDE.**

23 Ali-Knaapilan päärakennus ennen terassin rakentamista vuonna 2005. PS.

23A Ali-Knaapilan pariluhti. PS.

23B Ali-Knaapilan tallirakennus ja pariluhti.

¹⁷² Helena Koskivaara, Tuusula-seuran aikakirja XVIII, s. 111.

¹⁷³ kts. edellinen ja vertailut nykytilanteen ja 1930-luvun alun pitäjänkartan kanssa.

¹⁷⁴ Kotiseutumme Tuusula -kirja, s. 355-356.

24. Yli-Knaapila eli Valve

Yli- ja Ali-Knaapila ovat Knaappilan kantatilan jo 1780-luvulla halotut puoliskot. Vierekkäiset talot sijaitsivat Knaappilan vanhalla tontilla, Hyrylästä Lahelan kautta Ruotsinkylään vieneen kylätien varrella. Yli-Knaapila tunnettiin 1900-luvulla kylän puhkielessä Valveen kartanona.¹⁷⁵ Yli-Knaapilan talon 1910-luvulla hankkinut Valveen perheen isä oli helsinkiläinen liikemies; agronomiksi opiskelleen Oiva-pojan oli tarkoitus jatkaa tilanpitoa, mutta hän kaatui sodassa ja tilaa tämän jälkeen johtanut Kerttu-tytär kuoli vuonna 2001 Ylöjärven vanhainkodissa, jolloin Tuusulan kunta "sai" tilan haltuunsa ja kaavoitti sen pellostontteiksi.¹⁷⁶ Pien- ja rivitaloasutus on noussut Ali- ja Yli-Knaapilan pelloille ja vähitellen täyttänyt 1950-luvulta lähtien niin avoimen viljelymaiseman. Suurin ja nopein muutos on tapahtunut kuitenkin 2000-2010-luvuilla.

Yli-Knaapilan päärakennus on vuodelta 1915¹⁷⁷ ja sen on suunnitellut arkkitehti Robert Lyly vuonna 1914.¹⁷⁸ Se on suuri, kartanomaisen hirsirakennus. Ulkoasun keskeisiä piirteitä ovat mansardikatto sekä pohjois-sivun avokuisti ja parveke, altaani. Rakennus on kunnostettu 1990-luvulla. Samoin pikkutupa on kunnostettu mutta muutoin tilan pihapiiri on hävinnyt päärakennuksen ympärille, puutarhaan ja talouspihalle nousseen rivitaloasutuksen myötä. Pihassa on aivan Ali-Knaapilan aittojen vieressä pienempi asuinrakennus/mökki/pihasauna (24a; luokka 2), joka on vuoraamaton ja väritykseltään päärakennuksen kaltainen ja myös saman ikäinen.¹⁷⁹ Päärakennuksen sijainti tien varressa tekee siitä kuitenkin maisemallisen elementin. Päärakennus on merkitty asemakaavaan sr-merkinnällä. **2 LUOKAN KOHDE.**

Knaapin komea talo oli kahdella savupiipulla varustettu paritupa. Lahelan isojakokartalla. I.R. Hasselblatt. KA MH B49:1/2-4.

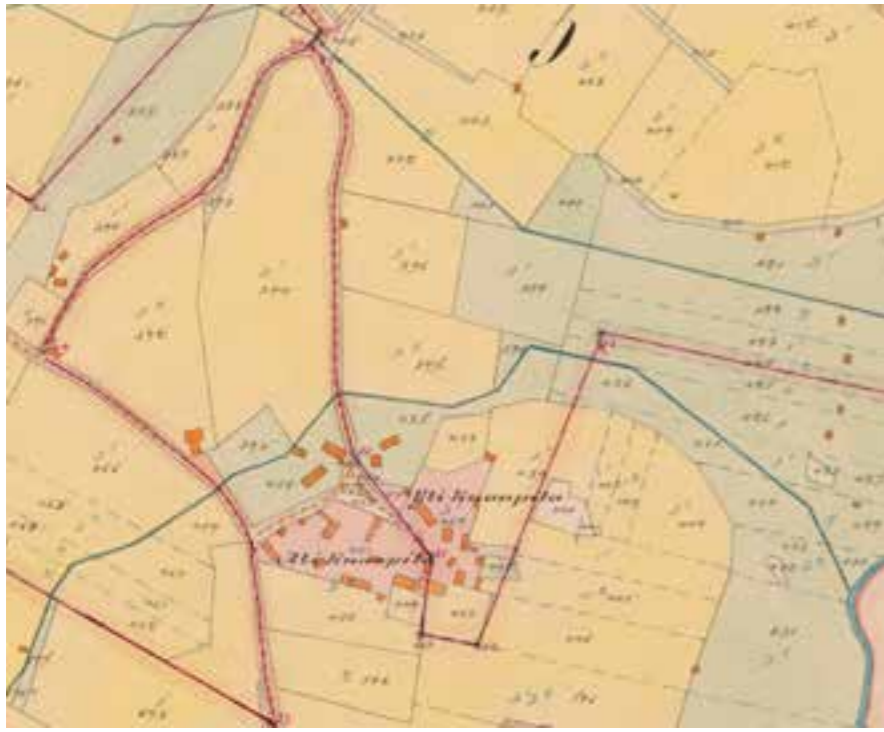
175 Jaana Koskenranta.

176 Helena Koskivaara, Tuusula-seuran aikakirja XVIII, s. 110-111,

177 Härö, lähde tuntematon. Rakennusrekisterissä mainitaan 1920.

178 Jaana Koskenranta; puhelinkeskustelunsa Tuija Ukonmäen kanssa 4.4.2000 klo 11.30. Talon piirustukset olivat löytyneet silloisen vuokralaisen hallusta: käsittivät mm. väritetyt julkisivukuvat. Tilalta puretun navetta-sikalan oli suunnitellut Oskari Suomela vuonna 1911.

179 Suuri maatilakirja III, s. 1335.

Isojaonjärjestelyn yhteydessä vuonna 1906 hyväksytty kartta kertoo kuinka täynnä rakennuksia Knaapilan mäki tuolloin oli. Kylän mittasi vuonna 1904 ja seuraavana vuonna paalutti ja kartan piirsi Niklas Järnefelt. KA MH B49:1/7-24.

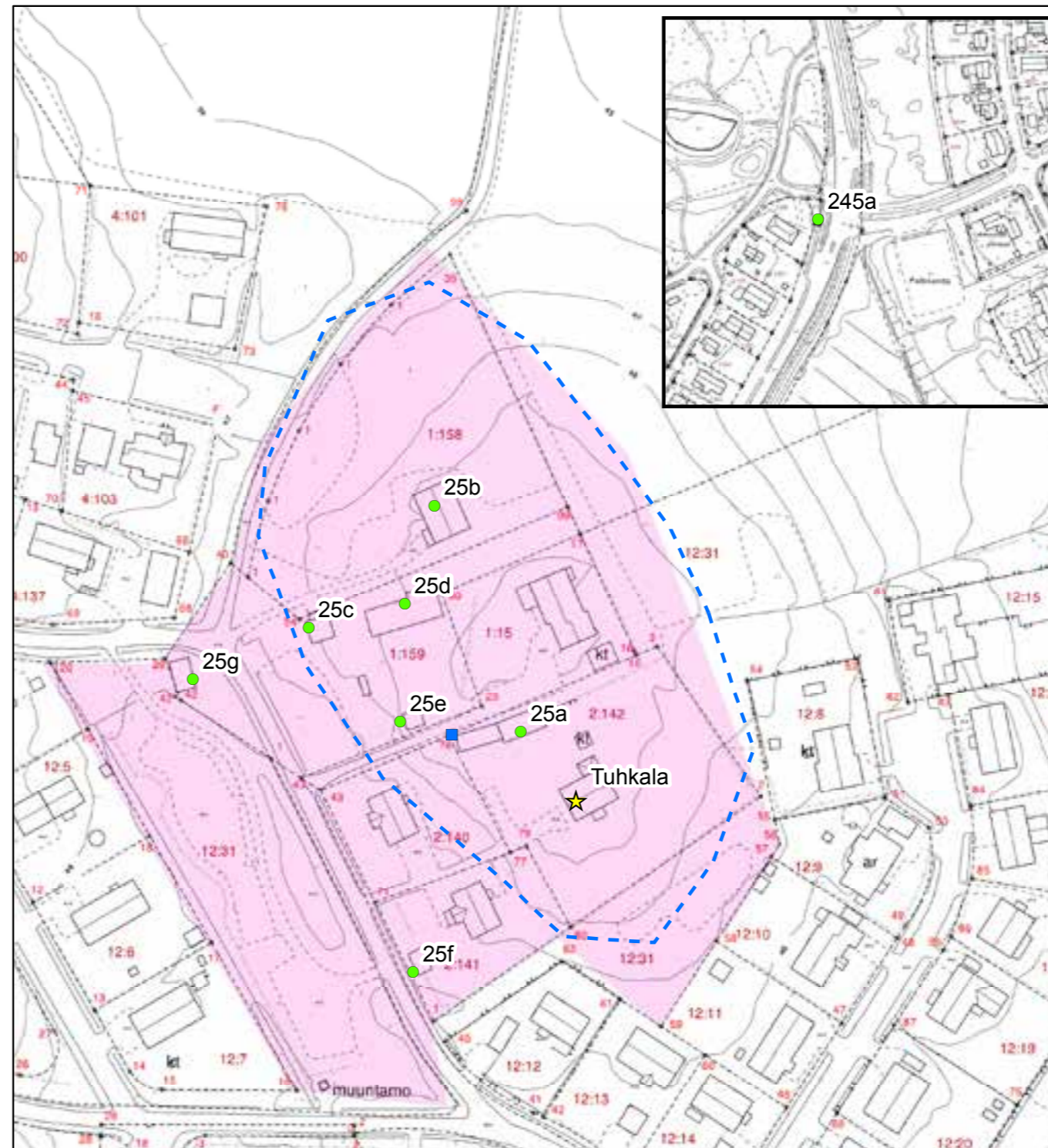
24 Yli-Knaapilan päärakennus ja 24A piharakennus.

24 Yli-Knaapilan päärakennus. PS.

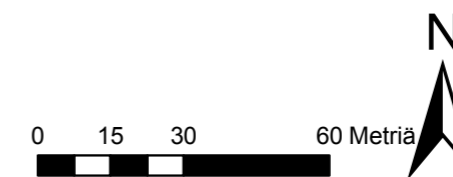
25. Tuhkala ja Ali-Seppälänmäki

Tuhkala (RN:o 2) on yksi Lahelan kylän kantatiloista ja sen naapurissa oleva Ali-Seppälänmäki on jäännös toisen kantatilan, Seppälän (RN:o 1), puolikkaan eli Ali-Seppälän pihapiiristä.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- - - Muinaisjäännösalueet 2012 (Museovirasto)
- - - Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

Mikkola (N:o 4), Seppälä (N:o 1), Tuhkala (N:o 2) sekä sivurakennusten reunustama Mäkelä (N:o 5) sijaitsevat edelleen vanhoilla sijoillaan. Lisäksi kylään kuuluu torppa Kirkonkylään suuntaavan tien risteyksessä.
 Lahelan isojakokartan laati 1763
 I.R. Hasselblatt.
 KA MH B49:1/2-4.

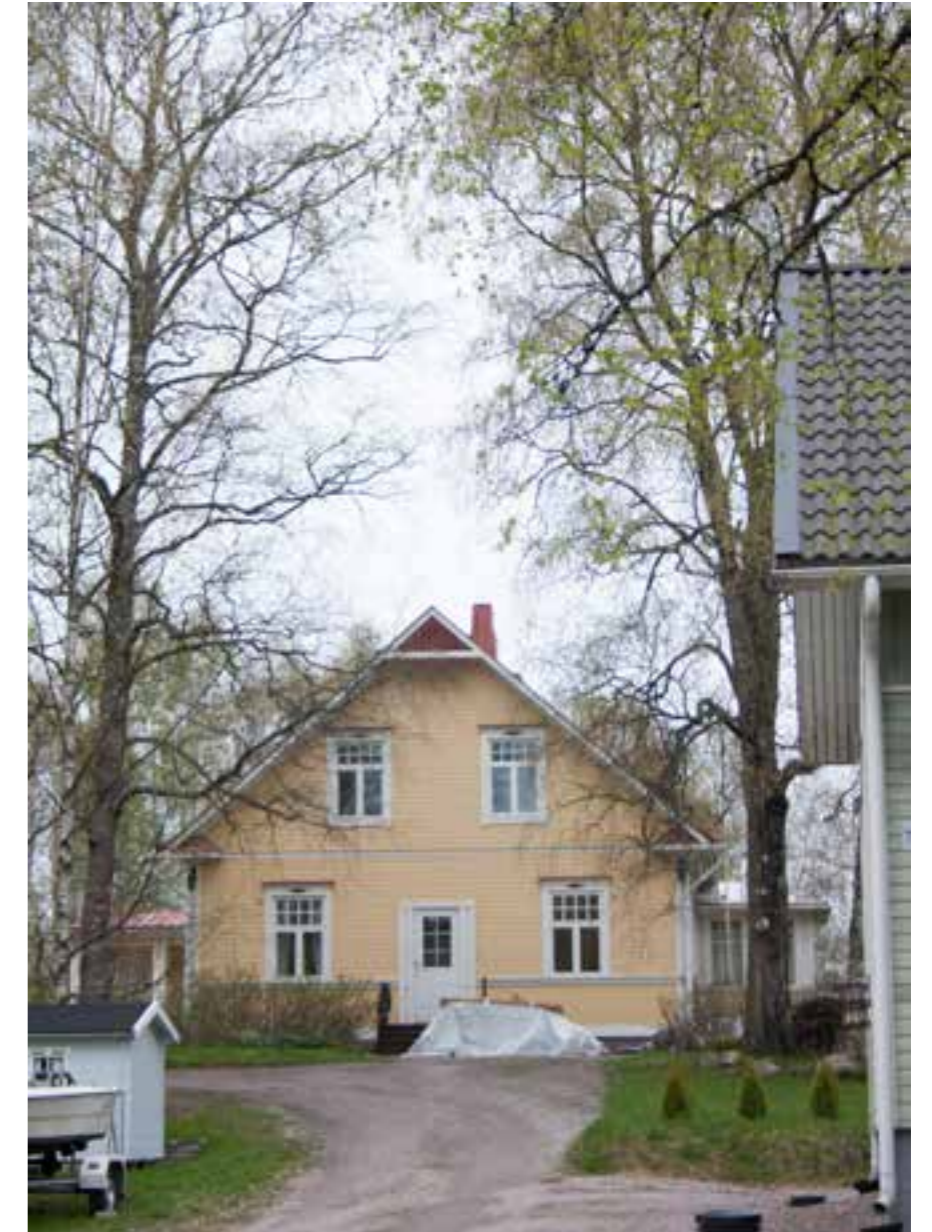
Tuhkala mainitaan talon nimenä ensimmäisen kerran vuoden 1566 veroluetteloissa ja oltuaan välillä autiona se vuonna 1598 sai itsenäisen ratsutilan aseman, mutta jäi pian avustamaan naapurinsa Seppälän ratsukonpitoa.¹⁸⁰ Tuhkalan asema itsenäisenä ratsutilana päättyi 1690-luvulla ja siitä tuli Knaapilan augmentti.¹⁸¹ Tuhkalan nykyinen päärakennus on vuodelta 1913. Päädyistä aumattu taitekatto, joka oli katettu päreillä muutettiin harjakattoiseksi vuoden 1930 tulipalon jälkeen. Muutoin rakennuksen edustama jugend-tyyli on säilynyt: alkuperäisiä, rakennusajalle ominaisia piirteitä kuten yläosastaan pieniruutuiset ikkunat ja pysty-vaaka-pystyvuoraus. Talossa on myös kaksi kaunista lasikuistia. Tuhkalan mäellä on jäänteitä puutarhasta ja pihapuustosta sekä sen ja Yli-Seppälän pihapiiriä erottava pitkä kärryliiterin ja kahden aitan (pariaitan ja luhtiaitan) rivi (25a; luokka 2).¹⁸² Lähes kaikki Tuhkalan ulkorakennukset purettiin 1970-luvun alkuun mennessä. Tuhkalan pihapiirin eteläosassa tien varressa on kaksi uudempaa omakotitaloa, joista toisen pihassa, aivan tien vieressä on edelleen Tuhkalan vanha pihasauna (25f; luokka 3) 1920-luvulta.

25A Tuhkalan kärryliiteri sekä pariaitta vieressään pariluhti.

25 Tuhkalan sauna rajaa pihapiiriä, saunan takana uudistalo.

25 Tuhkalan päärakennus on säilynyt pääpiirteissään jugendtyylisenä, vain taitekatto on vaihtunut suoraan harjakattoon.

180 Jaakko Sarkamo, Suur-Tuusulan historia I, a. 304-306.

181 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 16.

182 Helena Koskivaara, Tuusula-seuran aikakirja XVIII, s. 108-122.

Seppälän ratsutila päätyi martinkyläläisen rusthollin aputilaksi 1690-luvulla ja vuonna 1755 tila jaettiin kahtia. Toinen puolikkaista halottiin edelleen 1780-luvulla.¹⁸³ Ali-Seppälän ja Tuhkalan välissä ollut Yli-Seppälän paritupa, jossa toisessa päädyssä oli kaksi kamaria, purettiin joskus 1970-luvulla, ennen Härön inventointia. Nykyisin puretun talon paikalla on uusi, vuonna 1991 valmistunut asuinrakennus sekä pienen liiterin alle rakennettu maakellari (25e; luokka 3) ja Ali-Seppälän kanssa osittain yhteinen talouspiha on nyt omaa tonttiaan, jolla on vanhoja rakennuksia vielä jäljellä: Ali-Seppälän leivintuvan sisältävä sauna (25c; luokka 3) sekä aitta ja liiteririvi (25d; luokka 3). Tien toisella puolen on vielä jo hieman luhistunut suuri Yli-Seppälän palvin- ja mallassauna (25g; luokka 3), jossa kuivattiin myös pellavia. Tämä rakennustyyppi on lähestulkoon hävinnyt Tuusulasta. Itse Ali-Seppälän talo on vuodelta 1909, jota on laajennettu ja muutettu vuosikymmenten saatossa; alkujaan se oli tyyppinen yksikertainen ja selkeämuotoinen, suuri maalaistalo (25b; luokka 3). Ali-Seppälänmäki on alkuperäisen kantatilan paikalla. Molemmat, niin Tuhkala kuin Ali-Seppälä, sijaitsevat perinteisellä, alkuperäisellä paikallaan pienellä mäennyppylällä. Mäkeä reunusti pitkään sotien jälkeen suhteellisen samanaikaisesti kasvanut omakotiloasutus, joka on alkanut 2000-luvulla korvautua uudisrakentamisella ja tonttien halkomisen myötä myös täydennysrakentamisella.

2 LUOKAN KOHDE.

183 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia II, s. 16.

25B Ali-Seppälän asuinrakennus, 25A Tuhkalan aittaa ja 25D Ali-Seppälän liiteri- ja aittarivi.

25D Ali-Seppälän aitta ja 25C saunatupa. 2

25G Yli-Seppälän palvin- ja mallassauna puiston reunalla.

25 Aliseppäläntie kohtaa Alikyläntien.

25 Seppälänmäkeä, keskellä edessä Tuhkalan sauna, koivujen takaa keskellä häämöttää Tuhkalan aitta.

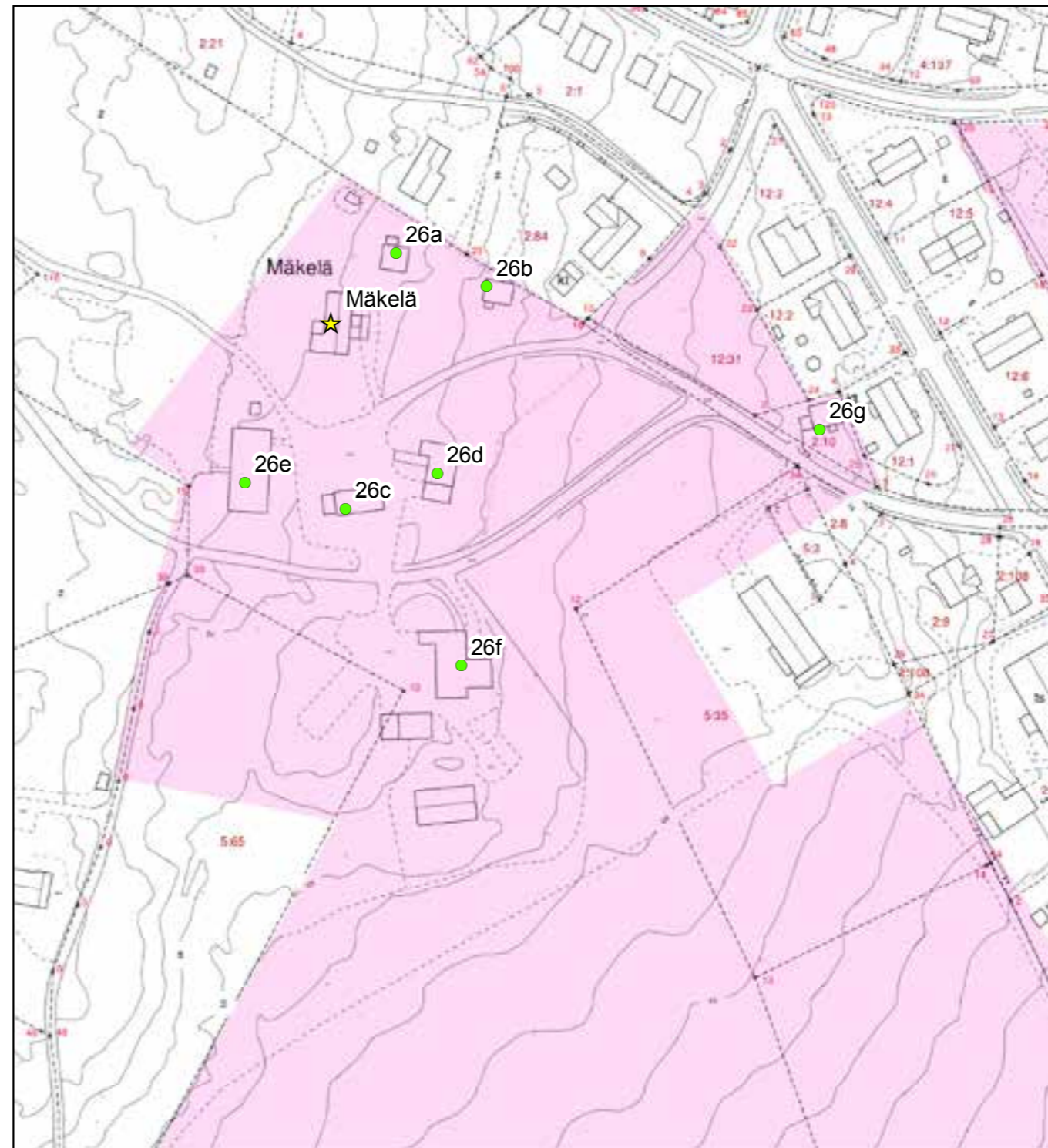
25 Aliseppäläntie on nykyisin kevyenliikenteenväylä.

25D Ali-Seppälän piharakennukset ja 25E Yli-Seppälän maakellari.

26. Mäkelä sekä Peltonen

Asiakirjoissa 1600-luvun alussa mainitaan ulkokylänmaa, mahdollisesti vanha autiotila, joka oli alistettu Hyrylän Gästgifvarsille heinänottoon. Tämän tilan maat mitattiin esille ja otettiin 1690-luvulla takaisin viljelykseen, mutta viljelyksenottajan poika lähtikin tilanjatkamisen sijaan 1720-luvulla sotilaaksi ja tila vaipui rappiolle aina vuoteen 1732, jolloin Antti Simonpoika tuli isännäksi. Tästä eteenpäin tilasta kehittyi Lahelan viides ja jatkuvasti viljelyksessä oleva kantatila Mäkelä (RN:o 5) ja ennenpitkää siitä kehittyi kylän suurin talo. 1700-luvulla Mäkelästä tuli lääninkamreerin palkkatila.¹⁸⁴

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäännökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäännosalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

0 15 30 60 Metriä

184 Risto O. Peltovuori, Suur-Tuusulan historia IIs, 18.

Mäkelän rakennukset ovat kylän muiden tilojen tavoin perinteisellä, jo vanhimmilla tunnetuilla Lahelan kylää esittävillä kartoilla, samalla tontilla kuin nyt. Se sijaitsee kylän luoteiskulmassa, jonkin verran erillään nykyisestä pientaloasutuksesta. Päärakennus on vanhimmilta osiltaan mahdollisesti jo 1700-luvulta. Se on ollut eteiskamarillinen tupa, joka on ensin jatkettu parituvaksi ja myöhemmin vielä pidennetty vierekkäisillä päätykamareilla.¹⁸⁵ Rakennus on korjauksissa menettänyt vanhaa ilmettään: alkujaan kylmä umpikuisti on ollut 1930-luvun alussa nykyistä hieman kapeampi ja ovien päällä on ollut ikkunarivi, mutta muutoin kuisti on ollut hyvin pitkään hieman kömpelö ja oudon oloinen.¹⁸⁶ Talon hirret ovat poikkeuksellisen paksut: noin 25cm eli taloa ei ole lisälämmöneristetty vaan seinät ovat luonnostaan erittäin paksut.¹⁸⁷

Pihan pohjoisreunaa rajaavat pitkänurkkainen pariluhti (26a; luokka 1) ja pieni avokuistillinen asuinrakennus “alapytinki” (26b; luokka 2)¹⁸⁸, molemmat hirsirakenteisia ja 1800-luvun lopusta. Aitta on poikkeuksellisen kaunis, yksityiskohtia ovat m. solan profiloitunut pylväät ja vinoruutuisiksi laudoitettu ovi. Navetan (26e; luokka 2) harmaakiviosa on viime vuosisadan puolivälistä, sementtitiilinen laajennus ja korotus vuodelta 1932. Sitä vastapäätä on talli (26d; luokka 3) 1900-luvun vaihteesta. Navetan ja tallin välissä on pitkä saunarakennus (26c; luokka 2), jossa on myös puuvarasto. Pihapiirin välittömässä läheisyydessä pellolla on suuri puurakenteinen kuivuri ja riihirakennus (25f; luokka 3).

26 Mäkelän päärakennus, talon takana on lisäosa.

26A Mäkelän pariluhti.

26 Mäkelän päärakennus 2005. PS.

26B Mäkelän alimökki ali alapytinki 1800-luvun lopulta.

26D Mäkelän talli ja 26C pihasauna.

26C Mäkelän pihasauna ja autotallit.

185 Härö, kuvaus talon huonejaosta., lähdetieto varmentamatta.

186 Suomen maatilat kirja, s. 1339 kuvan vertailu nykykuvaan.

187 Keskustelu Hans ja Maija Malmundin kanssa 5.5.2014, AV.

188 Helena Koskivaara, Tuusula-seuran aikakirja XVIII, s. 114-115.

26 Mäkelän päärakennus 2014, talon takaa näkyy navetta.

26E Mäkelän kivinavetta, jota on jatkettu betoniosalla.

26D Mäkelän talli vintteineen rajaa karjapihaa.

Mäkelään vievän tien varressa on mahdollisesti syytinkikäytössä ollut vuonna 1926 valmistunut mökki "Peltosen" (26g; luokka 3), joka on lohkaistu Tuhkalan maista.¹⁸⁹ Talo on osittain hirsirakenteinen, osittain pystyhirsien ja täyteseinillä rakennettu sekä multapenkkiperustuksella. Kuistin ja ullakon ikkunat ovat alkuperäiset ja koristeelliset, muutoin ikkunat on uusittu.¹⁹⁰ Mäkelän pihapiiri on osayleiskaavassa merkitty sr(4)-merkinnällä. **2 LUOKAN KOHDE.**

26G Tuhkalan maista lohkaistun Peltosen mökki on lähempänä Mäkelää kuin Tuhkalaa.

189 Viranomaisen paikkatieto

190 Keskustelu omistajan kanssa 12.5.2014. Kuntotarkastettu talo oli juuri avattu osittain kunnostusta varten. AV.

Mäkelän pihapiiri ja siipirakennukset Lahelan isojakokartalla. Lahelan isojakokartan laati 1763 I.R. Hasselblatt. KA MH B49:1/2-4.

245a - Lahelan muuntajatorni.

Tiilestä muurattu, valkoiseksi rapattu Tuusulanseudun sähkölaitoksen tyyppitorni, jollaisia löytyy runsaasti Järvenpään, Keravan ja Tuusulan alueelta. Tornien erityispiirteenä on barokkivaikutteinen telttakatto. Tyyppitornin on suunnitellut sähkölaitoksen silloinen johtaja Lauri Lindberg vuonna 1930.¹⁹¹ Maamerkki 1930-luvulta. **2 LUOKAN KOHDE.**

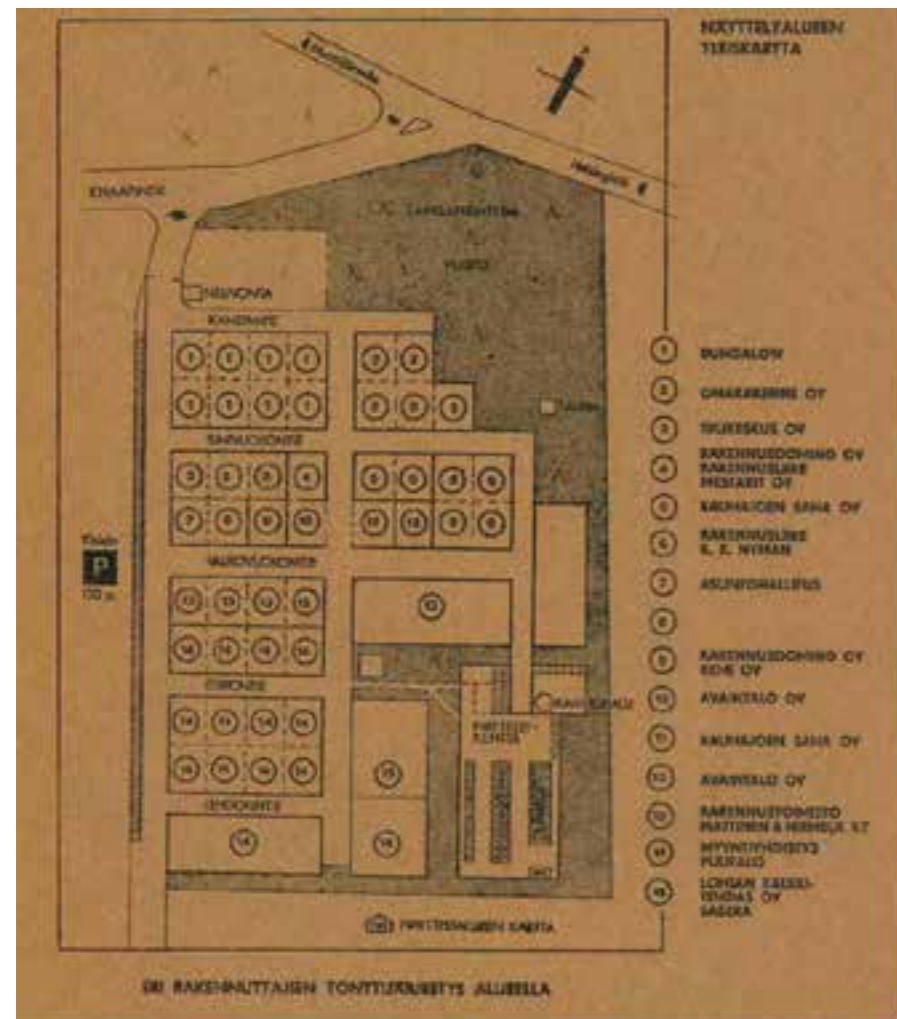
245A Lahelan muuntajatorni on Tuusulanseudun sähkölaitoksen ikioma malli.

¹⁹¹ Egyptin pimeydestä järjen valoon, Tuusulan seudun sähkölaitoksen 75-vuotiselta taipaleelta, s. 156.

41. Lahelanrinteen asuntomessualue vuodelta 1970

Ensimmäisillä esittelytarkoitukseen rakennettujen talojen asuntomessuilla¹⁹² oli 15 näytteilleasettajaa, jotka esittelivät omakoti- ja rivityyppisiä. Puutalo Oy rakennutti 12 taloa. Arkkitehtonisesti merkittävimmät olivat modernit Domino- ja Bungalow-talot, joista ensimmäisiä oli kaksi ja jälkimmäisiä kahdeksan. Domino-taloista Si-nivuokonttiellä sijaitseva oli alunperin täysin avoin alakerrastaan: asunto sijaitsi toisessa kerroksessa - alakerta rakennettiin umpeen vuonna 1976.

¹⁹² Asuntomessutoiminta alkoi Bauhaus-liikkeen myötä 1930-luvulla Saksassa ja Suomen ensimmäinen asunonäyttely oli vuonna 1939 Helsingin Kisahallissa. Maailmansota katkaisi toiminnan mutta näyttelyn myötä suunnittelutoiminta jatkui ja jalostui mm. tyyppitalosuunnitelmina Rakennushallituksessa.

Lahelan vuonna 1970 pidettyjen asuntomessujen alueen kartta. Arkkitehti-lehti 7/1970.

© Tuusulan pohjakartta 2016

- ★ Rakennuskulttuurikohde
- Rakennettua kulttuurialuetta täydentävä rakennus tai rakennelma
- Muinaisjäänökset 2012 (Museovirasto)
- ▭ Muinaisjäänösalueet 2012 (Museovirasto)
- ▭ Valtakunnallisesti merkittävä RKY-kohde 2009 (Museovirasto)
- Rakennettu kulttuurialue

0 40 80 160 Metriä

Alueen taloista yksikään ei ole säilynyt täysin alkuperäisessä asussa, sillä vähintään joko kattomuodot tai julkisivut on muutettu - tai ikkunat vaihdettu. Sinivuokontie 2:n yksikerroksinen Bungalow-talo oli alkuperäisessä asussa vielä vuonna 2009, jonka jälkeen se muutettiin julkisivuiltaan huomattavasti alkuperäisestä. Yksi suurimmista alueen rakentajista oli Hakaan myöhemmin sulautunut Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä ky, jolla oli esittelyssä betonielementeistä¹⁹³ koottu Pirkka-talo sekä rivitaloversiona että yksinäistaloina. Lisäksi oli Finiment-suurelementtijärjestelmää edustanut talo (Lohjan kalkkitehdas Oy Saseka) Kissanpellontielle sekä Asuntohallituksen A-70-koetalo¹⁹⁴, joka perustettiin painekyllästetyille puulankuille ja ulkoseinät olivat mineriittiä; asunnossa oli neljä yhtä suurta huonetta, joista yksi oli keittiö.¹⁹⁵ Alkuperäisistä tasa- ja pulpettikatoista on pääosin jäljellä vain muistot, mutta osa alueen rakennuksista on säilyttänyt muut arkkitehtoniset piirteensä varsin hyvin. **2 LUOKAN ALUEKOHDE.**

41 Lahelan Esikontie.

41. Kanervatie 5:n pieni Bungalow-talo on säilyttänyt laajuutensa, arkkitehtoniset julkisivudetaljinsa ja muotonsa hyvin - pieni laajennus on tehty takapihan puolelle ja tasakatto on korvattu aumakatolla.

41 Kanervatie 7:n kaksikerroksinen Bungalow-talo on säilyttänyt ulkoasunsa kattomuodon muutosta lukuunottamatta varsin hyvin. Taloa on laajennettu, mutta siten, ettei sitä erityisemmin huomaa.

Yksikerroksinen Bungalow-talo, Kanervatie 3. Talon tasakatto on muutettu aumakatoksi ja taloa on myös laajennettu.

193 Tuusulan kunta, rakennusrekisteri.

194 Matti K. Mäkinen "Oma tupa - oma lupa" Arkkitehti-lehti 7/1970 s. 28-30.

195 Jaana Koskenranta, Tuusula-seuran aikakirjat XII, s. 27-29.

41 Myyntiyhdistys Puutalo Oy:n tiilipätyiset rakennukset Esikonttiellä.

41 Lahelan Kanervatie 7.

41 Kanervatie 1, yksikerroksinen Bungalow-talo, johon on myöhemmin lisätty erillinen noppamainen lisärakennus ja kulkuyhteys rakennukseen. Kulmatonttia rajaa rakennuksen tyyliä noudatteleva lauta-aita. Tasakatto on muutettu aumakatoksi.

41 Lahelan Lehdokintie pohjoisesta.

41 Lahelan Lehdokintie etelästä.

41 Sinivuokontie 2 on edelleen tasakattoinen, mutta julkisivut on muutettu täysin alkuperäisestä poikkeavaksi niin ikkunajaoltaan, jäsentelyltään kuin väritykseltään.

41 Sinivuokontie 2 oli vuonna 2009 vielä täysin alkuperäisasussa maise-
maikkunoineen ja mustine metallirunkoineen ja puusäleikköineen, mutta on
sittemmin muutettu radikaalisti toisen näköiseksi.

41 Sinivuokontie 6, yksikerroksinen yhdenperheen Bungalow-talo on säilyt-
tänyt ominaispiirteensä pääjulkisivuillaan hyvin: laajennus on tehty pihan
puolelle jo vuonna 1973 ja harjakatto on lisätty 1990-luvun puolessavälissä.

41. Kaksikerroksinen Bungalow-paritalo Sinivuokontie 8:ssa on saanut harja-
katon 1990-luvun lopulla.

41 Sinivuokontie 7:ssä oleva kaksikerroksinen Domino-talo, jonka alakerta
oli alunperin avoin. Domino-konseptin suunnittelivat arkkitehdit Erkki Jatila
ja Eero Valjakka.

41 Sinivuokontie 8, kaksikerroksinen kokonsa ja muotonsa säilyttänyt,
Bungalow-talo takapuolelta. Ainoastaan tasakatto on korvattu harjakatolla
vuonna 1998.

41 Sinivuokontie 7, kaksikerroksinen Domino-talo on saanut uuden, pystyyn asennetun julkisivuverhoilun ja aumakaton. Talon avoin maantasokerros on suljettu ja otettu käyttöön mineriittiverhoilu seinin vuonna 1976 ja harjakatto on rakennettu 1984. Ikkunajako on vielä alkuperäistä tyyliä.

41. Valkovuokontie 6 on toinen Lahelan messualueelle rakennettu Domino-talo. Yksikerroksinen talo säilyttänyt kaikki arkkitehtoniset piirteensä lukuunottamatta kattoa: tasakatto on vaihdettu harjakatoksi vuonna 1998.

41. Valkovuokontie 8 on Avaintalo Oy:n mallitalo.

41. Valkovuokontie 9. Rivi-Pirkka, Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä ky:n kuuden asunnon rivitaloyhtiö on säilyttänyt hyvin pitkälle alkuperäisen arkkitehtonisen ilmeensä.

41 Lahelan Valkovuokontien ainoa alkuperäisessä asussa säilynyt talo vuonna 2014.

41 Valkovuokontie 5. Pirkka-talo - Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä ky.

41. Valkovuokontie 1. Pirkka-talo - Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä ky.

41. Valkovuokontien Pirkka-talojen omakotiversiot ovat kaikki saaneet jo harjakatot ja osaa on myös muutettu hieman mm suurentamalla ikkunoita.

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Tuusulan kirkonkirjat, lastenkirjat 1809-1826. TK319

Tuusulan kunnan kiinteistörekisteri ja rakennusrekisteri.

Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1640-1852

Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853-1899

Museoviraston matkaraportit ja tarkastuskertomukset Tuusulassa.

Lauri Putkonen, Klaavolan päärakennuksen kulttuurihistoriallinen inventointi syyskuu 1981

Teppo Korhonen, tarkastuskertomus matkasta Tuusulaan 19.11.1987, Museovirasto matkaraportin liitekartta. kirjoitettu 3.12.1987.

Tuusulan museon arkistot

Tuusulan museo, asiakirja 608. Jäljennös vuonna 1931 heinäkuun 28. päivänä laaditusta katselmusasiakirjasta.

Toivo Mäkisen haastattelu 9.4.1983, nauha 2. Kauko Holma haastattelijana.

Lääninhallituksen kehoitus rakennuskaavan laatimiseksi , kirjelmä 3.8.1960

Koskenranta, esitelmä vuodelta 1995 Riihikallio-päivältä.

Varpu-Liisa Kristiina Tapissier-Määttänen, 2005.

Muistio 16.4.2009 Tuusulan kunta ja Keski-Uudenmaan maakuntamuseo

KARTAT

Kuninkaankartaston karttalehdet vuosilta 1766-1805.

Isojaon järjestelykartta 1888-1892 (4144), Tuusulan kunnan mittausarkisto.

1600-luvun maakirjakartat (<http://www.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat>)

Maanmittaushallituksen arkisto.

Isojakokartat ja niiden konseptit.

Kalmbergin kartta vuodelta 1855.

Kansallisarkisto - digitoitu aineisto

Topografikunnan ja Senaatin kartat 1870-1890-luku

Pitäjänskartat

Kellokosken kartanon jakokartta

Vanhankylän kartanon isojakokartat 1784-86

Karttapaikka (<http://www.kartta.nls.fi>)

Topografikartat ja peruskartat 1920-80-luku

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Arela, Kari 1980. Tuusulan kulttuurihistoriallinen inventointi. Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto.

Donner, Julia 2005. Hyrylän kasarmialue. Rakennusinventointi. Senaatti-kiinteistöt.

Helasvuori, Olli, 1999. Kellokosken ruukin historia. Kellokosken ruukin alueen ja sen rakennusten kehitys. Kaksiosainen diplomityö, TKK arkkitehtiosasto.

Härö, Mikko 1986. Tuusulan Kulttuurimaisema ja rakennettu ympäristö. Tuusulan kunta.

Nieminen, Matti, 1991/1992, Nybergin koulun historia. Keravan museo. (Tuusulan pääkirjaston kotiseutukokoelma)-

Niinikoski, Annikka, 1999. Tuusulan rantatie. Rakennus- ja ympäristöarviointi ja suosituksia

alueen detaljikaavan kehittämiseksi. Diplomityö, TKK arkkitehtiosasto.

Putkonen, Lauri. Rakennettu Uusimaa. Uudenmaan kulttuuriympäristön inventointi. Keskenäisen luonnos.

Ropponen, Pirkko 1988. Wiklundin talo. valokopioitu tutkielma. Jokelan kirjasto.

Vuoristo, Katja 2009. Tuusulan historiallisen ajan muinaisjäännösinventointi 4.-15.5.09. Museovirasto. Rakennushistorian osasto.

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Ahto, Sampo, Multanen, Pentti ja Rusama, Sakari, 1977. Taistelukoulu 1927-1977

Hiltunen, Petri, 1988. Tuusulan rantatie Ruotsin vallan aikana. Tielaitos, Uudenmaanpiiri, 1988.

Hjelt-Cajanus, Esther, 1944. Moster Anni berättar. Söderström.

Hjelt-Cajanus, Esther, 1950. Vanhankylän kapteenska ja Anni-täti. WSOY

Holma, Sirkka, 1991. Tuusulan rantatie Pekka Halosen aikaan. Tuusulan rantatieyhdistys. Pieksämäki 1991.

Honkanen, Erkki (toim), 2002. Kellokosken kyläkirja. Itämerikeskussäätiö.

Hovi, Antti (toim.), 2005. Matka Etelä-Suomen perinnemaisemiin ja historiaan. Hollola 2005.

Iisakkila, Leena, 1977. Perustietoa maisemaan vaikuttavista luonnontekijöistä.

Jokelan tiilitehdasperinneyhdistys. Tehdasalueen kartta 1920-50-luku.

Jutikkala, Eino ja Nikander, Gabriel. Suomen kartanot ja suurtilat. SKS ja Kustannusosakeyhtiö Kivi, 1939.

Kotiseutumme Tuusula. 2009. Tuuri, Pohjoismainen kirjatuotanto 2009.

Lehtonen, Timo, 1991. Pyhän Nikolaoksen kirkko. Tuusula-seura ry 1991.

Lilius, Henrik, 1985. Suomalainen puukaupunki. Anders Nyborg ja Akateeminen kirjakauppa.

Manneri, Raimo (koonnut), 2004. Tarinaa Nahkelan kylästä ja sen ihmisistä. Tuusula 2004.

Meri, Veijo, 1981. Tuusulan rantatie. Otava, Porvoo 1981.

Peltovuori, Risto O.1975. Suur-Tuusulan historia II. Tuusulan kunta ja Keravan ja Järvenpään kaupungit. Vammala 1975.

Perkiönmäki, Rainer 1970. Ilmatorjuntamuseon opas 1 (1970)

Putkonen, Lauri, Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat teollisuusympäristöt. Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto. Tutkimus 4/1988. Helsinki 1989.

Putkonen, Lauri (toim.) 1998. Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisu 16. Helsinki 1993. 2. painos 1998

Rakennuskulttuuri Vantaalla. Inventointi 1981. Vantaan kaupunki 1981.

Rakennusperintömme, kulttuuriympäristön lukukirja. Toim. Irma Lounatvuori ja Lauri Putkonen. Julkaisijat ympäristöministeriö ja Museovirasto. Rakennustieto Oy. Hämeenlinna 2001.

Rosenberg, Antti ja Selin, Rauno. Suur-Tuusulan historia III. Tuusulan kunta, 1995.

Rosenberg, Antti 1998. Tuusulan historia 1920-1985. Omakustanne, Jyväskylä 1998.

Seuna, Heikki 1961. Tuusulan maamiesseura 1901-1961. Järvenpää. Lehtikarin Kirjapaino. 1961

Siikonen, Heikki. 1928. Pientilojen rakennuspiirustusten valintaopas. Pienviljelijäin keskusliitto. Helsinki 1928.

Siikonen, Heikki: Pienviljelijän rakennusopas. Maatalousseurojen keskusliitto, Helsinki 1926.

Siiriäinen, Ari ja Sarkamo, Jaakko, 1983, Suur-Tuusulan historia I. Tuusula-Kerava-Järvenpää, Lehtikari Järvenpää.

Soiri-Snellman, Helena, 1985. Ruissalon huvilat. Turun maakuntamuseo.

Spoof, Sanna Kaisa 1997. Savikkojen 155 valtias. Jokelan Tiilitehtaan sosiaalinen ja fyysinen miljö. Kansatieteellinen arkisto 43. Helsinki.

Suomen maatilat I. Uudenmaan lääni. Toim. F. Jansson, A Kivialho ja K. Kivialho. Porvoo 1931.

Suomen pienviljelijät IV, Uusimaa. Turku : Turunmaan kirjankustantajat 1968.

Suuri maatilakirja III Uusimaa. Helsinki, Kustannustuote.1965.

Tenkanen, Marjaana, 2005. Kellokosken ruukki, Mariefors bruk. Teollisuusalue rakennusmuistomerkkinä. Like, Helsinki 2005.

Tommila, Päiviö, 1958-59. Nurmijärven pitäjän historia I-II. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.

Tuovinen, Sirkka Liisa, 1990. Kellokosken sairaala 1915-1990. Gummerus, Jyväskylä 1990.

Totta ja tarinaa Jokelasta, 2004. Jokelaseura ry 2004.

Tuusula-Seuran aikakirjat 1-25 (1989-2014). Tuusula-Seura ry.

Valkeapää, Risto, 1993. Egyptin pimeydestä järjen valoon, Tuusulan seudun sähkölaitoksen 75-vuotiselta taipaleelta. Porvoo 1993.

Viertola Juhani, 1984. Suomen teiden historia I, Pakanuuden ajalta Suomen itsenäistymiseen. Tie- ja vesirakennusten ylihallitus, Helsinki 1984.

Artikkelit kokoomateoksissa

Korhonen, Teppo, 1989. Kansanomaiset rakennustaide keskialjalta 1800-luvun lopulle. Teoksessa Salme Sarajas-Korte (toim.) ARS, Suomen taide 2. Otava, Keuruu, 18-48.

Härö, Elias 1989. Kartanoarkkitehtuuri . Teoksessa Salme Sarajas-Korte (toim.) ARS, Suomen taide 2. Otava, Keuruu, 214-236.

Petterson, Lars, 1989. Ristikirkot. Teoksessa Salme Sarajas-Korte (toim.) ARS, Suomen taide 3. Otava, Keuruu, 243-255.

Anttila, Veikko, 1986. Kansanelämä 1700-luvulla. Teoksessa Paula Avikainen ja Erkki Pärssinen (toim). Suomen historia 4, Amer yhtymä, Espoo, 387.

VERKKOLÄHTEET

Aikalaiskirja 1934. <http://runeberg.org/aikalais/1934/0229.html> (kuka kukin on 1934)

Metsävaltio - Metsähallitus ja Suomi 1859-2009. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2006/mwp021.pdf>

<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/esittely/luonnonvarakeskus.LUKE>.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2006/mwp021.pdf>

Jokela, Kauhanen. Artikkelit Metlan asiakaslehti 4/2007.

www.maasalo.fi - teolistaus

Majatalo Onnelan nettisivut kesällä 2015

Sokeain Lomaliitto ry, nykyinen Näkövammaisten Loma ry Sokeain Ystävät ry. <http://89.66.1.16/hansen/index.htm>

Laki metsätieteellisen tutkimuslaitoksen saattamisesta välittömästi maatalousministeriön alaiseksi 449/1929.

Finna-järjestelmä; Tuusulan taidemuseo, Halosenniemen taidekokoelma Inventaarionumero Tla TM T 34

Aatu Moilanen, "OTETAAN VASTUU OMISTA ASIOISTA." Suomen sokeainkoulut kansakoululaitoksen rinnalla vuosina 1865–1939" väitöskirja (Joensuun Yliopisto), s. 170.

SANOMALEHDET

Arkkitehti-lehti 11/1955

Arkkitehti 1961

Arkkitehti 1969

Matti K. Mäkinen "Oma tupa - oma lupa" Arkkitehti-lehti 7/1970

Arkkitehti 1982

Maarit Malisen kirjoitus Taiteentutkija 1/2000 lehdessä Toivo Jäntin arkkitehtuurista Kellokoskella.

Tuusulanjärven Viikkouutiset 22.10.1989.

Keski-Uusimaa 19.12.1981.

Kuva vanhasta päärakennuksesta Keski-Uusimaa 12.5.1982.

Keski-Uusimaa 17.12.1985

Keski-Uusimaa 12.1.1986

Keski-Uusimaa 13.4.1986.

Keski-Uusimaa 18.5.1986.

Keski-Uusimaa 14.4.1995

Keski-Uusimaa 10.12.2000

Keski-Uusimaa joulukuu.2009

Keski-Uusimaa 21.3.2013

Keski-Uusimaa 7.8.2015

Keski-Uusimaa lehti, Jouko Miettisen haastattelu.

Kotikeskari 18.12.1983

Anne Tarsalainen, Kodin kuvalehti 3/2003 Villa Rosan omistaja Eija Reinikainen haastateltavana.

Projektiutiset 4/2004.

SUULLISIA TIETOJA ANTANEET

Anne Melart

Riitta Nybäck.

Arne Deckwirth, syksy 2014

Mikko Lamminpää ja Lasse Lovén.

Reija Lappalainen

Taru Penttilä.

Anna-Leena Alivirta, haastattelu 11.7.2010

Haastattelu, Miikka Hanhilahti 12.7.2010.

Laila Malisen haastattelu heinäkuu 2010.

Keskustelu Jaakko Holman kanssa 9.8.2010.

Arne Deckwirth, haastattelu elokuu 2011.

Leena Väyrynen, haastattelu elokuu 2011.

21.10.2013, Jarno Salmisen haastattelu.

Keskustelu Hans ja Maija Malmilundin kanssa 5.5.2014, AV.

Matti Turtolan muistelu entisen lapsuudenkotinsa taustoista. 16.8.2014.

Matias Korhiovuoren haastattelu 20.9.2014.

Monica Erlander-Heinon haastattelu 29.11.2014.

sähköposti Jaakko Holma 19.1.2015.

Kirsti ja Lars Winqvist 2.3.2015.

Reija Lappalainen, sähköposti 11.9.2015.

Antti ja Hannele Vainio, haastattelu.

Keskustelu Marttilan pihalla; Sonja Mantere 9.10.2016.

